

Y.Z.

A NIT IFJÚSÁGSZAKMAI FOLYÓIRATA

ENGEDÜNK A 48-BÓL? - MÉRLEGEN A NAGYMINTÁS IFJÚSÁGKUTATÁS KÉT ÉVTIZEDE

Székely Levente

AZ IFJÚSÁG ÉLET - ÉS LÉTHELYZETÉNEK FELTÉRKÉ- PEZÉSE A RENDSZERVÁLTÁS UTÁNI MAGYARORSZÁGON - INTERJÚ DR. BAUER BÉLA IFJÚSÁGKUTATÓVAL

Gyorgyovich Miklós

MOZAIKOS IFJÚSÁG. A HATÁRON TÚLI MAGYAR NAGYMINTÁS IFJÚSÁGKUTATÁSOKRÓL

Veres Valér

III. évfolyam 2. szám

2023/ 2. szám

FELELŐS KIADÓ

Nemzeti Ifjúsági Tanács Szövetség
Kovács Péter

FELELŐS KIADÓ SZÉKHELYE

6726 Szeged, Fő fasor 11. I/6

FŐSZERKESZTŐ

Pillók Péter

SZERKESZTŐK:

Déri András
Gyorgyovich Miklós
Molnár Dániel
Schmidt Renáta
Székely Levente
Vajda Árpád

SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR:

Kolozsvári Krisztina

SZERZŐK:

Déri András
Domokos Tamás
Gondi-Bokányi Zita
Gyorgyovich Miklós
Kolozsvári Krisztina
Nagy Krisztián Alex
Székely Levente
Veres Valér

KORREKTÚRA:

Lengyel Nóra
Schmidt Renáta

DESIGN, TÖRDELÉS:

Szánthó Boglárka

*A folyóiratban felhasznált fotók
a <https://www.freepik.com/>
oldalról származnak.*

Minden jog fenntartva.

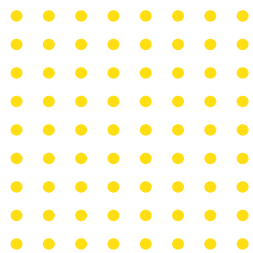
ISSN 2786-3069

**NEMZETI
IFJÚSÁGI
TANÁCS**

Szakmai együttműködő partnerünk
a folyóirat megvalósításában a:

Kedves Olvasónk!

Második lapszámunkban az ifjúságkutatás világába kalauzoljuk Önt. Az ifjúságkutatások olyan izgalmas tudományterületet képviselnek, ahol a fiatalokat mint önálló társadalmi szereplőket vizsgálják és mélyrehatóan próbálják megérteni az Ő tapasztalataikat, attitűdjeiket, kapcsolataikat. A fiatalok helyzetének vizsgálatát ezen ifjúságkutatások társadalmi, pszichológiai, gazdasági, politikai és kulturális szempontból vizsgálják.

Ebben a kiadványunkban ifjúságkutatók által és velük készített interjúkon keresztül mutatjuk be, mi célt szolgálnak a hazai és határon túli ifjúságkutatások, milyen hasznosságot tulajdoníthatunk a kutatási projekteknek és hogyan értelmezhetjük az ifjúságkutatás jelenlegi állapotát és annak jelentőségét.

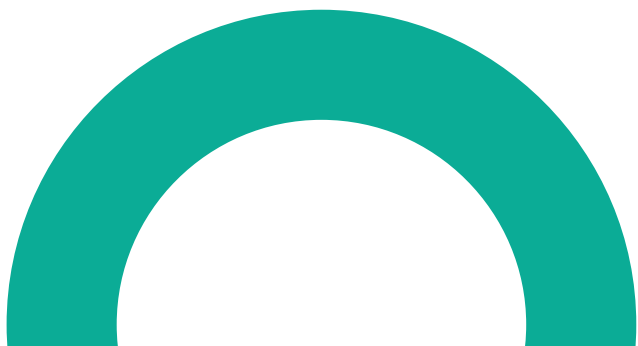
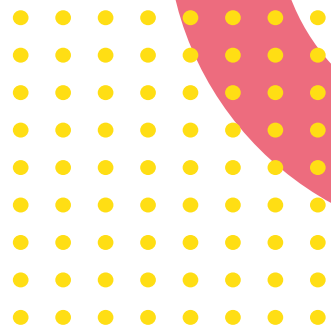
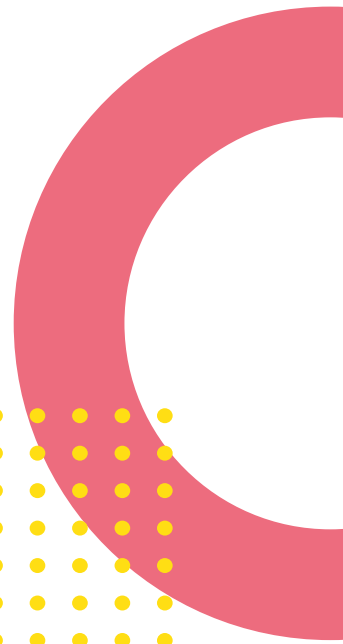
Kolozsvári Krisztina és Nagy-Krisztián Alex visszatekin-
tenek az elmúlt 10-20 év hazai és nemzetközi ifjúságku-
tatásaira, majd Domokos Tamás a generációk változásait
vizsgálja meg Generációk hullámvasúton című cikkében.

Székely Levente a nagymintás ifjúságkutatás két évti-
zedes útját veszi górcső alá, míg Gyorgyovich Miklós és
Déri András ifjúságkutatókkal folytatott izgalmas beszél-
getésüket osztja meg az ifjúság élet- és léthelyzetéről.
Kiadványunkban Gondi-Bokányi Zita a kistelepülések
és országos eredmények közötti kapcsolatra hívja fel a
figyelmet, végül Veres Valér a határon túli magyar nagy-
mintás ifjúságkutatások sokszínűségét mutatja be.

Ezen izgalmas cikkek reményeink szerint mélyebb be-
tekintést nyújtanak majd az olvasónak az ifjúság és ifjú-
ságkutatások világába, valamint hozzájárulnak a témával
kapcsolatos tudásunk gazdagításához.

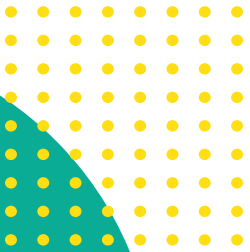
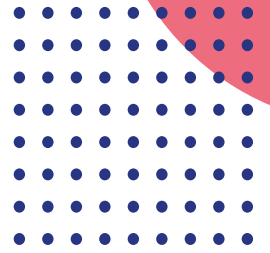
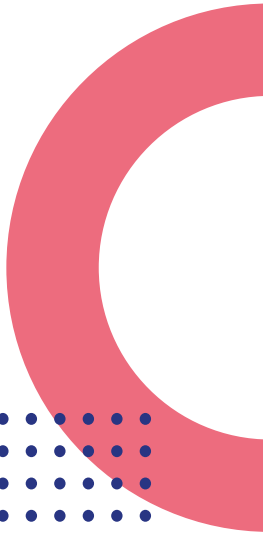
Köszönjük, hogy velünk tart ezen az úton, jó olvasást
kívánunk!

Pillók Péter
főszerkesztő

TARTALOMJEGYZÉK

01	IFJÚSÁGKUTATÁSOK VILÁGSZERTE: NEMZETKÖZI ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉS ÉS MAGYARORSZÁGI KONTEXTUS Kolozsvári Krisztina – Nagy Krisztián Alex.....	5
02	GENERÁCIÓK HULLÁMVASÚTON Domokos Tamás.....	20
03	ENGEDÜNK A 48-BÓL? – MÉRLEGEN A NAGYMINTÁS IFJÚSÁGKUTATÁS KÉT ÉVTIZEDE Székely Levente.....	32
04	AZ IFJÚSÁG ÉLET- ÉS LÉTHELYZETÉNEK FELTÉRKÉPEZÉSE A RENDSZERVÁLTÁS UTÁNI MAGYARORSZÁGON – INTERJÚ DR. BAUER BÉLA IFJÚSÁGKUTATÓVAL Gyorgyovich Miklós.....	44
05	AZ IFJÚSÁG ÉLETHELYZETÉNEK ÉS POLITIKAI AKTIVITÁSÁNAK FELTÉRKÉPEZÉSE A RENDSZERVÁLTÁS UTÁN MAGYARORSZÁGON – INTERJÚ DR. SZABÓ ANDREA TÁRSADALOMKUTATÓVAL Déri Andris.....	52
06	AZ ORSZÁGOS EREDMÉNYEKTŐL A KISTELEPÜLÉSEK PRODUKTUMÁIG, AVAGY MIT ADNAK NEKÜNK AZ IFJÚSÁGKUTATÁSOK? Gondi-Bokányi Zita.....	62
07	MOZAIKOS IFJÚSÁG. A HATÁRON TÚLI MAGYAR NAGYMINTÁS IFJÚSÁGKUTATÁSOKRÓL Veres Valér.....	68

IFJÚSÁGKUTATÁSOK VILÁGSZERTE: NEMZETKÖZI ÖSSZEHAJONLÍTÓ ELEMZÉS ÉS MAGYARORSZÁGI KONTEXTUS

– Kolozsvári Krisztina – Nagy Krisztián Alex –

A fiatalok fontos részét képezik a társadalomnak, így etikai kötelességünk szisztematikus módon megérteni az Ő valóságukat (Partnership between the European Commission and the Council of Europe in the field of Youth, 2021). Az ifjúságkutatások kulcsfontosságú feladata, hogy feltárják a fiatal generációk életének és tapasztalatainak mélyebb összefüggéseit, segítve ezzel a társadalmi és politikai döntések megalapozását. Tanulmányunk célja, hogy szakirodalmi összehasonlítás keretében bemutassuk a nemzetközi ifjúságkutatások legfontosabb trendjeit és eredményeit, valamint ezzel összefüggésben kitérjünk a magyar ifjúságkutatásokra. A cikk terjedelmi keretei miatt jelen esetben olyan országokat veszünk górcső alá, ahol az ifjúságkutatásoknak nagyobb és transzparensabb múltja van, úgy, mint Ausztrália, Egyesült Királyság, Amerikai Egyesült Államok (továbbiakban USA), Kanada vagy Új-Zéland. Érintőlegesen bemutatjuk továbbá az Európai Unió és az Egészségügyi Világszervezet (WHO) munkásságát az ifjúságügy és ifjúságkutatás területén.

Nemzetközi Ifjúságkutatások

Ifjúság meghatározása

Laikusan azt gondolnánk, hogy az ifjúság annyit tesz, mint átlépni az önálló életbe, munkát vállalni és családot alapítani. Az ifjúság azonban ennél jóval nehezebben megfogható „társadalmi fogalom (...), amely időben és térben változik” (Partnership between the European Commission and the Council of Europe in the field of Youth, 2021). A társadalomtudósok a 2000-es évek elején világítottak rá arra, hogy el kell szakadnunk a „felnőtté válás” lineáris értelmezésétől és észre kell vennünk, hogy ez egy bonyolult, sokrétű és individualizált átmeneti folyamat. (Cohen, 1997; Rudd & Evans, 1998)

Az ifjúságot célcsoportnak tekintő kutatások különbözőképpen határozzák meg az ifjúsági életszakasz határait. Ausztráliában például az ifjúságot általában 12-24 év közötti korosztályként definiálják (Australian Youth Council, 2021). Az Ausztrál Ifjúsági Tanács 2021. évi jelentése szerint ez az életszakasz a serdülőkortól a fiatal felnőttkorig tartó szakasz (1. ábra), mely egy „kritikus időszak az érzelmi és kognitív képességek elsajátítására a függetlenséghez, a tanulmányok befejezéséhez és a munkába való átmenethez, valamint az állampolgári szerepvállaláshoz” (Australian Youth Council, 2021).

1. ábra. Életkori szakaszok Ausztráliában, 2021.

Forrás: Australian Youth Council Report, 2021.

Az Amerikai Egyesült Államokban, Kanadában, valamint Új-Zélandon a 15-24 éveseket nevezik fiatalnak. (United Nations, 2020) Amerikában ehhez hozzá kell tennünk, hogy az ifjúság középiskolai évek szerint csoportosítva van, így a kulturális sokféleség kiemelt téma a kutatásokban. Kanadában és Új-Zélandon az ifjúság meghatározásához szorosan kapcsolódik a függetlenség, a tanulás és a munkaerőpiaci részvétel, így nem meglepő, hogy az ifjúságkutatások fókuszában a fiatalok egészsége, kulturális identitása és társadalmi szerepe helyeződik.

Az Egyesült Királyságban leggyakrabban a 16-24 éves korosztályt helyezik az ifjúságkutatások fókuszába, melynek oka legfőképpen, hogy az ifjúság itt főként a továbbtanulás és a munka világába való belépés időszakaként értelmeződik. Az oktatás és a munkaerőpiaci lehetőségek így itt nem meglepő módon kiemelt kutatási területet képeznek.

A magyar ifjúságkutatásokban a 15-29 éves korosztályt tekintik leggyakrabban fiatalnak, így a kutatások az ő életmódbeli változásait követi le. Ez az időszak a serdülőkor utáni, de a felnőttkor előtti életszakasz¹, mely azt mutatja, hogy az érintettek elérték ugyan a felnőttkort, de még azzal ellentétesen nyilatkoznak. (Nagy - Tibori, 2012)

Felmerülhet a kérdés, hogy vajon miért ezekre a korosztályokra összpontosítanak az ifjúságkutatások. Ennek oka több tényezőtől tevődik össze. (Arnett, 2015) Az ifjúságkutatások gyakran hangsúlyozzák, hogy az ifjúság átmeneti időszakot jelent a gyermekkor és felnőttkor között (Arnett, 2015; Hendry & Kloep, 2002). Ebben az életszakaszban a fiatal egyének fontos döntéseket hoznak életpályájuk, munkaerőpiaci érvényesülésük vagy épp párkapcsolatuk vonatkozásában. Az ifjúságkutatások gyakran kiemelik, hogy az ifjúság egy kritikus életszakasz az identitás kialakítását tekintve, az ifjúság ugyanis folyamatosan alakítja érdeklődési területeit, attitűdjét, értékrendjét (Byrd & Anderson, 2018). Kétségtelen tény továbbá, hogy az ifjúságra jelentős hatással vannak korunk társadalmi változásai és kihívásai (Wyn, H., Rowling, & Carson, 2000),

mindemellett pedig a fiatalok jelenlegi döntéseikkel, életmódjukkal hosszú távon hatással lehetnek a társadalomra és a gazdaságra. (Schulenberg & Schoon, 2012)

Fontos hangsúlyoznunk, hogy az ifjúság nem definiálható egyszerű életkorok szerint, figyelembe kell venni az ifjúságkutatások során az egyén fejlődését, életútját, társadalmi besorolását. (Nagy - Tibori, 2012) Az ifjúság meghatározása kétségkívül fontos abból a szempontból is, hogy egyes országok eltérő stratégiát alkotnak annak érdekében, hogy kedvező feltételeket teremtsenek a fiatalok számára képességeik fejlesztéséhez, a bennük rejlő lehetőségek kibontakoztatásához, valamint ahhoz, hogy aktívan részt vegyen a társadalomban és politikai döntéshozatalban².

Ifjúságkutatások történeti és módszertana

Az ifjúságkutatások történeti áttekintésének egyik fontos mozzanata, hogy az 1900-as évek elején – az olyan társadalmi változások és kihívások okán, mint pl. az ipari forradalom – a kutatók érdeklődését felkeltette az ifjúság. Az első évtizedben a vizsgálódások főként az ifjúság oktatásának és munkaerőpiaci elhelyezkedésének társadalmi hatásait, valamint az ifjúság társadalmi beilleszkedését állították középpontba. (Andy, 2009)

Az 1930-as években a pszichológia és szociológia hatására megjelentek a pszichoszociális fejlődés elméletével, ifjúság identitásával és életútjával foglalkozó kutatási témák. A második világháború után az ifjúságkutatók egyre nagyobb figyelmet szenteltek az ifjúság életútjának, melynek hatására megkezdődtek az ifjúság életpályájának longitudinális vizsgálatai. A 60-as években egyre inkább az identitás és kulturális aspektusok jelentek meg a kutatásokban: kulturális mozgalmak, kreatív kifejezési formák és szociális aktivizmus, kollektív cselekvés. (Coleman J. S., 1961; Arnett, 2000; Furlong & Cartmel, 2007; Benson, Scales, & Hamilton, 2006; Erikson, 1968; Arnett, 2015)

Az ifjúságkutatások ma már interdiszciplináris jellegűek: szorosan összefonódtak számos tudományterülettel, így többek között a kulturális antropológia

¹ Arnett ezt az időszakot 'emerging adulthood' kifejezéssel illeti.

² Az EU ifjúsági jövőképe egyrészt a befektetést (jelentős erőforrások mozgósítása a fiatalok jóllétének javítására), másrészt az érvényesülést (fiatalokban rejlő potenciálok kibontakoztatásának elősegítése) helyezi a középpontba.

és a kultúratudományok területével, valamint az oktatáskutatással. Az ifjúságkutatások hozzájárulnak az ifjúság kulturális jelenségeinek mélyebb megértéséhez és társadalmi jelentőségének felismeréséhez.

Az ifjúságkutatás módszertani keretei és eszközei az évek során sokat fejlődött. A modern technológia, így az online tér erősödő megjelenése, lehetővé tette, hogy a kutatók mélyebben megismerjék az ifjúság élet-helyzetét, megértsék a fiatalok életmódbeli változásait.

Az ifjúságkutatások keretében használt legfontosabb módszerek a következők:

- kérdőíves felmérések az ifjúság véleményének feltérképezésére (a Magyar Ifjúságkutatás például alapvetően survey módszeren alapul);
- strukturált és félig-strukturált interjúk az ifjúság életének és gondolkodásmódjának mélyebb megismerésére;
- etnográfiai kutatások az ifjúság mindennapi életének és kultúrájának megértésére;
- longitudinális kutatások a hosszú távú nyomon követés, változások és fejlődések detektálása érdekében.

Nagymintás és longitudinális nemzetközi ifjúságkutatások, jelentések a 2000-es évektől napjainkig

A következőkben bemutatunk néhány kiemelten érdekes és fontos nemzetközi ifjúságkutatást és átfogó

jelentést, melyek hozzájárultak az ifjúság életének és helyzetének jobb megértéséhez, valamint az ifjúságpolitika és oktatáspolitikai alakításához. Cikkünk terjedelme miatt nem kívánunk bemutatni minden nemzetközi ifjúságkutatást, ugyanakkor komplexebb képet kívánunk nyújtani ezáltal a magyar ifjúságkutatások értelmezéséhez.

Kanadában 1998-ban indult el a *Youth in Transition Survey (YITS)*³ longitudinális kutatás, mely CATI⁴ módszer segítségével követte le a fiatalok életútját. A program során két kohorsz felmérését valósították meg, egyrészt az akkori 15 éves korosztály (1984-ben születettek), másrészt pedig a 18-20 éves (1979-1981 között születettek) korosztály lekérdezésére került sor, melyet ezt követően két évente megismételtek.

A kutatás végül hat hullámban valósult meg (1. táblázat) és egészen 2009-ig mérte fel az ifjúság életútját, valamint azt, hogy milyen tényezők vannak hatással annak alakulására, különös tekintettel az oktatásra, képzésre, valamint munkaerőpiacra. A kutatási adatok ezen felül lehetőséget nyújtottak a meglévő programok és gyakorlatok hatékonyságának értékelésére, a fiatalok számára legmegfelelőbb programok bevezetéséhez.

³ <https://www23.statcan.gc.ca/imdb/p2SV.pl?Function=getMainChange&Id=44845>

⁴ Computer Assisted Telephone Interviewing

1. táblázat: Minta nagysága az egyes hullámokban (fő)

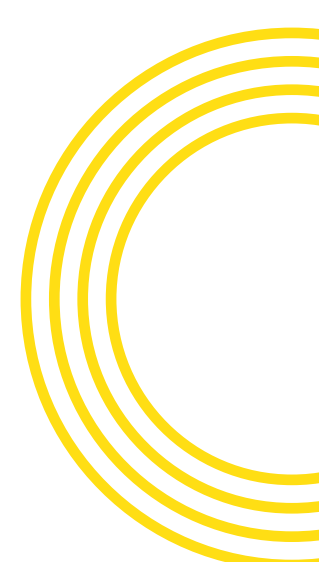
	15 éves korosztály	18-20 éves korosztály
1998-1999		23 000
2000-2001	29 660	22 352
2002-2003	26 854	18 743
2004-2005	22 626	14 753
2006-2007	18 762	12 630
2008-2009	n.i. ⁵	11 001 ⁶

Forrás: Youth in Transition Survey⁷

2000-ben a *The World Youth Report: Youth Social Entrepreneurship and the 2030 Agenda*⁸ átfogó helyzetképet ad a fiatalok⁹ helyzetéről, iskolázottságáról, egészségi állapotáról, fenntartható fejlődésben betöltött szerepéről. A kutatási jelentés a világban zajló kutatási adatok és eredmények – így többek között az ILO, ILOSTAT, ECLAC, OECD, UNICEF, UNESCO, YDI, YouthPOL – felhasználva, regionális csoportosítást alkalmazva, mutatja be eredményeit és főbb konklúzióit.

A jelentésben az általunk jelen tanulmányban górcső alá vett országok a következő regionális bontásban kerültek említésre: Magyarországot Kelet-Európához, az Amerikai Egyesült Királyságot Észak-Európához, Kanadát Észak-Amerikához, Ausztráliát és Új-Zélandot Óceániához tartozónak tekintették. A kutatási jelentés rávilágít arra, hogy a fiatalok egészségügyi és oktatási kilátásai javultak az évek során, a házasság és gyermekvállalás kitolódott, a helyzetükkel kapcsos-

latos aggályok pedig továbbra is fennállnak. A riport különlegessége, hogy az ifjúság várható alakulását egészen 2050-ig mutatja be (2. táblázat), ezen felül pedig kitér arra, hogy milyen ifjúságfejlesztési erőfeszítések szükségesek, valamint hogyan segíthetik az ifjúságpolitikák az ifjúsággal kapcsolatos célkitűzések megvalósítását.

⁵Az adatfelvételi időszak 2008 január-2009 április között az olvasási készségek felmérésére irányul, így az itt megalkotott kérdőív komponensei nem teszik lehetővé az összehasonlítást a korábbi hullámok eredményeivel.

⁶Csak azok vehettek részt a hatodik hullámban, akik az ötödik hullámban is részt vettek.

⁷<https://www23.statcan.gc.ca/imdb/p2SV.pl?Function=getMainChange&Id=3631>

⁸<https://www.un.org/development/desa/youth/wp-content/uploads/sites/21/2020/07/2020-World-Youth-Report-FULL-FINAL.pdf>

⁹Fiatalok alatt a kiadvány a 15-24 éves korosztályt érti, akiket a Fiatalokért a Világban Cselekvési Program fiatalként értelmez.

2. táblázat: Minta nagysága az egyes hullámokban (fő)

REGION	2020		2030		2050	
	YOUTH POPULATION (THOUSANDS)	PERCENTAGE OF REGIONAL POPULATION	YOUTH POPULATION (THOUSANDS)	PERCENTAGE OF REGIONAL POPULATION	YOUTH POPULATION (THOUSANDS)	PERCENTAGE OF REGIONAL POPULATION
Sub Saharan African	217,653	19.9	282,939	20.2	398,921	18.8
Northern Africa and Western Asia	86,427	16.4	102,436	16.8	110,096	14.6
Central and Southern Asia	362,697	18.0	365,152	16.4	347,206	13.9
Eastern and South-eastern Asia	304,385	13.0	303,162	12.5	261,429	10.8
Latin America and the Caribbean	107,583	16.5	103,483	14.7	93,853	12.3
Australia and New Zealand	3,742	12.3	4,230	12.7	4,467	11.6
Oceania (excluding Australia and New Zealand)	2,354	19.1	2,689	18.5	3,198	16.9
Europe and Northern America	124,742	11.2	129,786	11.5	119,327	10.5
TOTAL (WORLD)	1,209,584	15.5	1,293,877	15.1	1,338,497	13.8

Forrás: United Nations 2019c

2001-től az Európai Bizottság kezdeményezte *European Social Survey*¹⁰ (ESS) két évente nemzetközi összehasonlító adatokat nyer az európai társadalmak állapotáról, a lakosság demográfiai jellemzőiről, politikai és közéleti preferenciáinak alakulásáról, valamint a társadalmi attitűdök és értékek változásairól. Az ESS kutatás résztvevője Magyarország is. Az ESS kutatásokból származó mérési eredmények Európa-szerte összehasonlíthatók, köszönhetően a szigorú és folyamatosan ellenőrzött módszertanának. A kvantitatív felmérés állandó és változó egységekből áll, annak érdekében, hogy lehetővé váljon az európai szinten aktuális társadalmi jelenségek, problémák – mint pl.

klímaváltozás, migráció, digitális írástudás – vizsgálata. A kutatás az elmúlt években különféle társadalmi és ifjúsági trendekre, például az ifjúság értékeinek és politikai attitűdjeinek változására hívta fel a figyelmet.

2014-ben az International Youth Foundation létrehozta az első olyan indexet (*Global Youth Wellbeing Index*), mely számos indikátort felhasználva segít összehasonlítani az országokban élő fiatalok jólétét, valamint segít beazonosítani az erősségeket és gyengeségeket a fiatalok támogatásában (1. melléklet).

¹⁰Magyarországra vonatkozó ESS elérése: https://ess.tk.hu/uploads/files/ESS_2021-22_beszamolo_honlapra.pdf; kérdőív: <https://ess.tk.hu/kerdo>

Az index első alkalmazásának eredményeit a *Global Youth Wellbeing Index* 2017-es jelentése tartalmazza, mely több mint 30 ország fiataljainak jólétére vonatkozó eredményeket mutatja be, közte azt, hogy mennyire érzik a fiatalok magukat biztonságban, hogyan férnek információhoz, továbbá milyenek ítélik meg a technológiához való hozzáférést. (International Youtuh Foundation, 2017)

2021-ben a Friedrich-Ebert-Stiftung támogatásával egy hét országot (visegrádi és balti országokat) magában foglaló – a magyar ifjúságkutatás módszertanával és érdekeivel megegyező – kutatás indult (*FES Youth Study*) a 15-29 éves korosztály értékrendjének, véleményének és preferenciáinak feltérképezésére. A kérdőív lekérdezése online módszerrel zajlott a 15-29 évesek körében (1500 fő lekérdezésével); ezen felül pedig a magyarországi válságrégiókban, valamint hátrányosabb helyzetű fiatalok elérése céljából fókuszcsoportokat (3 db) és egyéni mélyinterjúkat (10 fő) is magában foglalt a kutatás. A „*Magyar Fiatalok 2021*” összefoglaló jelentés regionális összehasonlítással veti össze a magyar adatokat a visegrádi országokkal, valamint balti országokkal. A főbb konklúziók között szerepel többek között, hogy a „V4-ek közül a magyar fiatalok a legkevésbé elégedettek az életükkel, ugyanakkor a legoptimistábbak is a jövővel kapcsolatban. (...) A magyar 15-29 évesek világlátását és gondolkodását az elégedetlenség, a konformitás, a passzivitás és a polarizáció írja le leginkább.” (Bíró-Nagy & Szabó, 2021)

A *European Youth in 2021*, valamint a *Young Europeans and The Coronavirus Pandemic desk research* kutatások számos kérdőíves kutatás – köztük az Eurobarometer, Kantar nemzetközi kutatásai – alapján készítette el a mai európai fiatalokról átfogó képet festő jelentését. A riport 27 országra vonatkozóan kitér a gazdaságra és foglalkoztatásra, a fiatalokat érintő legfőbb problémákra és az őket érintő kihívásokra (pl. COVID-19), illetőleg az Európai Unióval kapcsolatos percepciókra és médiafogyasztásra. (European Parliament, 2021) A kutatási eredmények ismertetésénél kettő életkori csoportot alakítottak, így a 16-30 éves korosztály alkotja a fiatalok, míg a 31+ kategória az idősebb korosztályt. A kutatás főbb konklúziói:

- A 16-30 év közötti fiatalok az EU-t az utazással, munkavállalás és tanulás szabadságával azonosították;
- A közösségi érzést a fiatalok szerint a kultúra hívja életre;
- A fiatalok egyre inkább aggodalmukat fejezik ki a környezeti és éghajlati változások iránt;
- A fiatalok túlnyomó többsége (55 százalék) a megújuló energiaforrásokat fejlesztené;
- A fiatalok pozitívabbnak bizonyulnak a gazdasági helyzet jövőképét illetően, mint a 30 év felettiak;
- A médiafogyasztás tekintetében az európai fiatalok 93 százaléka digitális, napi szintű internethasználatról adott számot. Körükben a YouTube, Snapchat, TikTok a leginkább elterjedt médiafogyasztási platform.

A riport összadatok szintjén, valamint országokra fókuszáltnak is adatokat biztosít, így megismerhetjük többek között a német, francia, lengyel, spanyol és holland ifjúságról alkotott képet. Fenti kutatások és jelentések mellett kiemelendő az *Internal Journal of Youth and Adolescence*, valamint az *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being* tudományos folyóirat, melyek már a 2000-es évek elejétől különös figyelmet szentelnek az ifjúságkutatásoknak és hozzájárulnak ezáltal a terület fejlődéséhez. A folyóiratok célja, hogy nemzetközi szinten összehasonlítást végezzen és irányelveket határozzon meg a fiatalokkal kapcsolatos kérdésekben, problémákban. Olyan kvantitatív és kvalitatív elemzéseken alapuló tanulmányokat gyűjtenek, melyek a serdülőkorú növekedés és fejlődés, oktatás és képzés, foglalkoztatás és munkanélküliség, egészség és mentális egészség, családi kapcsolatok, valamint ifjúsági kultúrák és társadalompolitika témák köré fonódik.¹¹

Az ifjúsággal és ifjúságkutatással kapcsolatos szakmai tapasztalatszerését és új eredmények megismerését szorgalmazzák fentiekén kívül az olyan nemzetközi konferenciák, mint például a *European Youth Conference*¹², valamint az olyan európai szintű együttműködések, mint a *Pool of European Youth Research (PEYR)*¹³ vagy a *European Knowledge Center of Youth Policy (EKCYP)*¹⁴. Fontos azonban hangsúlyoznunk, hogy a nemzetközi kutatások és jelentések tágabban értelmezik az ifjúságot és általánosabb következtetések von le az ifjúság élethelyzetére vonatkozóan, valamint lényegesen általánosabb tendenciákat mutat, szemben a magyar ifjúság helyzetére fókuszáló ifjúságkutatásokkal, ahol régióspecifikus különbségek is kimutathatók.

WHO és az ifjúság

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) tagállamokkal és más nemzetközi szervezetekkel együttműködve az ifjúság egészségének és jólétének előmozdítása érdekében tevékenykedik. Olyan tanulmányokat, jelentéseket és kutatási eredményeket tesz közzé, valamint olyan programokat és kezdeményezéseket hoz létre, melyek célja az ifjúság egészségének és jólétének javítása.

A Világszervezet döntéshozó partnerként tekint a fiatalokra és bevonja őket a döntéshozásba. A szervezet által létrehozott főbb kezdeményezések:

- 1) Ifjúsági Tanács a világ minden tájáról egyesíti az egészségügyi és nem egészségügyi háttérrel rendelkező ifjúsági hálózatokat;
- 2) Global Health Workforce Network (GWHN) a fiatalok foglalkoztatásával, munkakörnyezetével kapcsolatos kérdésekre reagál;
- 3) Global Youth Mobilization támogatja a fiatalokat a COVID-19 világjárvánnyal való megküzdésben;
- 4) Központi Tanácsadó Központon keresztül a fiatalok és szakemberek számára oktatást és tanácsadást tart közegészségügyi témákban.

A WHO-n belül a fiatalok számára több karrierlehetőség is kínálkozik. A WHO többek között gyakornoki programot működtet (WHO Internship Programme), valamint ifjúsági szakembereket létrehozó (Young Professionals és JPO¹⁵) programlehetőségeket kínál.

A WHO digitális platformja globális egészségügyi adatok gyűjt. A World Health Statistics riport 2023-ban így 198 országot és területet képviselő 58 egészségügyi kapcsolatos SDG-mutatóról tartalmazza a legfrissebb elérhető adatokat. 2005 óta minden évben kiadásra kerül egy átfogó jelentés, mely nyomon követi az egészségügyi kapcsolatos fenntartható fejlesztési célokat, objektív és összehasonlító értékelést nyújt a lakosság egészségéről és annak változásairól, érinti továbbá az éghajlatváltozást és annak kulcsfontosságú szerepét. (World Health Organization, 2023)

A WHO adatokkal rendelkezik a világ fiataljairól és az őket érintő változásokról, hatásokról is. E szerint a világ 7,2 milliárd emberéből 3 milliárd fiatalabb 25 évnél, mely a világ népességének 42 százalékát teszi ki. A WHO felismeri és hangsúlyozza, hogy a fiatalkor egy kritikus időszak, a gyermekorból a felnőttkorba való átmenet számos egészségügyi kockázattal jár.

¹¹A folyóiratról és lapszámairól bővebben itt: <https://www.tandfonline.com/loi/rady20>

¹²<https://yeu-international.org/the-european-youth-conference-2022-9th-cycle-of-the-eu-youth-dialogue/>

¹³<https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/peyr>

¹⁴<https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/knowledge/-/ekcyp>

¹⁵ Junior Professional Officer Programme

A magyar ifjúságkutatások

Ifjúság meghatározása és ifjúsági korszakok

A magyar társadalom az ifjúság meghatározását illetően hasonlóan más országokhoz, elsősorban az életkort tekinti meghatározó tényezőnek és az ifjúságot a 15-29 év közötti korosztályba sorolják. Ezen belül természetesen megkülönböztetünk további alcsoportot, például a 13-17 év közöttiek a serdülők, míg a 18-29 év közöttiek a fiatal felnőttek, végül ezen kívül helyezkedő kategória a „NEET” csoport, akik a nem dolgozó, nem tanuló fiatalok.

Számos ifjúságkutató szociológus – köztük Székely Levente (Székely, 2001), Pillók Péter (Pillók, 2014), valamint Kiss-Kozma Georgina (Kiss-Kozma, 2018) – a magyar társadalom ifjúságának sajátosságaira hívja fel a figyelmet. Olyan sajátosságról tesznek említést, mint hogy az ifjúság meghatározásában fontos szerepet játszik, hogy a magyar fiatalok milyen életutat járnak be, hogyan élik meg az ifjúságot és hogyan kapcsolódnak a társadalomhoz. Az életutakat és ifjúságélményeket a magyar fiatalok különbözőképpen élik meg, mely befolyásolhatja identitásukat. A kulturális és történelmi kontextus, így például a rendszerváltás (1989), globalizáció, technológiai fejlődés, COVID-19 járvány, migráció és multikulturalizmus jelentős hatással voltak és vannak az ifjúság helyzetére és szerepére.

Az ifjúságkutatók ezeket a kontextuális tényezőket figyelembe véve értelmezik az ifjúság helyzetét. (Szabó, 2002)

Mielőtt bemutatnánk a magyar ifjúságkutatásokat részletesebben, nézzük meg, milyen ifjúsági korszakok, ifjúságértelmezések merülnek fel akkor, amikor a magyar ifjúságra gondolunk. Egészen a rendszerváltásig három nagyobb korszakot különböztethetünk meg (Székely, 2018):

1. Rendszerváltás előtt – 'táborok ifjúsága': a fiatalok szabadidős tevékenységében domináns szerep jutott az intézményesített szabadidős tereknek.
2. Rendszerváltás utáni évtized és az ezredforduló után következő évek: a fiatalok izlését globális trendek formálták, szabadidő-eltöltésüket a kommercializált terek jellemezték.
3. 2010 után – 'új csendes generáció': a fiatalok inkább visszahúzódnak, köszönhetően a digitális kultúra és virtuális tér nyújtotta lehetőségeknek, továbbá bizonytalanok és csendes attitűddel bírnak.

A 2000-es években születetteket a kutatók – támaszkodva a Magyar Ifjúság 2012-es és 2016-os adataira – új csendes generációként azonosítják (2. ábra). (Székely, 2017) A 15-29 éves fiatalokra „jellemző a konformitás, nem akarják megdönteni a fennálló status quo-t, többségükben elfogadják a szülei életeszményét.

2. ábra: Az új csendes generáció fontosabb ismérvei

Forrás: Székely, 2017.

Általánosan tapasztalható körükben a bizonytalanság, sok esetben hiányzik belőlük az elkötelezettség, céltalanok, amit maguk is problémaként érzékelnek nemzedékükben, mindeközben vágnak a rendezettségre. (...) Szabadidejüket zömmel otthon a képernyők előtt töltik, mozgásszegény életmód és stagnáló deviáns magatartások jellemzik őket.” (Székely, 2017)

Az ifjú generációk (X, Y és Z generáció) lehatárolásában kiemelt szerepet tölt be napjainkban a digitális kultúrában való elhelyezkedés, melynek eredményeként az Y generáció tagjai egyben egy globális generáció tagjaivá is válnak. Az X generációt ez alapján „digitális bennszülötteknek”, az Y generációt „digitális bevándorlóknak, míg a Z generációt „Facebook nemzedéknek” nevezzük. Fontos itt megjegyeznünk, hogy a digitális kultúra gyors terjedése miatt a korcsoportok közötti határvonal idővel elmosódik,

”

ÍGY „RÖVID IDŐN BELÜL – A FIATALOKHOZ KÖZEL ESŐ KOROSZTÁLYOKBAN IS – SZINTE HASONLÓ MÉRVŰ LEHET A DIGITÁLIS KULTÚRÁBA VALÓ INVOLVÁLÓDÁS.

”

(Harcsa, 2020)

Fentiek és jelen tanulmányban nem érintett egyéb tényezők alapján egyértelmű következtetésünk, hogy az ifjúságnak a kutatása differenciáltabb eszközöket igényel.

A magyar ifjúságkutatások történeti áttekintése

A magyar fiatalok helyzetével Magyarországon az 1960-as években kezdtek foglalkozni a kutatók. Az ifjúságról szóló diskurzus olyan ifjúságkutató csoportokat hívott életre, mint például a Magyar Szocialista Munkáspárt KB Társadalomtudományi Intézetének ifjúságkutató csoportja, Kommunista Ifjúsági Szövetség KB Ifjúságkutató csoportja,

valamint a Magyar Tudományos Akadémia Szociológiai Kutatócsoportja. A rendszerváltást követően természetesen ezen kutatócsoportok megszűntek vagy átalakultak, helyüket pedig az olyan piaci alapon működő kutatócégek vették át, melyek profiljában csak kismértékben jelentek meg ifjúságkutatási célok. (Ruff, 2022)

A magyar ifjúságkutatások fordulópontja a 2000-es években következett be, ettől kezdődően beszélhetünk ugyanis nagymintás ifjúságkutatásról. A kutatási programot az Ifjúsági és Sportminisztérium által életre hívott Nemzeti Ifjúságkutató Intézet (2005-től Mobilitás Ifjúságkutató Iroda, majd NCSSZI Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet) indította, mely felmérés négyévente helyezte vizsgálatá középpontjába a 15-29 éves fiatalokat. A kérdőíves kutatások reprezentatív eredményei az ifjúság élethelyzetének megismerését, a fiatalok életmódbeli változásainak és közéleti-politikai bevonódásuk követését szolgálják. (Nagy, 2020) Az ifjúságkutatás egyes hullámaiban így górcső alá kerül a fiatalok demográfiai helyzete, a családalapítás és gyermekvállalás, társadalmi rétegződés, oktatás és munkaerőpiaci státusz, valamint a gazdasági és egészségügyi helyzet, fogyasztás és szabadidős tevékenységek. Mindezek mellett a fiatalok identitására, értékrendszerére, valamint a generációs problématerképre, migrációra és ifjúságügyet érintő élethelyzetekre is kitérnek ezen kutatások.

A magyar ifjúságkutatások negyedik hulláma fordulópontot jelentett a korábbi kutatásokhoz képest, ugyanis a korábbi 8000 fős magyarországi minta kiegészült 2016-ban és 2020-ban egy 4000 fős külhoni mintával is (Erdély, Felvidék, Kárpátalja és Vajdaság). Ez a fordulat lehetőséget adott arra, hogy ne csak a határon belüli magyarok, de a határon túli magyar fiatalok helyzetét is értékeljük, megismerjük.

A 2020-as nagymintás ifjúságkutatás a koronavírus-járvány idején készült, így nem meglepő, hogy a járvány hatása érzékelhetőnek tűnik a magyar fiatalok körében. Az ifjúságkutatás eredményeit tartalmazó jelentés részletesen taglalja a kutatás eredményeit, jelen cikk terjedelmi keretei miatt azonban most csak néhány jelentősebb eredményre hívnánk fel a figyelmet. A magyar fiatalok közel fele (44 százalék) tapasztalt valamilyen változást az életében a koronavírus-járvány hatására.

A fiatalok kapcsolatai átalakultak, beszűkültek. Többségük aktív a munkaerőpiacon és házasságpárti. A fiatalok többsége úgy értékeli napjainkban, hogy a gyermekvállalás fontos alapköve a boldogságnak. A gyorsjelentés adatai alapján elmondható továbbá, hogy a korábbi évekhez képest többen (31 százalék) költöztek el a szülői házból, valamint hamarabb hoztak komoly döntéseket. Az oktatásban részt vevők aránya a korábbi méréshez képest csekély emelkedést mutat (41 százalék), bár még mindig elmarad a 2008-ban mért csúcstól (46 százalék). A fiatalok munkavállalási jövőjüket tekintve optimistának

mutatkoznak, mindemellett a fiatalok kisebb arányban terveznek külföldi munkavállalást és kivándorlást, mint a korábbi években. Az ifjúság körében a felmérés szerint igen erősen megjelenik a digitális kultúra: a 15-29 évesek napi internetezők és túlnyomó többségük tagja valamely online közösségi oldalnak (legnépszerűbb közösségi oldal a Facebook). Igen meglepő, hogy 2020-ban a fiatal generáció legégetőbb problémáit a bizonytalanságban és kiszámíthatatlan jövőben látják, majd ezt követi az anyagi nehézség és létbizonytalanság problémája, valamint a céltalanság (3. ábra).

3. ábra: Az ifjúság legégetőbb problémái 2008-2020

SSZ.	2008		2012		2016		2020	
	PROBLÉMA	%	PROBLÉMA	%	PROBLÉMA	%	PROBLÉMA	%
1.	pénztelenség, szegénység, elszegényedés, létbizonytalanság	15	pénztelenség, szegénység, elszegényedés, létbizonytalanság	16	anyagi nehézségek, létbizonytalanság, szegénység, elszegényedés	29	bizonytalanság, kiszámíthatatlan jövő	23
2.	munkanélküliség, elhelyezkedési nehézségek	24	kilátástalan, bizonytalan jövő	16	bizonytalanság, kiszámíthatatlan jövő	18	anyagi nehézségek, létbizonytalanság, szegénység, elszegényedés	22
3.	kilátástalan, bizonytalan jövő	10	munkanélküliség, elhelyezkedési nehézségek	15	céltalanság, nem tudják, mit akarnak	8	céltalanság, nem tudják, mit akarnak	12
4.	drogok, kábítószer elterjedése	7	céltalanság, nem tudják, mit akarnak	11	drogok, kábítószer elterjedése	6	baráti társaságok, közösségek hiánya	8
5.	céltalanság, nem tudják, mit akarnak	7	drogok, kábítószer elterjedése	7	alkohol elterjedése	7	drogok, kábítószer elterjedése	7
6.	bűnözés	6	bűnözés	7	munkanélküliség, elhelyezkedési nehézségek	7	munkanélküliség, elhelyezkedési nehézségek	5
6.	lakásproblémák	4	fiatalok általános rossz helyzete	6	bűnözés	5	bűnözés	5

Forrás: Domokos és tsai, 2021.

A nagymintás ifjúságkutatásokon túl fontos megemlítenünk, hogy vannak olyan magyar intézmények, melyek kiemelten fontos szerepet töltenek be az ifjúság helyzetének és szükségleteinek jobb megértésében. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH), valamint a Magyar Tudományos Akadémia Szociológiai Kutatóintézetének (MTA SZKI) tevékenysége ilyenformán rendkívül fontos. A KSH rendszeres statisztikai adatai, valamint az MTA SZKI ifjúsági munkaerőpiaci kutatásai hozzájárulnak az ifjúság társadalmi és gazdasági helyzetének, munkaerőpiaci érvényesülésüknek jobb megértéséhez. 2021-től továbbá a fiatal nemzedék gondolkodásmódjának jobb megértését tűzte ki célul a Mathias Corvinus Collegium (MCC), valamint a Nézőpont Intézet közös együttműködésben életre hívott Ifjúságkutató Intézet, mely intézmény vizsgálja a fiatalok társadalmi és kulturális viselkedését, értékeit és identitását, valamint kiemelten foglalkozik az ifjúsági munkaerőpiaci integrációval és oktatással. Ne feledjük végül, hogy a CEU több olyan kutatást és programot¹⁶ is kínál, melyek az ifjúság, oktatás és társadalom kérdéseivel foglalkoznak; ezen felül pedig számos egyetemi kutatóműhely (pl. Debreceni Egyetem Ifjúságszociológiai kutatóműhelye) is rendszeresen foglalkozik ifjúságkutatásokkal.

Jövőbeli kutatási irányok és területek

A jövőbeli ifjúságkutatási területek és irányok folyamatosan változnak és fejlődnek a társadalom és az ifjúság szükségleteinek és dinamikájának függvényében. Az alábbiakban néhány olyan potenciális kutatási területet és irányt mutatunk be, amelyek kulcsfontosságúak lehetnek a jövőben:

- digitális generációk és online jelenlét: A digitális technológia gyors fejlődése alapvetően átalakítja az ifjúság mindennapi életét és kommunikációját. A jövőbeni kutatásoknak mélyebben ki kell terjedniük a fiatal generációk online jelenlétére, az online identitás és kommunikáció kérdéseire, valamint az online médiafogyasztás hatásaira. (Boyd, 2014)
- környezettudatosság és fenntarthatóság: Az ifjúság aktív szerepet játszik a környezetvédelmi kérdésekben és a fenntarthatóság előmozdításában. A kutatásoknak az ifjúság környezettudatosságára és aktivizmusára kell összpontosítani, és vizsgálni kell az oktatás és a társadalom szerepét a fenntarthatóságra nevelésben. (Huckle, 2019)

- mentális egészség és jólét: Az ifjúság mentális egészsége és jóléte egyre fontosabb kérdéssé válik. A jövőbeni kutatásoknak mélyebben kell vizsgálniuk a fiatalok mentális egészségét érintő tényezőket, az intervenciók stratégiákat és az ifjúság mentális egészségügyi ellátását.
- ifjúsági politika és részvétel: Az ifjúsági politika és részvétel területe továbbra is kulcsfontosságú kutatási témakör. A fiatalok társadalmi és politikai részvételének új formáit kell vizsgálni, és tanulmányozni kell, hogyan lehet növelni az ifjúság politikai bevonódását.
- ifjúsági mobilitás és globális kapcsolatok.

Összegzés

Tanulmányunkban szakirodalmi áttekintés segítségével mutattunk rá arra, hogy az ifjúságkutatások egyre inkább központi szerepet játszanak a társadalomtudományokban és globális szinten egyre növekvő figyelmet kapnak. A kutatások rendkívül sokoldalúak, tekintve, hogy az ifjúság vizsgálata hazai és nemzetközi szinten is komplex eszközöket igényel. Az ifjúságkutatások alapvető fontosságúak a fiatalok életének és jövőbeli döntéseinek megértésében, valamint a társadalomra és gazdaságra gyakorolt hosszú távú hatások elemzésében. A nemzetközi szinten megvalósuló kutatások kiemelt érdeme, hogy országok közötti összehasonlítást és az ifjúság helyzetének komplex vizsgálatát teszi lehetővé. A magyar ifjúságkutatások – hasonlóan a nemzetközi kutatásokhoz – olyan területekre összpontosítanak, mint az ifjúsági identitás, a mentális egészség, a politikai részvétel, a fiatalok jóléte, valamint (újabb) a digitális kultúra. A magyar kutatások kiemelt előnye, hogy országon belüli regionális összehasonlítást és ezáltal célzottabb stratégiaalkotást tesz lehetővé.

A jövőben az ifjúságkutatások még inkább szükségesek lesznek a társadalmi döntések előkészítésében és a fiatalok életének jobb megértésében. Az ifjúságkutatóknak továbbra is összpontosítani kell az ifjúság életútjának és élményeinek mélyebb megértésére, különös tekintettel azokra a területekre, amelyek a fiatalok számára kritikusak, mint például a mentális egészség, a munkaerőpiaci integráció és a politikai részvétel. Az ifjúságkutatások segíthetnek azoknak a politikáknak és intézkedéseknek a kialakításában, amelyek támogatják a fiatalok fejlődését és hozzájárulnak a társadalom jobb jövőjéhez.

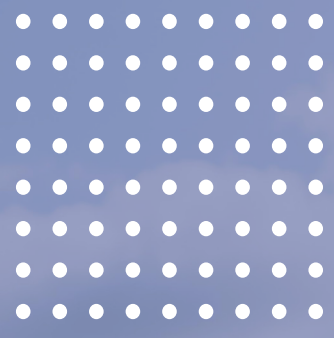
¹⁶ Ilyen program többek között az Erasmus+, valamint az Európai Ifjúság Tanulmányi Program (European Youth Studies)

Mellékletek

1. sz. melléklet: Youth Wellbeing Index indikátorai

Domain	Average level of wellbeing across all Index countries	Indicators
 <p>GENDER EQUALITY</p>	MEDIUM	<ul style="list-style-type: none"> Restricted civil liberties for women Female early marriage rate Women's fear of walking alone Youth perceptions of gender quality
 <p>ECONOMIC OPPORTUNITY</p>	MEDIUM	<ul style="list-style-type: none"> GDP per capita Global competitiveness Youth not in education, employment, or training (NEETs) Youth unemployment Early-stage entrepreneurial activity Youth borrowing Youth expectations for future standard of living
 <p>EDUCATION</p>	HIGH	<ul style="list-style-type: none"> Youth literacy Public spending on education Lower secondary enrollment Lower secondary completion Youth satisfaction with education
 <p>HEALTH</p>	HIGH	<ul style="list-style-type: none"> Adolescent fertility rate Youth self-harm fatalities Youth stress Youth perceptions of health Youth tobacco use
 <p>SAFETY & SECURITY</p>	MEDIUM	<ul style="list-style-type: none"> Youth road fatalities Internal peace Youth interpersonal violence Human trafficking Youth perceptions of violence
 <p>CITIZEN PARTICIPATION</p>	MEDIUM	<ul style="list-style-type: none"> Democracy Youth volunteering Youth policy Age for office Youth perceptions of government
 <p>ICT</p>	MEDIUM	<ul style="list-style-type: none"> ICT development Youth internet access at home Internet usage Mobile phone subscriptions

Forrás: Global Youth Wellbeing Report, 2017.

Irodalomjegyzék

- Andy, F. (2009). *Youth Studies: An introduction*.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging Adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist* 55 (5), 469-480.
- Arnett, J. J. (2015). *Emerging Adulthood: The Winding Road from the Late Teens Through the Twenties*. Oxford University Press.
- Australian Institute of Health and Welfare. (dátum nélk.). Australia's Youth. Forrás: <https://www.aihw.gov.au/reports/children-youth/australias-youth/contents/introduction>
- Benson, P. L., Scales, P. C., & Hamilton, S. F. (2006). Positive youth development: Theory, research, and applications. In M. L. R., & D. W., *Handbook of child psychology*, 1, (old.: 894-941). Hoboken: NJ.
- Bíró-Nagy, A., & Szabó, A. (2021). *Magyar Fiatalok 2021: Elégedetlenség, Polarizáció, EU-pártiság*. Budapest: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Boyd, D. (2014). *It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens*. Yale University Press.
- Byord, C. M., & Anderson, J. (2018). *Youth Studies: Fundamental Issues and Debates*. Springer.
- Cohen, P. (1997). *Rethinking the Youth Question: Education, Labour and Cultural Studies*. London: MacMillan.
- Coleman, J. C. (1989). Social theory, social research, and a theory of action. *American Journal of Sociology* 94 (1), 95-120.
- Coleman, J. S. (1961). *The Adolescent Society: The Social Life of the Teenager and its impact on Education*. Free Press.
- Domokos, T., Kántor, Z., Székely, L., & Pillók, P. (2021). *Magyar Fiatalok 2020*. Budapest: Erzsébet Ifjúsági Alap Nonprofit Kft.
- Erikson, E. H. (1950). *Childhood and Society*. Norton & Company.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. Norton & Company.
- European Parliament. (2021). *Youth in Europe 2021*. Forrás: <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/en/be-heard/eurobarometer/youth-in-europe-2021>
- European Youth Conference. (2022). Forrás: <https://yeu-international.org/the-european-youth-conference-2022-9th-cycle-of-the-eu-youth-dialogue/>
- Furlong, A., & Cartmel, F. (2007). *Young People and Social Change: New Perspectives*. Open University Press.
- Harcza, I. (2020). Gondolatok a hazai ifjúságkutatás múltjáról. *Szociológiai Szemle* 30 (1), 81–97.
- Hendry, L. B., & Kloep, M. (2002). Lifecourse transitions and social change: The life course as a social framework. In M. J., & J. S. M., *Handbook of the Life Course* (old.: 187-206). Springer.
- Huckle, J. (2019). Education for Sustainable Development: Young People's Visions and Pathways in the UK. *Sustainability* 11 (7).
- Human Resources and Skills Development Canada and Statistics Canada. (dátum nélk.). Youth in Transition Survey (YITS). Forrás: <https://www23.statcan.gc.ca/imdb/p2SV.pl?Function=getMainChange&Id=44845>
- International Youtuh Foundation. (2017). *Global Wellbeing Index*. Forrás: <file:///C:/Users/koloz/Downloads/2017YouthWellbeingIndex.pdf>
- Kiss-Kozma, G. (2018). Fiatalok az érettségi után: tanulmányok és életpályák. *Educatio* 27 (2), 255-272.
- Mészáros, J. (2019). Globalizáció és Ifjúság: Az ifjúságkutatás néhány aktuális kérdése. *Educatio* 28 (3), 477-489.
- Móricz, F. (2010). A magyarországi ifjúságkutatás elmúlt 20 évének alakulása és néhány meghatározó tényezője. *Educatio*, 321-337.
- Nagy, Á. (2020). A Survey-n is túl. In *A lábjegyzeten is túl: Magyar Ifjúságkutatás 2020* (old.: 7-13). Szociális Demokráciáért Intézet – Excenter Kutatóközpont.
- Nagy, Á., & Tibori, T. (2012). Narratívák hálójában: az ifjúság megismerési és értelmezési kísérletei a rendszerváltástól napjainkig. *Negyed század*, 405.
- Partnership between the European Commission and the Council of Europe in the field of Youth. (2021). *Ifjúságkutatás: Az alapok*. Európai Tanács.
- Pillók, P. (2014). Az ifjúsági politika szerepe és feladatai Magyarországon. *Educatio* 23 (3), 420-432.
- Rudd, P., & Evans, K. (1998). Structure and Agency in youth transitions: student experiences of vocational further education. *Journal of Youth Studies* 1 (1), 39-62.
- Ruff, T. (2022). *A magyar fiatalok külföldi mobilitási tervei*. (old.: 152-166). Sopron: Soproni Egyetem Kiadó.

Schulenberg, J. E., & Schoon, I. (2012). The transition to adulthood across time and space: Overview of special section. *Longitudinal and Life Course Studies*, 151-155.

Szabó, A. (2002). Ifjúságkutatás a rendszerváltás után: áttekintés és perspektívák. *Educatio* 11 (1), 79-89.

Székely, L. (2001). A generációelmélet és az ifjúságkutatás. *Szociológiai Szemle* 7 (1), 52-67.

Székely, L. (2017). Digitális részvételi kultúra: aktív és csendes új generáció. In *Csendesek vagy lázadók?: a hallgatók politikai orientációi Magyarországon, 2011-2015* (old.: 37-51).

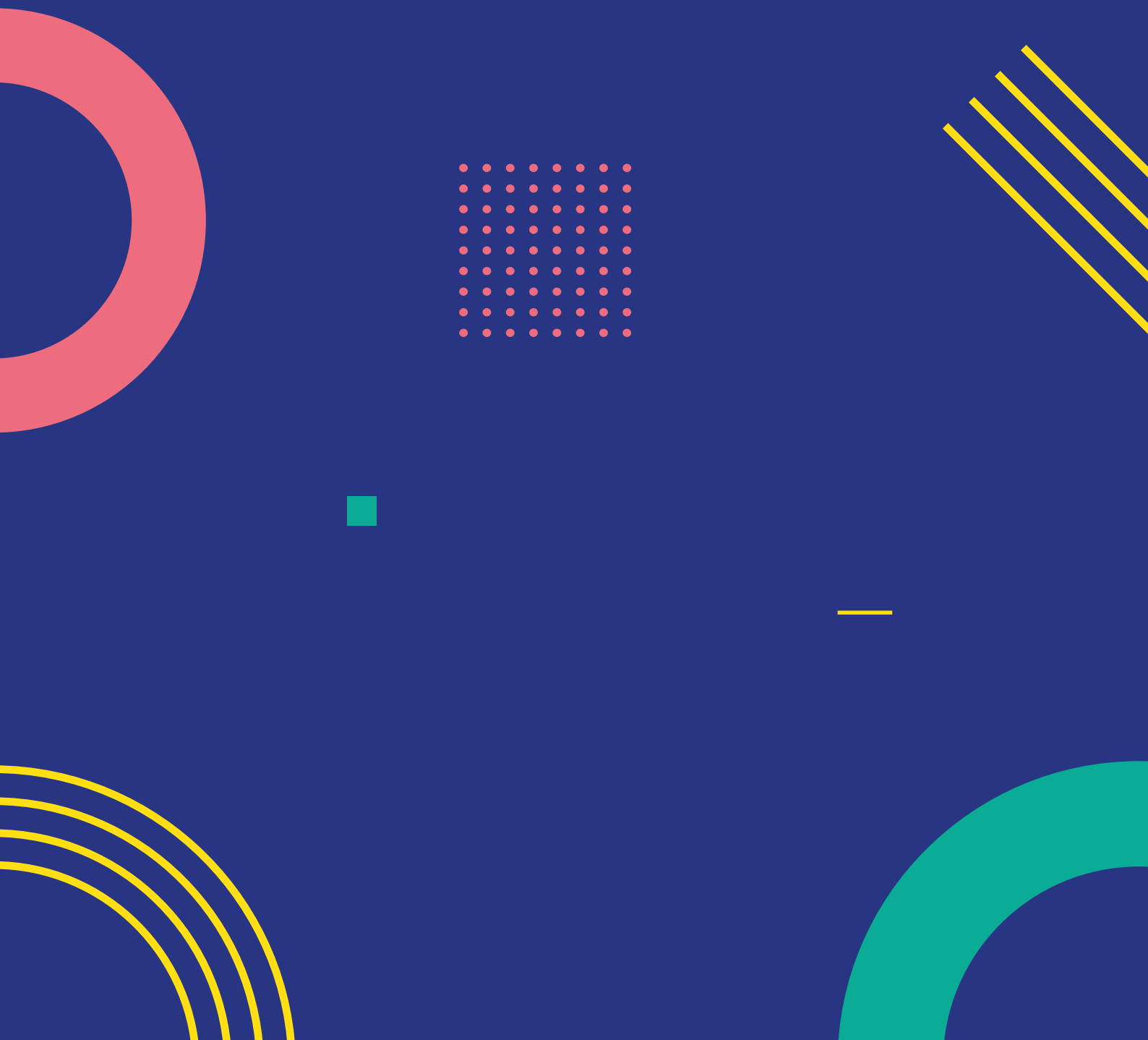
United Nations. (2020). *World Youth Report*. New York: ISSN: 2411-8958.

World Health Organization. (2023). *World Health Statistics 2023*. WHO.

Wyn, J. C., H., H. R., Rowling, L., & Carson, S. (2000). Mind the Gap: Young People's Constructions of Youth and Its Futures. *Journal of Youth Studies* 3 (3), 233-248.

Youth Partnership. (dátum nélkül.). European Knowledge Centre for Youth Policy (EKCY). Forrás: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/knowledge/-/ekcyp>

Youth Partnership. (dátum nélkül.). Pool of European Youth Researchers (PEYR). Forrás: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/peyr>

GENERÁCIÓK HULLÁMVASÚTON

– Domokos Tamás¹ –

A fejlődés az emberiség történetében nem lineáris, számtalan hosszabb vagy rövidebb társadalmi, gazdasági, demográfiai ciklusból áll. Ezek egy része nyilvánvaló mindenki számára, másokat csak részletesebb elemzéssel lehet felfedezni. Az egymást követő generációs ciklusok ez utóbbi közé tartoznak. Míg az emberi közösség biológiai értelemben nagyjából 25-30 évente teljesen megújul, társadalmi értelemben ennél rövidebb, 15-20 éves ciklusokat lehet felfedezni. Tanulmányomban Strauss & Howe generációs ciklus elméletét alapul véve megrajzolom a mostani Z és a következő Alfa generáció sorsát meghatározó társadalmi környezetet és a generációs konfliktusokat okozó makro váltásokat. A generációk mostani átalakulásának és a társadalmi újratermelés folyamatának módosulása hátterében egy mély és radikális átalakulás áll. Ahogy közel 600 évvel ezelőtt a könyvnyomtatás szabadította fel gondolkodást és formálta át a világot, úgy most az internet nyomán alakul át szemünk előtt az egész világ gondolkodásmódja, útban az öregedő, globális, hálózati rendszerben működő információs társadalom irányába mely a kibontakozó kvantumtársadalom fundamentuma.

In the history of mankind, the development is not linear, but consists of numerous longer or shorter social, economic and demographic cycles. Some of these are obvious to everyone, others can only be discovered through more detailed analysis. Generational patterns are such cycles. While the human community is completely renewed in biological terms every 25-30 years, socially shorter cycles of 15-20 years can be discovered. In my study, based on Strauss & Howe's generational cycle theory, I draw the social environment that determines the fate of the current generation Z and the next generation Alpha, and the macro changes that cause generational conflicts. A radical transformation underlies the current transformation of the generations and the modification of social reproduction. As nearly 600 years ago the printing of books made free the thinking and reshaped the world, so now, in the evolution of the internet, the whole world is being transformed in our days, on the road to an ageing, global, connected information society which is the foundation of the unfolding quantum society.

”

Mióta ez a Galaxis létezik, hatalmas civilizációk születtek és pusztultak, születtek és pusztultak, születtek és pusztultak, s mindez olyan gyakorisággal történt, hogy hajlamosak vagyunk azt gondolni: az összes élőlény a Galaxisban (a) fogékony a tengeribetegségre és az azzal rokon dolgokra, úgy mint: űrbetegség, időbetegség, történelembetegség meg miegymás, illetve (b) hülye.

”

(Douglas Noel Adams)

¹ Domokos Tamás szociológus, egyetemi docens, a Kodolányi János Egyetem elnöke. domokos.tamas@kodolanyi.hu

Generációs ciklusok

Az emberi társadalom kialakulása óta foglalkoztatja a közösségeket az a kérdés, hogy a történelmi tapasztalatok alapján a haladásnak megrajzolható-e egy olyan íve, mely segít előre jelezni a társadalmi-gazdasági változásokat. Minél több, jól dokumentált történelmi tapasztalat van az emberiség háta mögött, annál biztosabbnak tűnik, hogy a civilizációk – úgyis, mint az adott közösségek legmagasabb szintű kulturális csoportosulása (Huntington, 2010) – nem egyenes vonalúan fejlődik, hanem ciklikusan. Ciklusokat lehet azonosítani a gazdaságban, az egyéni életutakon, a művészetekben, gyakorlatilag a társadalom életének valamennyi területén. A ciklusok azonban nem önmagukba visszatérő koncentrikus körök, hanem a megélt társadalmi haladás, a tudományos, technikai, kulturális gyarapodás, a modernizáció, a közösségi élet minőségének javulása, a jólét bővülése és még számos más indikátor azt jelzi, hogy a ciklusok felfelé ívelnek, minőségi változásokat eredményeznek. Ezen ciklusokban kimutatható sorsfordító változások, „forradalmi” átalakulások, a változást katalizáló események. Azonban társadalom valamennyi alrendszerében jelenlévő, az emberi haladást képviselő trendek ellenére a fejlődés következtében új ellentmondások is keletkezhetnek, s bizonyos kockázatok, a közösséget veszélyeztető külső hatások, fenyegetések a korábbiakhoz képest akár súlyosabbak is lehetnek (Pálankai, 2007:204). Ennek igazolására elég csak a lokális endémiából pandémiává váló koronavírus-járványra gondolni, mely az ifjúságkutatások alapján a Z generáció egyik alapélménye lett, vagy a lokális katonai konfliktusokból háborúvá szélesedő összetűzéseket nézni, mely az Alfa generációt sokkolta, vagy a kedvezőtlen demográfiai folyamatokat vizsgálni, melyet az Y generáció megélt, vagy éppen a digitális világban, illetve annak nyomán formálódó kvantumtársadalomban kialakuló új kockázatokot nézni.

Az ember veleszületett képessége, hogy közösségeket hozzon létre. Az ifjúsági közösségek létrejöttének azonban vannak kritériumai, melyek a tartós fennmaradásuknak is zálogát jelentik. Az első, hogy az egy helyen, egy időben lévő fiatalok tudjanak egymással kooperálni, közös akciókat végrehajtani. A másik fontos szempont, hogy képesek legyenek közös szociális konstrukciók, intézmények létrehozására, kialakítsák az együttműködés szabályait és azokat többé-kevésbé betartva, időnként megreformálva tartsák keretek között korosztályi társadalmi életüket. A harmadik feltétel, hogy legyenek közös

„hiedelmek”, olyan ismereteik a közösségük múltjáról és jelenéről, feltevéseik a jövőről, melyeket anélkül is elfogadnak, hogy maguk közvetlenül részesei lettek volna (Csányi, 2018). Ezen hiedelmek, normák, értékek, történelmi és aktuálpolitikai tapasztalatok együttese alkotja a generációs kultúrát, de tágabb értelemben a civilizációs világrendeket is, melyek időről időre konfliktusba is sodorhatják az addig békésen egymás mellett élő közösségeket.

A közösségek létrejötte és fejlődés tehát nem lineáris, számtalan hosszabb vagy rövidebb kapcsolódó ciklust lehet felfedezni. Ezek egy része nyilvánvaló mindenki számára (pl. a társadalmi reprodukció folyamata, a visszatérő gazdasági válságok vagy éppen a háborúk és békés időszakok váltakozása), mások csak részletesebb elemzések után segítik elő a megértés folyamatát. Az egymást követő generációs ciklusok ez utóbbi közé tartoznak. Míg az emberi közösség biológiai értelemben nagyjából 25-30 évente teljesen megújul, társadalmi értelemben ennél rövidebb, 15-20 éves ciklusokat lehet felfedezni. A korábbi évszázadokban éppen fordított volt a helyzet, a biológiai ciklusok rövidebbek, a generációs ciklusok kicsit hosszabbak voltak.

Ugyanakkor a generációba tartozásnak nem elégséges feltétele az életkor. Akik pusztán születésük dátuma alapján alkotnak „közösséget”, azok egy korcsoport tagjai csupán, ez az egység viszont nem társadalmi, hanem biológiai alapú statisztikai fogalomnak tekinthető. Mannheim (2001) nyomán tudjuk, hogy az egy időszakban született embereket azonos, vagy nagyon hasonló kulturális, társadalmi és gazdasági, politikai hatások érik. Ennek eredőjeként gondolkodásuk, értékrendjük világhoz való viszonyuk is kimutatható rokonságot takar, a megélt történelmi események sajátos sorsközösségként egyesítik őket (Csepeli, 2016). Ezt nevezzük generációs közösségnek, létrejöttének pedig három feltétele van. Az első feltétel a kronológiai egyidejűség, a második, hogy a közösség tagjai ugyanazon történelmi-társadalmi térhez és időhöz tartozzanak, azonos legyen a kulturális kontextus, végezetül feltétel a részvétel e történelmi-szociális egység közös sorsában. Mindez egyfajta kollektív személyiséget is biztosít nekik és ebből következően létezik a közös hiedelmük, magatartásformájuk, van közös tapasztalatuk, amit megosztanak egymással, valamint tudatában is vannak közösségükkel közös viszonyrendszerükkel (Buda, 2019).

Ugyanakkor egyáltalán nem mindegy, hogy adott történelmi-társadalmi eseményt melyik generáció melyik életszakaszban éli meg, ám ezen életszakaszok is fejlődtek az idők során. Az első ipari forradalom idején az emberi életciklust jellemzően csak három szakaszra lehetett bontani: felkészülés a munkára, aktív kereső időszak, nyugalmi állapotot jelentő időskor (Somlai, 2002). A második ipari forradalom nyomán kialakuló modern középosztály magával hozta már azt is, hogy a korábbi előkészületi szakaszon belül már markánsan megjelent a fiatalkor (Eisenstadt, 1960; Tenbruck, 1962). Az automatizációval beköszöntő harmadik ipari forradalom után a fejlett nyugati társadalmakban megjelent egy újabb szakasz, a fiatal és a felnőtt kor közé ékelődött fiatal felnőttkor (Vaskovics, 2000). A kamaszkor meghosszabbodása részben a kitolódott iskolai tanulási évek miatt, részben pedig az ezredforduló után kezdődött negyedik ipari forradalom munkaerőpiaci és technológia változásai miatt folyamatosan tolódik a pályaválasztás, halasztódik a munkaerőpiacra való belépés, a családi háttérrel való leválás, a gyermekvállalás is, melyek akár teljesen el is maradhatnak. Ugyanakkor a „kvantumtársadalom” fiataljainak demográfiai magatartása, értékrendje, világhoz és közösségeihez való viszonya alapvetően változik meg.

A változások dinamikájának megértését segítő hasznos generációs elméletet dolgozott ki 30 évvel ezelőtt William Strauss és Neil Howe (1991) amerikai történész-szerzőpáros. Elméletük az előzőekben vázolt dimenziókat ötvözi. Egyrészt az egymást követő emberi generációk világlátásában, értékrendjében és viselkedésében fedez fel olyan mintázatokat, ami ciklikusan ismétlődik, másrészt mindezt nem függetleníti attól, hogy adott történelmi események idején melyik generáció milyen életszakaszban van/volt éppen. Generációs elméletük ugyanis éppen azt magyarázza, hogy a felnövekvő gyermekek és fiatalok értékeire és viselkedésére hogyan hatnak a kritikus szocializációs szakaszban őket érő különböző társadalmi (hosszabb időskoron tekintve már történelmi) események és gazdasági körülmények. Innen nézve a 21. század ún. „kvantum világát”, a hierarchikus viszonyok horizontálissá lebomlását már azt is feltételezhetjük, hogy míg a korábbi években meglévő generációs ellentétek áthidalhatók voltak, napjaink generációs szakadéka esetében erre egyre kevesebb az esély. A megélt változás ugyanis fundamentális.

Az elméletnek van még egy nagyon fontos megállapítása. Mivel a történelmi tapasztalatok azt is mutatják, hogy a történelmi események, válságok, felemelkedések, ébredések, kibontakozások, majd újabb válságok dinamikája is ciklusokba rendeződik (Strauss & Howe, 1997) az emberi élethez hasonlóan, az egyes ciklusokban született generációk tekintetében nagyon hasonló alapvonásokat, ún. archetipusokat azonosítottak. A történelmi dinamikát nézve az elmélet szerint egy ilyen ciklus (saeculum) hozzávetőleg egy emberöltőt, kb. 80 évet ölel fel és négy, egymást követő szakaszból áll, amelyben új társadalmi, politikai és gazdasági környezet alakul ki.

A ciklusok tanulmányozását a késő középkortól, az 15. század közepétől kezdik és egészen az ezredfordulóig vizsgálták történészi szemmel. Valószínűleg nem véltelenül ezt a kezdőpontot választották, ugyanis az 1400 körül megszületett német ötvösmester és felfedező Johannes Gensfleisch zur Laden zum Gutenberg fiatal felnőtt korára megalkotta a mozgatható betűelemekkel való könyvnyomtatás technikáját. Így a század 30-as éveitől elindult az emberiség kultúrtörténetének az a szakasza, melyben a korábbi generációk által felhalmozott tudás, ismeretek, élmények és értékek átadásának folyamatában a nyomtatott könyv játssza a legfontosabb szerepet. A könyvnek, illetve tágabban értelmezve az írott szövegnek ezt a kultúrtörténeti időszakát nevezte találóan Marshall McLuhan (1962) Gutenberg-galaxisnak. Vezető szerepe évszázadokig, egészen az 1950-es ötvenes évekig vitathatatlan volt, amikor Neumann János által kidolgozott digitális számítógép elvi alapjai a gyakorlatba is átültetésre kerültek s megjelentek az első generációs számítógépek. 1951. június 5-én az Egyesült Államok Népszámlálási Hivatala számára leszállított első „Universal Automatic Computer”-rel a számítástechnika korszaka szimbolikusan megkezdődött, s ez lehetővé tette az információs rendszerből (Castells, 2000: 57) kibontakozó kvantumtársadalom kialakulását. Ugyanis innen már csak egy lépés volt olyan globális számítógépes hálózat létrehozása (internet), amelyen a számítógépek protokoll segítségével kommunikálnak, s felhasználók milliárdjait kapcsolja össze. Az internet legfontosabb eredménye, hogy az egyirányú, üzenetszórásos médiumokkal ellentétben a felhasználó nemcsak passzív befogadó, hanem maga is információforrás.

Az internet olyan civilizációs makrováltás, mint a könyvnyomtatás volt annak idején. Így kérdés, hogy a Strauss és Howe modellje érvényes lesz-e a társadalmi makrováltás után is?

A Strauss és Howe által vizsgált történelmi-társadalmi fejlődési ciklusok felemelkedéssel kezdődnek (The High). Ezek az évtizedek válságperiódusok után következnek be, amikor a társadalmi intézmények erőseké válnak, az egyéni individualizmus alacsonyabb szinten van, az adott közösség pedig magabiztos abban, hogy merre is van a „fényes jövő”. Ilyen időkben jellemző a nagyobb konformitásra való törekvés, az összefogás. A múlt századot vizsgálva ilyen korszak volt például a nagyhatalmak korát lezáró, második világháborút követő nyugati világ felemelkedése a 20. században, vagy egy fordulattal korábban a 19. század végére kialakuló gyarmatbirodalmi rendszer, amelynek során a nagyhatalmak az egész Földet felosztották egymás között.

A felemelkedés utáni, menetrendszerűen visszatérő ciklus az ébredés (The Awakening). A terminus alatt a személyes autonómia nevében az erős intézményeket korlátozni kezdi a közösség, a haladás során az emberek talán kicsit bele is fáradnak az önkorlátozásba, a társadalmi „fegyelembe” és egyre erősebben igénylik az önkifejezést. Ennek kiváló példája a 60-as évek Amerikájának hippikorszaka és a nyugati világban kibontakozó (ellen)kulturális forradalom

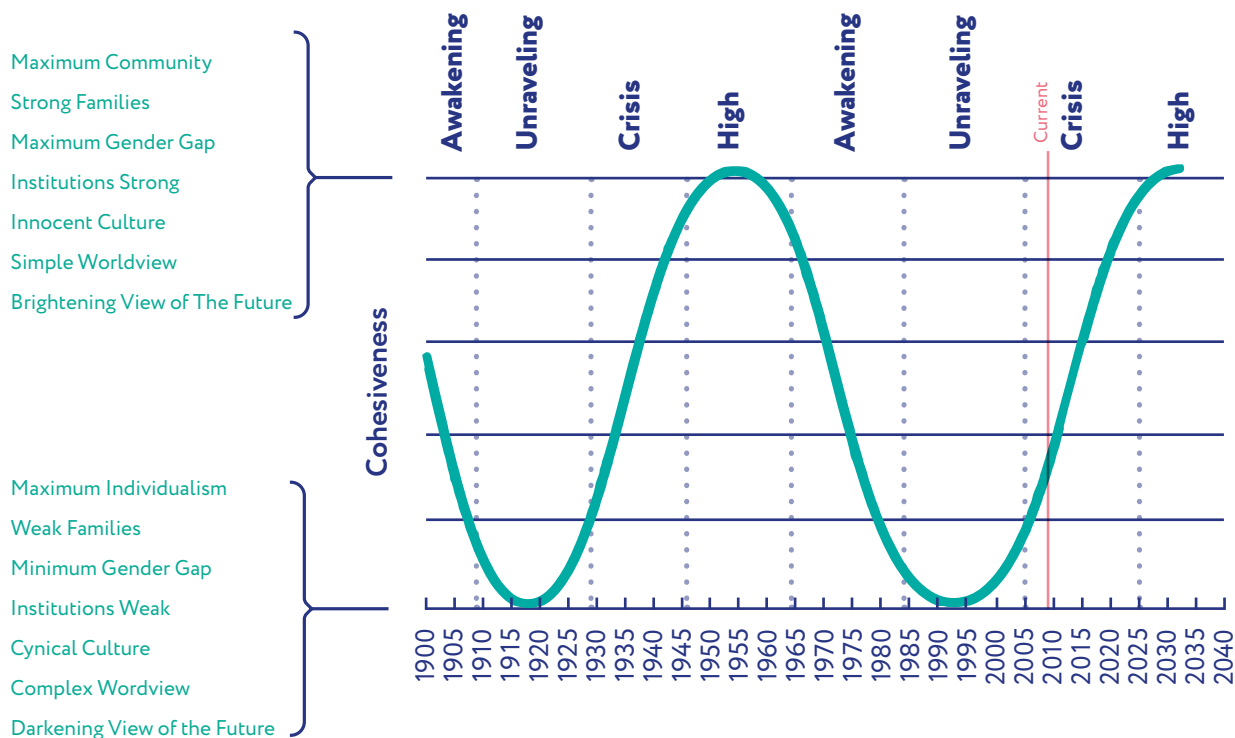
(Yinger, 1982). Az egyéni öntudatra ébredés nyomán olyan nomoszképző társadalmi intézmények gyengülésével, mint a házasság, a vallás, városi közösségek, szervezetek fokozódik a bizalmatlanság, szinte egyszemélyes közösségek jönnek létre (lásd Fukuyama, 2007; Putnam, 1995: 68). Gyakorlatilag a közösségi jólét helyett az egyéni személyes jólét és az erős individuum bontakozik ki (The Unraveling) a harmadik szakaszban. Ilyen volt a közelmúltban a gazdasági fellendülés időszakában az 1980-as évek közepétől az ezredfordulóig.

Az atomizálódás és a társadalmi struktúrák végleges gyengülése, a gazdasági és politikai bizalmatlanság a civilizációnk története során jellemzően ciklikusan visszatérő válságba fordította a közösségeket. Strauss és Howe kutatásai alapján ez a krízis (The Crisis) érteket pusztulását, gyakran háborút, forradalmakat foglal magában, az emberek érezhető életminőség romlást szenvednek el, nyilvánvaló gazdasági, társadalmi problémák kerülnek felszínre, melyek nyomán aztán újra fokozódik az összefogás és közösségi aktivitás, a túlélés és megküzdés érdekében. Ebben a fordulóponthoz (Fourth Turning) történik a társadalom újraszerveződése, ami az elavult intézményrendszer lebontásában, új közösségekbe szerveződésben, az emberek új csoport felé való elköteleződésében csúcspontot ér. Ez nem feltétlenül agresszív úton zajlik, számos ciklusban csendes forradalomként lehet ezt modellezni.

A globális Y és Z generáció szenzitív életszakasza ezen fordulóponthoz zajlott le, éppen az utóbbi száz év legfontosabb válsága (milleniumi válság) idején. Ezzel szemben az Alfa generáció fiatal felnőtt kora várhatóan már az új felemelkedés időszakát hozhatja el.

1. ábra

Forrás: Strauss & Howe, 1997.

Strauss és Howe szerint ezeknek az időszakoknak megvannak a maguk archetipikus embertípusai: a felemelkedés embertípusa az új értékek felé vágyódó próféta, az azt követő ébredés a szabadságkereső nomádoké, akiket a kibontakozás során vagyongyarapító hősök követnek, végül a fordulóponthoz elviselni kényszerülő érzékeny, a társadalmi és kulturális változásokra rezonáló művészek zárják a kört. Egy-egy ilyen időszak körülbelül 20 évig tart és az aktuálisan ereje teljében lévő generáció aktivitása fémjelzi. A szerzők azt is kiemelik, hogy a próféta és a hős domináns generációk, vagyis meghatározó szerepet játszanak a fejlődésben, míg a nomád és a művész inkább elszorult az átalakulásban, ezért ők az ún. recesszív generációk.

A pszichológiából tudjuk, hogy az egyén viselkedését, személyiségét a környezet, az átélt tapasztalatok állan-

dóan változtatják és hogy a korai szakasz szocializációs élményei meghatározóbbak, mert ezekre épülnek a továbbiak (Carver & Scheier, 2006: 513.; Bornstein, 1989). Ebből az aspektusból nézve az generációs archetipusokat és a ciklikusságot (a Hősök, Művészek, Próféta és Nomádok meghatározott sorrendben jelennek meg) megállapítható, hogy a Hősöknek egy kibontakozás, a Művészeknek egy válság, a Prófétaknak egy csúcspont, a Nomádoknak pedig egy ébredés idején van fiatal koruk.

A Strauss és Howe generációs ciklusokra kidolgozott elmélete tárgyalása kapcsán joggal merül fel a kérdés, hogy ezek a mikro ciklusok hogyan illeszkednek a társadalmi reprodukciót modellező átfogóbb elméleti keretekhez,

már csak ezért is, mert az egyes generációk nagysága, demográfiai magatartása korszakonként jól dokumentáltan változik. Az a folyamat, amely során a magas fertilitású és mortalitású társadalom többlépcsős változás eredményeként alacsony fertilitású és alacsony mortalitású társadalommá alakul át (demográfiai átmenet) lassan, generációkon átívelő folyamatként játszódik le. A késő középkorban Európa még abban fázisban volt, amikor a fertilitás és a halandóság egyaránt magas volt, s a népesség száma stagnált, illetve nagyon alacsony mértékben növekszik, így az egymást követő generációk nagysága alig változott. Sőt a menetrend szerint visszatérő járványok miatt, szignifikáns népességcsökkenés is kimutatható az időszak alatt. Egy generációs ciklusokat modellező kalauz első 150 éve, a késő középkor és a reformáció kora még ezen generációkat listázná 75-80 milliós európai populációval. A következő 150 éves demográfiai periódusban a 17. század közepétől a mortalitás kezd fokozatosan csökkenni, de a születési arányok magasan maradnak, így a népesség növekedése nagy méreteket ölt. Döntően az Újvilág korának, kisebb részben a forradalmak korának generációi szeme láttára zajlott ez a változás a nyugati civilizációban, a népességrobbanás 120 millióra növeli a generációk nagyságát. A 19. századtól a születések csökkenésének üteme felgyorsul, a halálozások pedig egy alacsonyabb szinten stabilizálódni kezdenek, a 20. század közepére masszív tartós növekedést eredményez a népességnövekedés, 300 millió főt is elérve a népesség száma Európában a polgárháborúk és nagyhatalmak korának végére. Az 1950–2100 közötti 150 éves demográfiai periódusban – időszaki kilengésekkel – a növekedés üteme érezhetően lelassul, a születések csökkenésének üteme felgyorsul, a halálozások pedig egy alacsony szinten stabilizálódni kezdenek. A 21. században az előrejelzések alapján a demográfia magatartás a nyugati civilizációban (és a világon még más kultúrákban is) az alacsony natalitás és mortalitás irányában változik, az egyes generációk nagyságát radikálisan csökkentve. A kvantumtársadalom korának formálódó generációi számára ez a megélt realitás, a zajló második demográfiai átmenet (Lesthaeghe, 2010).

Jegy a hullámvasúton csak odaútra

Az evolúció talán legnagyobb vívmánya, hogy létrejöttek olyan életformák, először egyszerűbb, majd egyre bonyolultabb biológiai organizmusok, melyek képessé váltak arra, hogy aktuális fizikai állapotukat meghatározó

körülményeket maguk mögött hagyva megváltoztathassák helyzetüket. Egyszerűbben fogalmazva: a tartózkodási helyük megváltoztatásával (is) választ tudjanak adni a létfenntartásukhoz szükséges környezeti tényezők kedvezőtlen irányú változására. Veszély esetén elmenekülnek, táplálék után tudnak menni, vadásznak, kooperálnak egymással, a csoport fenntartásához szükséges reprodukció tekintetében proaktívak lehetnek, ha véglegesen eltűnik egy területről a táplálék vagy szélsőséges klimatikus változások következnek be, nem csak az egyed, hanem az egész közösség el tud vándorolni stb. Ez a mobilitási képesség nagymértékben hozzájárul a faj hosszú távú fennmaradásához.

Azonban az elmúlt 10 millió év alatt a galaxisban létrejöttek olyan szerveződések is, amelyeknek lételemévé vált az első, másod és harmadrendű változás és annak dinamikus rendszerei. Az emberei társadalmak ilyenek, így működnek. Folyamatosan mozgásban vannak fizikailag és strukturálisan is. Ezen változások egy része statikus, egy másik része indukált, de a legtöbbje jellemzően dinamikus természetű (Kotter, 2012). A statikus – egydimenziós – változás nem több, mint egyszerű mozgás/mozgatás/erőforrás áthelyezés A pontból B pontba. Ezzel szemben az indukált változások, melyeket egy organizmus (akár biológiai, akár szociális) leggyakrabban szeretne alkalmazni a változás elérése érdekében tipikusan többdimenziós, amelynek hatása ideális esetben mérhető és prediktív módon kiszámítható (pl. veszélyt érez a vad és elszalad az ellenkező irányba, kerítést épít a közösség az illegális bevándorlás megállítására, egyszerű ok-okozati összefüggések, hatások indukálására alkalmas célszerszámot, eszközt fejleszt stb.). Az emberi társadalom fejlődésébe vetett hit is ezen alapul: szeretnénk azt gondolni, hogy tudjuk befolyásolni a bennünket körbe vevő világ számunkra negatív folyamatait és tudunk kedvező hatású változásokat indukálni. Sajnos a valóságban ez nem ennyire egyszerű, tekintve, hogy ezek már olyan komplex rendszerek, amelyekben nem lehet kontroll alatt tartani a szándékolt változások minden hatását. Jellemzően dinamikus változásokról beszélünk, ugyanis, ahol az összetett rendszerekben előre nem látható, akár negatív hatásokat is eredményezhet egy-egy beavatkozás (Hodges, 2021). Ennek elemi oka, hogy hatalmas számú – jórészt ismeretlen – változóval lehet csak leírni ezeket a rendszereket, melyekben bár-

milyen változó megváltozása olyan folyamatokat generál, amiket nem láthatunk előre. Tekintve, hogy a civilizációk és a lokális társadalmak egyaránt komplex rendszerek, bármely társadalmi, politikai, gazdasági, környezeti, stb. intézkedés, amely egy meghatározott cél elérésére irányul (pl. családpolitikai intézkedések a termékenység növelés érdekében, a váratlan pandémia megfékezése, a globális klímaváltozás visszafordítása érdekében hozott korlátozás, az orosz-ukrán háború lezárása érdekében tett politikai vagy katonai lépések stb.) végtelen számú és különböző valószínűséggel bekövetkező kimenetet eredményezhet. Ideális esetben persze többé-kevésbé elhozza a megcélzott eredményt, de vele együtt egy sor nemkívánatos egyebet is. Ennél rosszabb kimenet is lehet, ha nem éri el a célját, viszont eredetileg egy csomó váratlan következményt, vagy éppen a kitűzött céllal teljesen ellentétes hatást érünk el. Ráadásul mindezek különböző időhorizontokon különbözőképpen kombinálódhatnak, ami végképp bizonytalanná teszi a komplex rendszerekben való indukált változások kimenetét. Ez részben a komplex rendszerek kialakulása és fejlődése nyomán tetten érhető evolúciós mechanizmusok miatt (Lamarck, 1914; Darwin, 1973; Mendel, 1976; Hening, 2000), részben pedig a lokális szabályok alapján működő, individuális komponensekből (ágensek) álló összetettség miatt van, ahol az ágensek viselkedése a teljes, globális rendszer egy emergens viselkedéséhez vezethet (Gladwell, 2002; Mitchell, 2009). Ebből következően egy komplex rendszert nem lehet irányítani, csak remélhetjük, hogy finoman befolyásolni tudjuk. Többek között éppen az egyes korosztályok dinamikus rendszerként való működése nehezíti mindenfajta generációs politika megvalósítását, legyen szó akár az ifjúsági korosztályok értékrendjének, munkavállalási szokásainak, demográfiai magatartásának befolyásáról vagy éppen a generációs konfliktusokat mérsékelni hivatott és a közösség fenntarthatóságát biztosítani tervezett intézkedésekről.

A dinamikus változások eredményeként az egyetemes történelemben számos ún. makrováltás következett be (László 2008), melynek jól azonosítható szakaszai vannak. A váltások kezdeti szakaszában jellemzően valamilyen innováció, új „találmány” fejlesztése zajlik (pl. tűz, az írás, a kerék, a könyvnyomtatás, az internet) melyek nyomán a gyorsabb átalakulások szakasza következik. Ekkor sűrűsödik a társadalmi komplexitás, ezzel együtt fokozódik a szükséges energiaigény és bővül a változók

köre, megszorodnak a kulturális információs csomagok, a mém-halmazok (Dawkins, 1994; Blackmore, 2001), továbbá az együttműködést generáló és szabályozó tényezők fontossága is megnő. Ezt követően bontakozik ki a szükségszerű (?) válság, mely áttörést hoz magával. Ebben a szakaszban kérdőjeleződnek meg a közösségek korábbi értékei, normái, a rend minden kis megingásra érzékenyvé válik. A makrováltások folyamata innen lesz igazán érdekes számunkra, mert az áttörés szakaszának kétféle kimenete lehet: vagy a társadalmi kultúra, értékrend képes a közösség fenntarthatósága szempontjából jó irányba elmozdulni vagy pedig bekövetkezik az összeomlás, az értékek és intézmények túl merevekké válnak ahhoz, hogy ellenálljanak a változásnak. Harmadik út, ami visszafelé visz a makrováltások dinamikájában, így a civilizációs fejlődés folyamatában, nincs.

Az a gazdasági, környezeti és társadalmi változás, mely a 2020-as években a percepció szintjén is erősödik a globális térben, lehet egy makrováltás harmadik szakasza és alapvető fordulópontot jelez, de lehet, hogy csak a változások dinamikája miatt tűnik annak. Lehetséges, hogy a különböző ütemben és irányban változó rendszerelemek (ágensek), mint pl. a demokrácia, a gazdasági recesszió, geopolitika, az erőszakos konfliktusok, pandémiának való kitettség, energiaforrások helyzete, a kommunikációs fordulat, a technológiai ritmusváltás, a klímaváltozás stb. által keltett hullámok interferálnak csak egymással, különböző, nehezen előre jelezhető módon. Bármelyik feltevés is igaz, az bizonyos, hogy ebben az évtizedben a változások eredőjeként megérkezünk a kvantumtársadalomba.

Z generáció művészeinek dilemmái

A 2020-as évekre kialakult viszonyok egy dinamikusan változó, rugalmas, hálózati alapú rendszerrel írhatók le. A mai gyermekek és fiatalok olyan világot látnak maguk körül, ahol gyengülnek a vertikális, erősödnek a horizontális kapcsolatok. A hálózati világ mindent átformáló erejére radikálisan világított rá a Covid-pandémia okozta általános bezárkózás, melynek brutális gazdasági, kulturális, mentális és politikai következményei lettek.

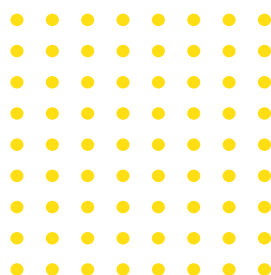
Napjaink válságjelei hasonlóak ugyan az 1920-as évek válság tüneteivel (lásd Strauss és Howe ciklus elmélete), növekvő infláció, gazdasági lassulás és recesszió, politikai instabilitás, korábbi szövetségi rendszerek szétesése, befelé fordulás, zártabb kereskedelmi rendszerek,

protekcionalizmus stb., s beleillik a társadalmi fejlődési ciklusmodellek ritmusába, de alapvető különbség, hogy időközben a globális hálózatok olyan korába lépett az emberi civilizáció, mely eleve kizárja bármely közösség számára, hogy függetlenítse magát a globális hatások interdependens dinamikájától.

Kvantumtársadalomban a fiatalokat körbevevő kommunikációs tér alapvetően más. Ha visszaugrunk pár generációt, az utolsó nagy válság ciklus idejére (lásd Strauss és Howe), az 1920-as évekre, ugyan létezett már a televízió, sőt 1928-ben feltalálták az első, kezdetleges színes televíziót is, de ezek csak sokkal később váltak elterjedtté, a korszak forradalmi kommunikációs eszköze a rádió volt. Az első kereskedelmi rádiók 1920-ban indultak (Detroit, Pittsburgh), Európában a BBC adása volt az első 1922-ben. Mindez a tömegmédiá kialakulásának korszakává is tette az évtizedet. A kvantumtársadalom meghatározó kommunikációs felülete már nem televízió és nem a rádió, hanem a közösségi média. Ez nem egyszerűen technikai újítás (mint az újságról a rádióra, vagy a rádióról a televízióra való váltás), hanem filozófiájában más. A 1920-as években kialakuló tömegmédiá idején a mainál sokkal alacsonyabb volt az egyetemi végzettség aránya, gyakorlatilag a társadalmi elit – vagy a tömegkommunikációs erőforrásokat birtokló gazdasági és politikai hatalom² – döntötte el, miből lesz hír és miből nem, és egy kiadói rendszeren keresztül, hierarchikus és ellenőrzött csatornákon keresztül érték el az információk a közösséget. Így nem lehetett polarizált a nyilvánosság, a régi sajtó az elit ügye volt, a tömegkommunikációs csatornák működtetéséhez szakmai felkészültség és kulturáltság kellett. Ezzel szemben a mai fiatalok nyilvánossága a végletes polarizáltságról szól. Bár a mai válság a nyilvánosság tekintetében nagyon hasonlít a két világháború közöttire abban az értelemben, hogy az irracionalitás szintje hasonlóan magas (Lukács 1965), illetve a központi kommunikációban erősödik a „népre”, közösségre való hivatkozás, döntő különbség, hogy az internet forradalma lehetővé tette mindenkinek, az elittel szemben a széles tömegeknek a nyilvános térben való megjelenést. Míg az 1920-as évek sajtója az elit nyelvén írt és szólt, kvantumtársadalom sajtója a hétköznapi emberek nyelvét használja, az előítéletek nyelvén ír.

Egy másik döntő különbség, hogy míg a hierarchikus, az elit által kontrollált sajtóban a tények és a vélemények

markánsan elkülönültek, a mai ifjúsági korosztályok által olvasott, látott sajtó érzelmi hatásokra játszik, s a tényekkel szemben megerősödtek a hiedelmek. A közösségi média érezhetően felerősítette az emberek véleménybuborékjait is (Szécsi, 2016; Bablo, 2015; Pariser, 2012).

² Lásd állami propaganda gépezetek működése a korszakban.

Összefoglalva, a kvantumtársadalom korosztályi dilemmáit, olyan új normák, a közösségeket érintő (romboló?) megoldások terjednek, melyek alapvető társadalmi kérdéseket hoznak felszínre: Az egyén vagy a közösség önrendelkezése a fontosabb? Meddig lehet korlátozni az egyéni szabadságjogokat? Lehet-e a félelem (a jövőtől, a vírustól, a háborútól, a recessziótól, a klímaváltozástól stb.) olyan támaszpont, amely körül megfordul a megszokott életünk? Meddig tartható fenn kettős mérce az emberi jogok tekintetében? A szabadság előfeltétele az egyenlőség vagy éppen fordítva? Bízhatunk-e a mesterséges intelligencia döntéseiben? Az államkapitalista megoldások vagy inkább tisztább piaci verseny hozza el a magasabb életszínvonalat a társadalom többségének? Az anyagi javak vagy a kulturális-szellemi javak gyarapítása legyen a főbb cél?

Ezen kérdések megválaszolása az ifjúsági generációk (elsősorban a mostani „művész” Z generáció) által azért különösen fontos, mert mind a természeti, mind az emberi világ válaszúton van. Ha a szemmel látható válságjelek ún. bifurkációs pontra³ mutatnak, akkor különösen fontos, hogy jó válaszokat adjunk. A 2020-as évek válságát ugyanis másként éli meg a hat különböző, jelenleg együtt élő generáció. A legidősebb, ún. „legdicsőbb” generáció élete során tulajdonképpen megváltozott az élet minden területe és az egész emberi társadalom is alapvetően átalakult, a születéskori hierarchikus, merev, zárt társadalmak helyén nyitott, globális, horizontális viszonyok és hálózatok által dominált világ formálódott már a következő generációk keze nyomán. A világ jelenlegi vezetői annak a népes generációnak a tagjai, akik a háború utáni években megindult a népesség természetes pótlási folyamata, az újjáépítés és a társadalmi építkezés során jöttek világra kb. 1948 és 1963 között (ún. baby boomerek). A nyugat aranykora jutott nekik osztályrészül, a történelemben a legmagasabb életszínvonalal. Mivel a világban politikai, gazdasági vezető szerepre jellemzően az 1990-es években jutottak, s azóta is ők töltik be a legfontosabb gazdasági,

politikai, társadalmi pozíciókat, a jelenlegi válság okozói és egyelőre kezelői is egyben, miközben egyre több kérdésben kerülnek szembe az utánuk következő generációkkal⁴. Megint másként élik meg a 2020-as évek válságát az X és a Milleniumi generáció tagjai, akik a korábbi korosztályhoz képest már elidegenedettebb, a technológia száguldó fejlődése és körülöttük zajló világ változása kíséri életüket, miközben a demokrácia, s a korlátok nélkülség napi élményükké vált szerte a világban. Önálló, találékony és önellátó nemzedékek, akik a kvantumtársadalom igazi „szendvics” generációjaként eltartják az idősebbeket, besegítenek szüleik, illetve még élő nagyszüleik ellátásába, miközben gondoskodnak gyermekeikről is a napi munkavégzés mellett. Gazdasági kihívások az inflációs nyomás, a generációs törések őket terhelik leginkább. Kutatók szerint, mivel a jövedelmi helyzetük nem teszi lehetővé, hogy meg is tudják szerezni azt, amire vágnak, nagy hitelfelvevők, ami további kockázatokat jelent. Gyermekeiknek már alapélménye a digitális világ, a fogyasztói társadalom kényelme, a világ nyitottsága és sokfélesége, akik személyében a változás az első globális nemzedéket (Z generáció) hozta el. A pandémia és az új 20-as évek ezt a generációt éri a leginkább szenzitív korban, s ennek hatása hosszú távon fog inkább kibontakozni. A felnövekvő gyermekek és fiatalok értékeire és viselkedésére ugyanis erősebben hatnak a kritikus szocializációs szakaszban őket érő különböző társadalmi események és gazdasági körülmények (Strauss & Howe, 1991).

A nagy kérdés, hogy mindezen válságjelenségeket, a szülei körül megforduló világot hogyan perceptualizálják a mostani legfiatalabbak, az idejük legjavát az óvodában és általános iskolában töltő Alfa generáció.

Új próféták a láthatáron

A világtörténelemben sokszor van olyan helyzet, hogy látszólag sokáig semmi nem történik, a dolgok mennek a maguk lassú folyásában, majd hirtelen, rövid idő alatt radikális változások zajlanak le. Ha csak az utóbbi évti-

³ Az élettudomány ezt a szót használja arra a fejlődési pontra, amikor egy evolúciós folyamat és a fejlődés nem úgy folytatódik, mint ahogy addig ment, megváltozik és olyan válaszútra kerül, amiből vagy új, magasabb szinten szervezett rend alakul ki vagy pedig bekövetkezik a nem fenntartható rendszer összeomlása.

⁴ Ezt jól példázza az „OK boomer” kifejezés, ami a Z és a baby boomer generáció közötti erős konfliktusra utal, mely szerint a baby boomer generáció aranykora a fosszilis energiahordozók véges kiaknázására épült nem pedig a környezeti fenntarthatóságra, felélték a Föld erőforrásait a saját és gyermekük jóléte érdekében – hangzik az unokák globális vádja.

zedet nézzük, a válság tünetek sokasodó jelei láthatók, az 2008-as globális pénzügyi válságot hosszú recesszió kísért, az arab tavasz rosszul sikerült demokratizálási kísérletei újabb konfliktusokat generáltak, influenza, zika és ebola járvány majd covid pandémia következett, a terrorizmus elleni harcban pedig az európai városok is sérülékeny célpontokká váltak. Amerikában újra radikális társadalmi mozgalmak lobbannak fel jobb és baloldarról egyaránt, fokozódó migrációs nyomás alatt van a nyugati világ, miközben a klímaválság kezelésében egyhelyben toporognak a vezetők. 2022-ben energiakrízis, sokasodó természeti katasztrófák és 75 év béke után újra háború robbant ki Európában.

Nem kérdés, hogy a nyugati társadalmi berendezkedés vívmányai, életmódja, nyilvánossági terei – összességében a kultúra általunk ismert formája – ma válságban van. De az elmúlt 250 évben nem először alakult ki ilyen helyzet, a francia forradalom idején vagy a két világháború közötti időszakban is komoly válságterhes időkét éltünk meg. Teljes szétesés, olyan mértékű kulturális, gazdasági és politikai dezintegráció nyugaton azonban soha nem volt, ami a végét jelentette volna. A nyugati kultúra végére 1930–1945 között nagyobb esély volt, mint napjainkban (Winkler, 2017). Komoly válság van most is, de vannak eszközök a megoldására, mindenekelőtt a polarizáltság csökkentésével valamint a technológiai változások társadalmi haladás szolgálatába állításával. Amit megtanulhatunk a történelemből, az két fontos lecke. Az egyik, hogy a technológiai változások radikálisan képesek átalakítani a világot, a tűz használata, a kerék felfedezése, a hajózás, a könyvnyomtatás vagy internet a korábban bemutatott civilizációs makrováltások kiváltó aktora volt. A másik lecke, hogy az utóbbi fél évezred technológiai vívmányai és a gazdasági, társadalmi növekedése jellemzően nyugatról érkezett, és ez nem véletlen. A parlamenti demokrácia és az evolúciós versenyre alapozott fejlődési modell (kapitalizmus) eddig minden válságon átsegítette a nyugati világot. Ha megnézzük a társadalmi evolúciós modelleket, akkor

a nyugati fejlődési pálya ez esetben is optimizmusra ad okot, ahogy Strauss és Howe leírta, a krízis után újra felemelkedés következik most is. Kérdés, hogy válságokkal terhelt kvantumtársadalom mely összetevője segíti, és mely aktora hátráltatja a felemelkedést. Ennek a felemelkedésnek Strauss és Howe generációs archetípus-modellje alapján a motorja a „művészek” utáni „új próféták” a 2010 után született „alfa” generáció lehet. Valószínűleg az alfa generáció egy évnyi nyugodt jólétet sem fog tudni majd felidézni gyermekkorából globális szinten. Jelenleg épp az orosz-ukrán háború zajlik a szemük előtt. Eközben szüleik túlövő kézzel fogják őket, nem engedik nekik azokat a kockázatokat, melyeket maguk is vállaltak gyermekként, szó szerint több időt töltenek otthon, mint bármely korábbi gyermekgeneráció. A kérdés sokakban megfogalmazódik: Hogyan lesz ebből új felemelkedés?

Akár Lewis Morgan (1877) evolúciós modelljét⁵, akár Leslie White (1959) energia-formuláját nézzük⁶, akár pedig Gerhard Lenski információs modelljét⁷ vesszük alapul, a nyugati világ társadalom fejlődési pályája előtt még nagy jövő áll. Ugyanakkor azt is hozzá kell tenni, hogy a társadalmi változás nem előfeltételezi a társadalmi evolúciót, a társadalmi evolúció elméletének legvitatottabb vonatkozása éppen a társadalmi haladás kérdéskörével kapcsolatos⁸. Az Alfa generáció alapélménye lesz, hogy a mesterséges intelligencia megjelenése miatt a technológiai fejlődés és a társadalmi változások felgyorsulnak, olyan módon és sebességgel változhat meg a környezet, hogy a szingularitás előtt élők képtelenek felfogni vagy megbízhatóan megjósolni a változás kimenetét. De, amikor a dinamikus változások lehetséges kimenetei nem vagy csak nagy bizonytalansággal jósolhatók meg (mint most), felértékelődik a társadalom rugalmassága, diverzifikáltsága, koherenciája és a váratlan sokkokkal szembeni ellenállóképessége.

⁵ A három fő társadalmi állapot a vadság, barbárság, civilizáció, ez utóbbi kulcsa pedig a betűk és az írás megjelenése valamint az arra épülő tudástranszfer.

⁶ Törvénye szerint az evolúció állapotának leírására az energiafelhasználás mértéke a legjobb jellemző, a kultúrák elsődleges funkciói szerte az energiatermelés és annak irányítása.

⁷ Annál fejlettebb egy társadalom, minél több (természeti környezetének megváltoztatásához szükséges) információ áll rendelkezésére.

⁸ Lásd az újabb erősödő szingularitás vitákat (Ray Kurzweil, Douglas Hofstadter, Paul Saffo, Renee Blodgett, Mike Treder)

Összefoglalóan a rezilienciája⁹. Ez a megközelítés a 2008-as globális pénzügyi és gazdasági válság után került előtérbe (Longstaff et al., 2010), ám a váratlan hatások okozta kihívások leküzdésének képessége kivételes jelentőségűvé vált a koronavírus pandémia, az energiakrízis és az orosz-ukrán konfliktus nyomán is. A közösség fennmaradását fenyegető külső kockázatok mellett azonban léteznek belső sajátosságok, elsődlegesen értékekből fakadó emberi magatartásformák, melyek az adott közösség fennmaradását ugyanúgy veszélyeztetik, mint a kívülről érkező támadások. A jelenlegi milleniumi krízis időszakon várhatóan a 2020-as évek végére túl lesz a nyugati világ, új fordulóponthoz érkezik a fejlődés is, melyben a gyorsuló ütemben öregedő társadalmaknak nagy kihívása lesz a gazdasági és társadalmi jólét fenntartása. Kvantumtársadalom fiataljai olyan világban találják magukat, ahol a kvantumtechnológiák lehetővé tesznek olyan dolgok elvégzését, amelyeket ma egyszerűen nem lehet megtenni. A kvantummal képesek lesznek messze a föld alá vagy a tenger alá nézni, és olyan összetett számítási feladatokat végezni, amelyeket a legerősebb szuperszámítógépek jelenleg nem tudnak kezelni. A kvantum segít érzékeny információkat biztonságosan küldeni bárhová, és gyorsabban és pontosabban diagnosztizálni a betegségeket a sejtek belsejében.

A huszadik század elején az első kvantumforradalom során a tudósok megtanulták megérteni és alkalmazni a kvantummechanika tulajdonságait – a molekulák, atomok és még kisebb részecskék, például fotonok és elektronok kölcsönhatásait. Ez végül lehetővé tette számukra, hogy tranzisztorokat, lézereket és mikroprocesszorokat hozzanak létre: alapvető technológiák számítógépek, távközlés, műholdas navigáció, okostelefonok, modern orvosi diagnosztika és még sok más. Már zajlik a második kvantumforradalom. A kutatók képesek felismerni és manipulálni az egyes részecskéket és azok fizikai összefüggéseit és kölcsönhatásait, és olyan új technológiákat és rendszereket építeni, amelyek kihasználják a mögöttes kvantummechanika tulajdonságait. Ezek a fejlesztések számos területen jelentős technikai fejlődéshez vezettek, beleértve a kvantumszámítást, az érzékelőket, a szimulációkat, a kriptográfiát és a távközlést. Ennek nyomán olyan technológiák egész generációja kezdett kibontakozni, amelyek forradalmi gazdasági és társadalmi hatással bírnak.

A harmadik kvantumforradalom a társadalmat formálja át, ennek lesznek új prófétái az alfa és az őket követő generációk.

⁹ A rezilienciát korábban leginkább „ellenállóképességnek” fordították, a természeti és humán eredetű káros behatásokkal, változásokkal szembeni tűrőképesség, helyreállási képesség értelmében. A generációs reziliencia tartományát a két alapvető aspektus, az erőforrások és az adaptációs képesség érvényesülésének eredőjeként lehet meghatározni. Eszerint lehetnek reziliens generációk, amelyek ugyan kevés erőforrással rendelkeznek, de adaptív képességük magas, és olyan generációk is lehetnek reziliensek, amelyeknek alacsony az adaptációs képessége, de erőforrásaik bősége kiegyenlíti az alkalmazkodási képesség hiányát.

Irodalomjegyzék

- Adams, D. (1979). *The Hitchhiker's Guide to the Galaxy*. London. Pan Book.
- Beck, U. (2003). *A kockázattársadalom. Út egy másik modernitásba*. Budapest, Andorka Rudolf Társaság-Századvég Kiadó.
- Blackmore, S. (2001). *A mémgépezet. Kulturális gének – a mémek*. Magyar Könyvklub, Bp.
- Buda, A. (2019). Generációk, társadalmi csoportok a 21. században. In: *Magyar Tudomány* 180. pp. 120–121.
- Castells, M. (2000). *A hálózati társadalom kialakulása. Az információ kora: Gazdaság, társadalom és kultúra*. I. kötet. Gondolat-Infonia, 2005.
- Csányi, V. (2018). *A globális elme - Elmékedések a világról*. Libri Kiadó. Bp.
- Csepeli, Gy. (2016). *A Z nemzedék lehetséges életpályái*. In: *Educatio*, 2016/4.
- Darwin, C. (1973). *A fajok eredete természetes kiválasztás útján vagy a létért való küzdelemben előnyhöz jutott fajták fennmaradása*. Magyar Helikon-Európa, Bp.
- Dawkins, R. (1984). *A vak órásmester. Gondolatok a darwini evolúcióelméletről*. Bp. Akadémiai-Mezőgazda.
- Dawkins, R. (2016). *The Selfish Gene: 40th Anniversary Edition (4th ed.)*, Oxford.
- Fukuyama, F. (2007). *Bizalom - A társadalmi erények és a jólét megteremtése*, Európa Könyvkiadó, Bp.
- Gladwell, M. (2002). *Tipping Point*. Black Bay
- Hodges, J. (2021). *Managing and Leading People through Organizational Change: The Theory and Practice of Sustaining Change through People*. Kogan Page.
- Huntington, J. P. (2010). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Simon & Schuster
- Kotter, J.P. (2012). *Leading Change*. Harvard Business Review Press, Boston, MA.
- Lamarck, J-B. (1914). *A fajok átalakulása*. Fejér-Glattner Nyomda, Bp.
- László, E. (2008). *Világvtáltás. A változás harmonikus útja*. Nyitott Könyvműhely. Budapest
- Longstaff, P. H., Armstrong, N.J., Perrin, K., Parker, W. M., Hidek, M.A (2010). *Building Resilient Communities: A Preliminary Framework for Assessment*.
- Lukács, Gy. (1965). *Az ész trónfosztása. Az irracionalista filozófia kritikája*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Mannheim, K. (2001). *A nemzedékek problémája*. In *Tudásszociológiai tanulmányok*. Osiris, Budapest. pp. 201–254.
- McLuhan, M. (1962). *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*. University of Toronto Press
- Mendel, G. (1976). *A genetika évszázada. Válogatás Gregor Mendel, Francis Galton írásaiból*. Kriterion, Bukarest
- Mitchell, M. (2009). *Complexity: A Guided Tour*. Oxford.
- Morgan, L.H. (1877). *Ancient Society Or Researches in the Lines of Human Progress from Savagery through Barbarism to Civilization*. MacMillan & Company, London
- Palánkai, T. (2007). *A globális átalakulás kihívásai – Elkerülhetők-e a kataklizmák?* In: *Magyar Tudomány*, 2007/02 pp. 204.
- Pariser, E. (2012). *The Filter Bubble: How the New Personalized Web is Changing What We Read and How We Think*. Penguin Books
- Putnam, R. D. (1995). *Bowling Alone: America's Declining Social Capital*. *Journal of Democracy* 6 (1), 65-78.
- Strauss, W és Howe, N. (1991). *Generations*. William Morrow & Co
- Strauss, W és Howe, N. (1997). *The Fourth Turning: An American Prophecy - What the Cycles of History Tell Us About America's Next Rendezvous with Destiny*. William Morrow & Co
- Szécsi, G. (2016). *Média és társadalom az információ korában*. Akadémiai Kiadó Bp.
- White, L. (1959). *The Evolution of Culture: The Development of Civilization to the Fall of Rome*
- Winkler, H. (2017) *Zerbricht der Westen? - Über die gegenwärtige Krise in Europa und Amerika*. Beck.
- Yinger, J.M. (1982). *Countercultures*. Free Press, New York.

ENGEDÜNK A 48-BÓL? – MÉRLEGEN A NAGYMINTÁS IFJÚSÁGKUTATÁS KÉT ÉVTIZEDE

– Székely Levente –

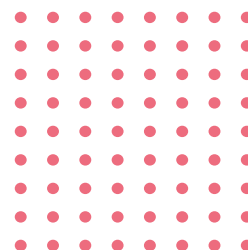
Az ifjúságkutatások története nem az elmúlt két évtizedben kezdődött Magyarországon, azonban az ezredforduló fontos változást hozott, amikor megalakult a Nemzeti Ifjúságkutató Intézet¹, ahol nagymintás ifjúságkutatási program indult. A kérdőíves kutatás a 15–29 éves magyarországi fiatalokat vizsgálta 8000 fős minta alkalmazásával, a kutatás eredményeit gyorsjelentés (Szabó et al., 2002) és tanulmánykötet (Laki et al., 2001), valamint CD-melléklet formájában publikálták. Az Ifjúság2000 kutatás fontos mérföldkő, hiszen nagyszámú mintán átfogó tapasztalatokat tudott megmutatni arról, hogy milyen változások zajlottak az ifjúság körében a rendszerváltás óta eltelt évtizedben. A következő évben került sor a MOZAIK2001 elnevezésű kutatásra, amely a határon túli 15–29 éves magyar és a velük egy térségben élő többségi nemzethez tartozó fiatalokat vizsgálta, melynek során az öt régióban 5500 magyar és 2000 többségi nemzethez tartozó fiatalot kérdeztek meg.

A sorban következő Ifjúság 2004 kutatásban kiemelt témaként megjelent a fiatalok viszonyulása a fogyasztással élőkhoz. A kutatás eredményeit gyorsjelentésben (Bauer – Szabó, 2005) mutatták be, illetve helyzetelemzés készült a Nemzeti Ifjúsági Stratégia megalkotásához (Bauer et al., 2017).

A 2008-as nagymintás adatfelvételt kvalitatív (fókusz-csoportos) kutatással alapozták meg, a kérdőív tematikájában a politikai szocializáció vizsgálata került előtérbe. A 2008-as kutatásból gyorsjelentés (Bauer–Szabó, 2009) és egy, az addigi adatfelvételi hullámok (2000, 2004, 2008) tapasztalatait összefoglaló tanulmánykötet (Bauer–Szabó, 2011) készült.

Ahogy a korábbiakat, a 2008-as kutatást még az időközben több szervezeti változáson áteső Nemzeti Ifjúságkutató Intézet² készítette, amelynek megszűnését követően a Társadalomkutató Kft. és a Kutatópont Kft. folytatta a munkát.

A 2012-es kutatás már ebben az új konstrukcióban készült el Magyar Ifjúság 2012 néven. Az új szervezés lendületet adott az eredmények részletesebb bemutatásának is. A 2012-es kutatás adatait felhasználva a gyorsjelentés mellett napvilágot látott négy tanulmánykötet is (Székely, 2013; Nagy – Székely, 2014a; Nagy – Székely, 2014b; Nagy – Székely, 2016).

¹ Az 1999. évi költségvetésben különítettek el először forrást ifjúságtudományi kutatások támogatására. Ez, illetve a 2000-es költségvetési törvény által kijelölt forrás teremtette meg a lehetőséget a nagymintás ifjúságkutatás elindítására (Nagy – Szeifer, 2016).

² 2005-től Mobilitás Ifjúságkutató Iroda, majd az NCSSZI Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet keretein belül Gyermek- és Ifjúságkutatási Főosztály néven működött.

A 2016-os és 2020-as kutatási hullám bár új néven³, de a korábbi nagymintás ifjúságkutatások (Ifjúság2000–2008; Magyar Ifjúság 2012; MOZAIK2001–2011) által kijelölt irányvonalak mentén, a korábbi kutatások eredményeivel összehasonlítható módon készült. A 2016-os és 2020-as kutatási hullám a magyarországi fiatalok élethelyzetét és életmódját vizsgáló kutatáshoz határon túli magyar fiatalokról szóló kutatás is kapcsolódott, amely a magyarországival azonos tematika mentén, azonos időben készült. 2016-ban és a 2020-as kutatás során is 12 ezer 15–29 évessel vettünk fel személyes kérdőívet, a magyarországi 8000 fős minta mellett 4000 külföldi magyar fiatallal is készült interjú, így nyújtva átfogó képet a Kárpát-medencei magyar ifjúságról. A legnépesebb magyar közösséggel bíró határon túli régiókban a magyarországi kutatással összehangoltan (azonos időben és azonos kérdéskörök mentén) zajlottak az adatfelvételek. Erdélyben (ezen belül a Partiumban, Székelyföldön és Belső-Erdélyben) 2000, Felvidéken 1000, Vajdaságban és Kárpátalján 500-500 fő lekérdezésére került sor.⁴

A 2016-os kutatás eredményeire épülve a két gyorsjelentés (Székely et al., 2017; Székely – Szabó, 2018) mellett elkészült két tanulmánykötet (Székely, 2018a; Nagy, 2018) is, míg a 2020-as kutatásból eddig két gyorsjelentés (Domokos et al., 2021a; Domokos et al., 2021b) és három tanulmánykötet látott napvilágot (Székely, 2021a; Nagy, 2022; Pillók – Székely, 2022). Az ezredfordulón induló nagymintás ifjúságkutatás hat hulláma alatt összesen 48000 15–29 éves fiatallal készült interjú Magyarországon. A következő oldalakon ennek a munkának rövid áttekintésével, a kutatás tanulságaival és lehetséges jövőképeivel kívánok foglalkozni.

A tematika dinamikája

A nagymintás ifjúságkutatás 20 éve alatt számos dilemmával szembesülhettünk, amelyek elsősorban a tematikával kapcsolatban jelentkeztek. Ez természetes is, hogy a kérdőív fejlesztése során a korábbi eredmények tapasztalatai és az új ismereteink alapján a kérdéssor frissítése indokolttá válik. Kutatási programban és nem önálló kutatásban gondolkodva ugyanakkor az új megközelítések gyakran szembekerülnek a trendek vizsgálhatóságával. Az „almát almával” elv alapján a trendek versus aktualitások csatájában az eddigi tapasztalatok alapján rendszerint a trendek győzedelmeskedtek. Mindez azt jelenti, hogy amennyiben egy adott kérdéskör vizsgálata bekerült a kérdőívbe, a legtöbb esetben a kutatók igyekeztek a téma követésére lehetőséget teremteni, a korábban alkalmazott kérdést módszertani megoldásokhoz igazodva megfogalmazni.

A kérdőív egyes témákra vonatkozó kérdésszámának összehasonlítása sokat mondhat el arról, hogy a kuta-

tás tervezése során melyek voltak azok a sarokpontok, amelyeket a kutatók fontosnak éreztek. A kutatássorozat kérdőíveinek összevetése során 161 és 319 közötti kérdésszámokról beszélhetünk (1. táblázat).

Ugyanakkor a teljes kérdőív kérdésszámait összehasonlítva meglehetősen nehéz következtetéseket levonni, mert a kérdések szerkezete nagyon különböző (lehet). Egy egyszerű igen/nem válaszlehetőségre épülő kérdés a perc töredéke alatt kérdezhető le, míg egy sok alkérdést tartalmazó táblázat lekérdezése akár hosszú percekig elhúzódhat. Ahhoz, hogy képet kaphassunk arról, hogy miként változott a teljes kérdőív hossza az adatfelvételek során, kiindulhatunk a kérdőív kitöltéséhez szükséges idő kéredebiztos általi becsléséből, illetve a 2012-es kutatást követően az adatfelvételi rendszer által rögzített kérdőívhosszból.

³ Magyar Ifjúság Kutatás 2016 és Magyar Ifjúság Kutatás 2020 vagy Magyar Fiatalok 2020.

⁴ A külföldi kutatások módszertani specifikációját a kutatócsoport készítette együttműködésben 2016-ban a Max Weber Alapítvány (Erdély), a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Kárpátalja), valamint 2016-ban az Identitás Kisebbségkutató Műhely (Vajdaság), 2020-ban a Szekeres László Alapítvány (Vajdaság), továbbá a Nemzetpolitikai Kutatóintézet szakembereivel.

A legutolsó két adatfelvétel esetében a rögzített adatok 43 percet (2020-ban a magyarországi adatfelvétel átlagos kérdőívvideje), illetve 41 percet (2016) mutattak. Az adatfelvételi rendszer 2012-es rögzített adata 70 perc volt, míg a kérdezőbiztosok 2008-ban átlagosan 66 perces interjúkat készítettek (saját adminisztrációjuk alapján), a korábbi hullámokra vonatkozóan ugyanakkor ilyen jellegű adatok nem állnak rendelkezésre. A másik lehetőség, hogy megvizsgáljuk az egyes adatbázisokat, hogy azok hány alkérdést, úgynevezett. itemet tartalmaznak.

Amennyiben az interjúalanyoknak feltett első kérdéstől az utolsóig ténylegesen megszámláljuk az itemeket, azt találhatjuk, hogy az utolsó négy hullámban beállt a kérdőív hossz, és körülbelül 1000 item került minden esetben az adatbázisokba. Láthatjuk, hogy a kérdésszám és az itemek száma csak lazán kapcsolódik egymáshoz; a legrövidebb kérdőívek sorrendje fel is cserélődik, ha a kérdésszám helyett az itemek száma szerint rendezzük sorba (1. táblázat).

Ugyanakkor a teljes kérdőív kérdésszámaikat összehasonlítva meglehetősen nehéz következtetéseket levonni, mert a kérdések szerkezete nagyon különböző (lehet). Egy egyszerű igen/nem válaszlehetőségre épülő kérdés a perc töredéke alatt kérdezhető le, míg egy sok alkérdést tartalmazó táblázat lekérdezése akár hosszú percekig elhúzódhat.

Ahhoz, hogy képet kaphassunk arról, hogy miként változott a teljes kérdőív hossza az adatfelvételek során, kiindulhatunk a kérdőív kitöltéséhez szükséges idő kérdezőbiztos általi becsléséből, illetve a 2012-es kutatást követően az adatfelvételi rendszer által rögzített kérdőív hosszából.

A legutolsó két adatfelvétel esetében a rögzített adatok 43 percet (2020-ban a magyarországi adatfelvétel átlagos kérdőívvideje), illetve 41 percet (2016) mutattak. Az adatfelvételi rendszer 2012-es rögzített adata 70 perc volt, míg a kérdezőbiztosok 2008-ban átlagosan 66 perces interjúkat készítettek (saját adminisztrációjuk alapján), a korábbi hullámokra vonatkozóan ugyanakkor ilyen jellegű adatok nem állnak rendelkezésre.⁵

A másik lehetőség, hogy megvizsgáljuk az egyes adatbázisokat, hogy azok hány alkérdést, úgynevezett itemet⁶ tartalmaznak. Amennyiben az interjúalanyoknak feltett első kérdéstől az utolsóig ténylegesen megszámláljuk az itemeket, azt találhatjuk, hogy az utolsó négy hullámban beállt a kérdőív hossz, és körülbelül 1000 item került minden esetben az adatbázisokba. Láthatjuk, hogy a kérdésszám és az itemek száma csak lazán kapcsolódik egymáshoz; a legrövidebb kérdőívek sorrendje fel is cserélődik, ha a kérdésszám helyett az itemek száma szerint rendezzük sorba (1. táblázat).

1. táblázat: Kérdés- és itemszámok

Adatfelvételi hullámok	Kérdések száma	Itemek száma
2000	161	824
2004	235	772
2008	319	1019
2012	272	1055
2016	237	955
2020	246	965

⁵ A 2000-es és 2004-es kutatás dokumentációjában nem szerepel az interjúidőre vonatkozó adat, a kérdőív sem tartalmaz ilyen kérdést. Az azonban nehezen képzelhető el, hogy az interjúidőt nem rögzítették, a 2004-es vizsgálat során kiemelten foglalkoztak a kérdőív hossz hatásával az interjú minőségére. Erről tanúskodik a kérdezőbiztosnak feltett kérdések között pl. a következő: „A kért mennyiségű kérdésnél fáradt el, vagy unta meg a válaszadást?”

⁶ Úgy érdemes összehasonlítani az itemek számát, hogy közös nevezőre hozzuk az egyes adatbázisokat, és eltekintünk a különböző képzett változóktól, valamint figyelmen kívül hagyjuk az interjú megkezdését megelőző, illetve az interjút követő kérdezőbiztos kérdéseket.

Az itemek száma sem tökéletes eszköz a kérdőív hossz meghatározására, ugyanis egyáltalán nem mindegy, hogy egy-egy interjú során az itemek mekkora része tartalmaz ténylegesen lekérdezett választ. Az olyan összetett kérdőívekben, mint amelyeket a nagymintás ifjúságkutatás során alkalmaztunk, számos ún. szűrő- vagy feltételhez rendelt kérdés szerepel, amelyek nem minden esetben lesznek az interjú részei. Például, ha valakit a munkájáról faggatnánk, előbb meg kell kérdeznünk, hogy egyáltalán dolgozik-e. A 2020-as adatok alapján a magyarországi fiatalok valamivel több mint fele aktív a munkaerőpiacon, azonban a másik közel fele nem. Az ő számukra ezek a kérdések nem pusztán irrelevánsak, de zavaróak is, ezért természetesen az interjúkban el sem hangznak – ugyanakkor a kérdőívben szerepelnek, és itemek formájában megjelennek.

A nagymintás ifjúságkutatás során azonban osztott mintákkal is dolgozunk (2004-ben, 2008-ban, 2016-ban és 2020-ban), ami azt jelenti, hogy több – egyenként is reprezentatív – mintán különböző kérdőív-szenáriók kerültek lekérdezésre. Mindezt a gyakorlatban úgy kell elképzelni, hogy pl. azt minden, a mintába került személy megválaszolja, hogy jelenleg milyen párkapcsolatban él, de azokat a kérdéseket, hogy miképpen vélekedik az egyes párkapcsolati formákról, már csak egyeseknek teszik fel a kérdezőbiztosok. A kiválasztás természetesen nem lehet önkényes, a különböző kérdőív-szenáriókat úgy hangoltuk össze, hogy minden szenárió esetében nagyjából azonos interjúhosszt érthessünk el. Egyértelmű hátránya ennek a megoldásnak, hogy korlátozottan vizsgálhatók azok a kérdések, amelyek pusztán részmintán kerültek lekérdezésre. A főbb szociodemográfiai változókkal és még sok minden mással összevethetők, azonban az egyes szenáriók egymással nem összekapcsolhatók. Tehát például azt lehet vizsgálni, hogy akik így vagy úgy vélekedtek a párkapcsolati formákról, azok miképpen gondolkodnak a példaképeikről, de ezek egyike sem vizsgálható az alapján, hogy miként gondolkodnak a társadalmon belüli ellentétekről.

Ennek oka az, hogy utóbbi más almintán került lekérdezésre, mint a családi kapcsolatok, példaképek kérdéskör, tehát ezek az itemek együtt nem vizsgálhatók.⁷

2004-ben történt az első kísérlet az osztott minta alkalmazására (volt 4000 fős blokk), végül 2008-ban került kidolgozásra a 2020-ban is használt, négyszer 2000 fős minta rendszere, aminek köszönhetően a kérdőív jelentősen hosszabb lehetett. Az alminták alkalmazása annak következménye, hogy egyre inkább rövidül az az idő, amelyet a kérdeztettek kibírnak egy kérdőíves kutatás során. Egyre gyorsabban lanyhul a figyelem, egyre gyakoribb az interjúk megszakítása, ezért a kérdőív szerkesztése során igyekeztünk a lehető legrövidebb és egyben a legteljesebb kérdéssorral⁸ dolgozni.

A nagymintás ifjúságkutatás a kezdetek óta azzal a szándékkal készül, hogy átfogó képet nyújtson a 15–29 éves fiatalokról. E kép megrajzolásához az élethelyzet és az életmód kérdésköreinek alapos körüljárása szükséges, ami sok témát és a gyakorlatban még több kérdést és hosszú kérdőívet eredményez. A teljes és átfogó képhez azonban még ennél is többre van szükség, hiszen az ifjúság egy olyan speciális életszakasz, amelyben befejezzük iskoláinkat, dolgozni kezdünk, a munkánkért először kapunk pénzt, párt választunk, családot alapítunk, és leválunk a szüleinkről. Ezek az életesemények kulcsfontosságúak az önálló felnőtt életbe való belépéshez, azonban a felnőttlét kiteljesedése szempontjából az ifjúság megismeréséhez hozzátartoznak az olyan alapvető kérdéskörök, amelyek a jelenlegi állapoton túl, a jövőre vonatkozóan is megmutatják a vágyakat, szándékokat.

A kérdőívekben érintett témákban⁹ négy kiemelt területet találunk, amelyek az eddigi hullámok mindegyikében az átlagoshoz képest jóval hangsúlyosabban voltak jelen. Ezek a következők: a demográfia alapváltozói, a családalapítással, gyermekvállalással kapcsolatos kérdéskörök; az iskolai és a munkaerőpiaci életút; valamint a társadalmi közérzet és politika.

⁷ Vannak olyan módszerek, amelyek imputált adatbázisok segítségével vizsgálhatóvá tesznek olyan kérdésköröket, amelyek nem egy kérdőívben szerepeltek, azonban ezek alkalmazása számos megkötéssel jár.

⁸ Igazán jó kérdőívet írni lehetetlen vállalkozásnak tűnik, hiszen a jó kérdőív egyszerű, de bonyolult összefüggések vizsgálatára alkalmas, rövid, de minden lehetséges és fontos szempontot figyelembe vesz, továbbá a kitöltőnek élményt jelent, amellet, hogy pontos és részletes adatokat tartalmaz a megkérdezettekről.

⁹ A témák elkülönítése során a lehatárolás nem lehet tökéletesen egyértelmű, vannak olyan kérdések, amelyek több helyre besorolhatók, és vannak olyan összefoglaló témák, amelyek összevonhatók lennének, vagy éppen egy-egy téma felosztható lenne több altémára.

A hangsúly egyrészt a témák fontosságából és összetettségéből következik, másrészt abból a tényből, hogy ezek azok a témák, amelyeket ez a kutatás vizsgál a legteljesebben (pl. addiktológiai kutatások részletesebben foglalkoznak az egészséggel, kockázati magatartásokkal), és végül a vizsgálandó témák meghatározása nem csupán kutatói, de megrendelői kompetencia is, azaz ezek azok a témák, amelyek a megrendelői érdeklődésre is leginkább számot tartanak.

Az egyes hullámokban alkalmazott kérdőívek nagyobb tematikus egységeit vizsgálva (2. táblázat) megfigyelhetjük, hogy hullámról hullámra változott az egyes témák súlya. A részletesebb elemzés azt is megmutatja, hogy az ezredforduló óta legjelentősebben a digitális kultúrára vonatkozó kérdések száma nőtt, míg a leglátványosabb csökkenés a kockázati magatartásokkal kapcsolatos témáknál látható, azon belül elsősorban a kábítószer-fogyasztásra irányuló kérdések száma esett vissza (Székely, 2020).

2. táblázat: Témák kérdésszámokkal

Téma	2000	2004	2008	2012	2016	2020
Demográfia, életesemények, családalapítás	16	41	36	49	37	41
Iskolai életút	10	21	45	27	24	25
Munkaerőpiaci életút	24	24	46	46	31	26
Társadalmi közérzet, politika	29	23	32	23	29	38
Háztartás, lakás, anyagiak	31	41	40	28	20	17
Szabadidő, sport, egészség	20	31	54	42	21	21
Kultúra, (új)média	18	19	28	27	33	27
Értékek, identitás, vallás	9	10	9	12	20	18
Aktualitások, egyéb	4	13	20	10	15	26
Kérdések a kérdezőbiztosoknak	0	12	9	8	7	7
Összesen	161	235	319	272	237	246

A kérdésszám önmagában nem mutathatja meg, hogy mennyit változott¹⁰ a tematikus egységek tartalma, a kérdésfeltevés módja stb. A 2020-as kutatás során visszatérő elemekkel, pl. az Inglehart (1997) értékvizsgálatai alapján készült kérdéssel, valamint olyan új kérdésekkel is dolgoztunk, amelyeket a szakmai konzultáció során javaslattevő szakemberek fogalmaztak meg, pl. az önkéntességre vagy az ifjúsági programokra vonatkozó kérdések, továbbá egyes változtatásokat az aktuális helyzet követelt meg, így váltak a kérdéssor részeivé a koronavírus-járvánnyal kapcsolatos kérdések is.

A mindenkori nagymintás ifjúságkutatás az átfogó szemlélet és az összehasonlíthatóság iránti igénynek igyekszik egyaránt megfelelni. A kutatással kapcsolatos döntés-

hozói és ifjúság szakmai elvárás, hogy alkalmas legyen a fiatalok élethelyzetének és életmódjának átfogó és részletes vizsgálatára. A 2020-as kutatásnak csakúgy, mint a 2016-osnak a magyarországiak mellett a külföldi magyar fiatalok megismerését is szolgálnia kell¹¹, illetve alkalmasnak kell lennie a korábbi nagymintás hazai és határon túli ifjúságkutatásokkal való összehasonlításra.¹² Mindezeket úgy kellett a tervezés során figyelembe venni, hogy az ajánlattételi dokumentációban¹³ megfogalmazott területek vizsgálatát is elvégezzük, továbbá fókuszáljunk a megrendelői és a külső szakemberek javaslataira. Ezt a többszemponú megközelítést igyekezett egyöntetűen érvényesíteni a 2020-as magyarországi kérdőív tematikája (1. ábra).

1. ábra: A 2020-as magyarországi kérdőív tematikája

Élethelyzet (trend)

- Demográfiai jellemzők
- Oktatási és munkaerőpiaci helyzetkép és tervek
- Vagyoni és szubjektív jövedelmi helyzet
- Családi és háztartási jellemzők

Társadalmi újratermelés (részben trend)

- Életesemények
- Családalapítás és gyermekvállalás
- Tervek és attitűdök (befolyásoló tényezők)

Életmód (részben trend)

- Kultúra- és médiafogyasztás
- Szabadidő és sport
- Egészség és kockázati magatartás
- Problématérkép
- Politikai aktivitás és ideológia
- Identitás és vallás

Integráció

- Közösségek, társadalmi távolságok
- Önkéntesség
- Szolgáltatások és igények

Digitális kultúra

- Hozzáférés és használat
- Online zaklatás
- Játék

Jövőképek

- Fenntarthatóság
- Jövőképek
- Félelmek

Kérdezőbiztos kérdései

- Kérdezéssel kapcsolatos alapadatok
- Kérdések a kérdezőknek

Koronavírus-járvánnyal kapcsolatos kérdések

¹⁰A 2000–2016 közötti kutatások tematikájának részletes elemzését lásd: Székely, 2020.

¹¹A külföldi kérdőívek a magyarországi kérdőív témaköreire épülnek, a trendkérdések tekintetében azonosak a magyarországi kutatásban alkalmazott kérdőívvel. A külföldi kérdőívek a trendkérdések mellett a külföldi régióra vonatkoztatva tartalmaznak közös kérdésblokkot is, amely az anyaországi kérdőívben nem szerepel, csak a külföldi régiókban értelmezhető. Ez a kérdésblokk szinte kizárólag az identitáshoz kapcsolódó kérdéseket tartalmaz, amely igyekszik a teljes tematikához kapcsolódni, így foglalkozik az egyén kapcsolódásaival a helyi magyar közösséghez, a többségi társadalomhoz, Magyarországhoz. A szubjektív viszonyulásokon kívül elsősorban a nyelvhasználatot vizsgálja az iskolarendszertől kezdődően a köznapig gyakorlaton át a tartalomfogyasztásig.

¹²A kérdőívben alkalmazott kérdések a korábbi hullámokon alapulnak (Ifjúság2000; Ifjúság2004; Ifjúság2008; Magyar Ifjúság 2012; MOZAIK2001 és MOZAIK2011), a kérdőívek tematikáját úgy alakítottuk ki, hogy az szolgálja a korábbi kutatásokkal való összehasonlíthatóságot, a trendek felrajzolásának lehetőségét. A nagymintás ifjúságkutatás mellett a következő kutatások megoldásait is figyelembe vettük: ESPAD-kutatássorozat; HBSC-kutatássorozat; YRBS 2013; ESS-kutatássorozat; EVS-kutatássorozat; Az ifjúság életkörülményei kutatás KSH, 1996; Ifjúságkutatás, 1991.

¹³A 2016-os és 2020-as hullám az EFOP-1.2.3-VEKOP-15-2015-00001 azonosító számú kiemelt projekt keretein belül készült el.

Az élethelyzetre vonatkozó blokkokban olyan alapvető, a korábbi kutatásokban is szereplő demográfiai trendkérdések szerepeltek, amelyek általában minden survey részét képezik (nem, kor, lakhely, iskolai végzettség, munkapiaci aktivitás). A demográfiai kérdésekhez hasonlóan – a korábbi kutatási hullámokkal összehasonlítható módon – vizsgáltuk a munka, munkanélküliség, külföldi munka; tanulás (külföldi tanulás), jövedelem és vagyoni helyzet kérdéseit. A tanulással foglalkozó kérdésblokkban az oktatási életút és a képzettségi szint pontos rögzítésén kívül új elemként vizsgáltuk az intézmény jellegét (fenntartó), a tehetséggondozási és felzárkóztató programokkal kapcsolatos tapasztalatokat, valamint az oktatók megítélését. Kérdéseket fogalmaztunk meg a nyelvtudás szintjével és felhasználásával kapcsolatban is. A korábbi hullámokhoz hasonlóan foglalkoztunk a tanulási tervekkel, ezen belül a külföldi tanulásra vonatkozókkal is. A munkával foglalkozó kérdésekben az eddigi munkatapasztalatok feltárására törekedtünk. Kérdések szerepeltek a kérdőívben a foglalkoztatás körülményeiről, a munkahely biztonságának megítéléséről, a munkanélküliség megtapasztalásáról, a munkakeresést és az elhelyezkedést segítő körülményekről (tények és attitűdök), az elhelyezkedési reményekről. Ebben a részben foglalkoztunk részletesen a külföldi munkával kapcsolatos tapasztalatokkal és tervekkel, a külföldi munkavállalást ösztönző és visszatartó tényezőkkel. Továbbá foglalkoztunk a munkaerőhiányos gazdaság potenciális következményével, a túlmunkával és az új aktivitási formákkal egyaránt. A jövedelemre és vagyoni pozícióra vonatkozóan az objektív és a szubjektív anyagi helyzet

megismerésére is fogalmaztunk meg kérdéseket, ennek keretében vizsgáltuk az adósságok és a megtakarítások jelenlétét is a fiatalok életében. Ezen kívül a pénzügyi szolgáltatások igénybevétele és a szülőktől való pénzügyi önállóság vizsgálata is részét képezte a kérdésblokknak. A lakhatással kapcsolatban a lakáskörülmények és az ezekkel kapcsolatos elégedettség, a háztartásméret és a háztartástagokkal kapcsolatos viszonyok azonosítása, valamint az elköltözési tervek képezték a kérdések irányát.

Az életesemények kérdései több hullám óta szerepelnek a kérdőívben, ahol a megélt események és a jövőre vonatkozó tervek vizsgálatát is elvégezhetjük. A 15–29 évesekkel kapcsolatosan a családalapítás és gyermekvállalás a kutatás céljai szempontjából kiemelt vizsgálati terület, ezért a társadalmi reprodukció kérdéskörei is többségükben alkalmasak a trendelemzésre. A területet érintő kérdéskörök a jelenlegi helyzet minél pontosabb leírását, illetve a jövőre vonatkozó tervek megismerését kívánják szolgálni, részben átalakítva a korábbi megközelítést a befolyásoló tényezőkre és a segítséggel kapcsolatos igényekre helyezve át a hangsúlyt. Ennek a két célnak megfelelően foglalkoztunk a jelenlegi családi állapottal, a párkapcsolat fajtájával, a házasság megítélésével és ahhoz kapcsolódóan a házassági tervekkel. A kérdőívben részletesen vizsgáltuk a jelenlegi és a kívánt gyerekszámot, a gyermekvállalás elhalasztásának/elutasításának okait, a családalapításra vonatkozó attitűdöket, ehhez kapcsolódóan a család és a munka összeegyeztethetőségének megítélését, valamint az ifjúsági és családtámogatások ismeretét, igénybevételét.

Az életmódra vonatkozó kérdésköröket a 2020-as kutatásban hat tematikus egységbe soroltuk, amelyek részben szintén alkalmasak a trendelemzésre, azonban a kérdéskörök jellegéből fakadóan sokkal nagyobb szabadságot adtunk az aktualitások vizsgálatának. A kultúra- és médiafogyasztás tematikában a hagyományos média (elektronikus média és nyomtatott sajtó, valamint hagyományos könyv) fogyasztását valamint a kulturális helyszínek látogatását vettük górcső alá a korábbi gyakorlatnak megfelelően. A szabadidőeltöltésben a szabadidő mennyiségét és a szabadidős tevékenységeket vizsgáltuk. A szabadidős elfoglaltságok közül részleteztük a sportolási szokásokat, kitérve a sportolás ösztönzőinek vizsgálatára is. Az egészséggel kapcsolatos kérdések között a korábbiakban alkalmazottak mellett helyet kapott egy, a mentális egészséggel kapcsolatos kérdés is, míg a kockázati magatartásokkal foglalkozó modul a korábban is alkalmazott három területet, a dohányzás, az alkohol és a kábítószer témáját öleli fel (részben kapcsolódóan egy-egy kérdés erejéig foglalkoztunk a szerencsejátékokkal és a felnőtt tartalmak fogyasztásával is). A modul célja a dohányzás és alkoholfogyasztás mértékének, illetve a drogfogyasztók kapcsolathálózati jelenlétének, továbbá a droghoz való hozzájutás lehetőségének vizsgálata. A problématerkép a fiatalok saját nemzedékükre vonatkozó reflexióit gyűjti össze a kutatás kezdete óta, így 2020-ban is a kérdőív részét képezte, részben megújult tartalommal, amely kérdéskör mentén önálló kötet is készült (Pillók–Székely, 2022). A politikai aktivitás és ideológia kapcsán részletesen foglalkoztunk a fiatalok politikai érdeklődésével, az ifjúság részvételének lehetőségeivel és a részvétel gyakorlataival. A korábbi kutatási hullámok mentén több dimenzióban vizsgáltuk az elégedettséget, így az ország helyzete, a demokrácia működése, az Európai Unióhoz való csatlakozással kapcsolatos vélemények vizsgálatára is sor került. Ennek a kérdéskörnek képezte részét a társadalmi intézmények iránti bizalom értékelése, valamint a szervezetekhez való kötődés formális és informális viszonyainak vizsgálata.

Az identitás részleteinek kibontását az etnikai hovatartozás, a nemzeti identitásra vonatkozó kérdéskörökkel jártuk körül. A vallásra vonatkozó kérdések alapvetően a korábbi kérdőívekre épültek, amely lehetőséget biztosít az összehasonlításra.

Az integráció tematikus egysége a közösségekhez való tartozást a társadalmi távolságokat vizsgálta nagyrészt a korábbiakban alkalmazott kérdésekkel. Két jelentősebb új blokk is került a 2020-as kérdőívbe, az önkéntességről (11 kérdés), az ifjúsági szolgáltatásokról és igényekről (4 kérdés).

A digitális kultúra részbe építettük be az infokommunikációs eszközök birtoklásának és használatának jellegzetességeit, valamint az online közösségi média használatának, az online játékos szokásoknak a vizsgálatát. Ebben a részben foglalkoztunk a médiumok fontosságának megítélésével is. Új elemként jelent meg a legutóbbi hullámban a zaklatás és ezen belül az online zaklatás kérdésköre.

A 2020-as kutatásban hangsúlyos volt a jövőképek vizsgálata elősorban a környezetvédelmi és fenntarthatósági szempontok szerint. A korábban alkalmazott a jövőre vonatkozó várakozásokat rögzítő kérdések mellett a kérdéssor részét képezte a jövővel kapcsolatos félelmek (klímaváltozás, járvány, gazdasági válság stb.) jelenlétének vizsgálata is.

Az elhalasztott tavaszi terepmunka lehetővé tette, hogy két átfogó, a koronavírus-járvánnyal kapcsolatos kérdést is a kérdőív végére illesszünk, amelyek a járványhelyzet hatásait igyekeztek felmérni.

A kérdések egy részét a korábbi gyakorlatból építkezve egy önkéntöltős blokk keretében kérdeztük le, ahol a kockázati magatartások (dohányzás, alkohol, drog), a nemzeti identitás és a politikai preferencia kérdéskörei kaptak helyet.

A 8000-es minta és a terepmunka

Az ifjúságkutatás mintaválasztásának módszertani alapelvei nem változtak az ezredforduló óta, ami a kutatócsoport kiváló matematikus-szociológus tagjának, Nemeskéri Istvánnak a munkája. A cél minden esetben az volt, hogy a minta minél több szempont alapján reprezentálja a célcsoportot, és a kutatás eredményei minél kevesebb hibával jellemezzék a 15–29 éves fiatalokat. A kutatás mintáinak kialakítása hasonló szempontok alapján, az egyes régiókról rendelkezésre álló adatoknak, statisztikáknak megfelelően történt.¹⁴ A (megvalósult) minták az adott adatfelvételi évben a 15–29 éves korosztályt országosan reprezentálják – azaz biztosítják a populációs arányok mintabeli érvényesülését – nem, életkor, iskolai végzettség, településtípus, régió szerint. A vizsgálat egyik vitathatatlan értékét az adja, hogy a 2000-ben indult ifjúságkutatás-sorozat minden hulláma összehasonlítható, longitudinálisan elemezhető.

A magyarországi minta készítéséhez a Belügyminisztérium és jogelődjeinek¹⁵ adatállományát¹⁶ használtuk, amely településenként tartalmazta az érvényes lakóhellyel rendelkező és az adott korosztályba tartozó lakosság létszámát férfiakra és nőkre vonatkozóan, születési évenkénti bontásban.

A mintavétel több lépcsőben történt, rétegzett valószínűségi mintavételi módszer alkalmazásával. Első lépcsőben a vizsgálandó települések, második lépcsőben az adott települések felkeresendő címeinek kiválasztására került sor. Az elsődleges mintavételi keretet a magyarországi települések listája alkotta (PSU), a másodlagos mintavételi keretet az ezen településen élő olyan 15–29 éves fiatalok alkották, akik Magyarországon állandó lakóhellyel rendelkeztek a mintavétel idején (SSU). Első lépésben a településeket rétegekbe soroltuk a földrajzi elhelyez-

kedésük és a településen élő fiatalok száma alapján, ezek után rétegenként véletlen mintát vettünk a települések közül. A második lépcsőben a kiválasztott településeken az adott réteg elemszámával arányos módon a lakcímnnyilvántartási adatbázisából véletlen valószínűségi mintavétellel választottuk ki azokat, akik a mintába kerültek. A 2008-as kutatás során alakult ki az a jó gyakorlat, hogy a mintavétel során négy településminta (4x2000 fős) készült, amelyek külön-külön is leképezik az ország településstruktúráját regionális elhelyezkedés és településnagyság szerint. A mintába került településeken a megkérzendők kiválasztása a lakcímnnyilvántartás adatállománya alapján két demográfiai szempont (nem és életkor) alapján történt. Fontos megjegyezni, hogy ez az a két szempont, amely lehetőséget biztosít a mintaválasztásra, más ismérvek, pl. családi állapot, nemzetiség, iskolai végzettség, a mintaválasztás alapját képező lakcímadatbázisokban nem szerepelnek. Részben emiatt a mintavételből eredő kismértékű torzulások kiküszöbölése során a több szempontú matematikai súlyozási eljárásban az iskolai végzettséget is figyelembe vettük. Ennek eredményeként a legutóbbi hullámok négy 2000 fős almintája külön-külön, és az összeillesztett 8000 fős minta szintén reprezentatív a 15–29 éves korosztályra vonatkozóan nem, életkor, iskolai végzettség, településtípus, régió szerint.

A 2000 fős alminták alkalmazásának oka, hogy a tervezett tematika a kérdőív lekérdezését átlagosan legalább 60–70 percre növelte volna, ez azonban a kérdés minőségét egyértelműen rontotta volna, ezért a magyarországi kérdőív esetében az alminták alkalmazásával csökkentettük a kérdőív hosszát, egyben a mintanagyságot is az egyes kérdések vagy kérdéskörök mentén. Az egyes alminták és kérdőívek sematikus felépítése a következő volt (3. táblázat):

¹⁴ Nemeskéri (2001) a mintaválasztás során a kistérségekből, illetve Budapest esetében a kerületekből indult ki, a cél az volt, hogy minden egyes kistérségben készüljön interjú.

¹⁵ Korábban: Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala.

¹⁶ Érdemes megjegyezni, hogy a címlistas kutatások alkalmazásánál korlátot jelent a nyilvántartás adatállományának minősége. A minőséget nem kizárólag belső okok rontják (az átvezetésből, frissítésből adódó nem létező vagy rossz címek), hanem főleg az ifjúsági célcsoportban tapasztalható, valóságtól eltérően nyilvántartott adatok (pl. kollégiumban, albérletben, rokonnál élők) is negatívan befolyásolják. Életszerű példák a szülőikkel élő fiatalról (aki a nagymamához van bejelentve, hogy a preferált iskolába járhasson), a hivatalosan szülőikkel élő, valójában csak ünnepek alkalmával hazajáró távoli városban albérletben lakó egyetemistáig.

3. táblázat: A kérdőív alminták szerinti felépítése

Közös kérdések (kérdéssel kapcsolatos alapadatok; trendkérdések; kérdezői kérdések) N=8000			
„lila” blokk (N=2000): politikai szocializáció	„sárga” blokk (N=2000): életesemények; munkapiaci attitűdök; területi mobilitás, önkéntesség	„zöld” blokk (N=2000): családalapítás – gyermekvállalás; egészség; szabadidő; környezetvédelem; vallás	„kék” blokk (N=2000): ifjúsági programok; digitális kultúra; fogyasztói tudatosság; kultúrafogyasztás

Fontos megjegyezni, hogy a kérdőív speciálisan felépített modulszerkezete és az ehhez igazított alminták nagymértékben befolyásolják a lehetséges elemzési irányokat is, egyértelmű korlátot jelentve a két eltérő blokkban szereplő kérdés együttes vizsgálatában.

A legutóbbi adatfelvétel – leginkább a koronavírus-járvány speciális körülményei miatt – összesen 12 hét alatt valósult meg 165 kérdezőbiztos részvételével, táblagép-pel segített személyes lekérdezési módszerrel (TAPI). A koronavírus-járvány kedvezőtlen hatását jól mutatja, hogy a 2016-os kutatáshoz képest 2020-ban lényegesen hosszabb időre volt szükség az adatfelvétel ekézítéséhez, két hónap helyett három hónapig tartott a terepmunka.

Összegzés és jövőkép

Jelen munkában összefoglaltuk az ezredfordulón indult nagymintás ifjúságkutatás rövid történetét, amelyből kitűnik, hogy a nagymintás ifjúságkutatás nemzetközi mércével mérve is kiemelkedő kutatási program. Különlegessége elsősorban a minta nagyságában – így a szegmentálhatóságban és a mélyfúrások lehetőségében –, illetve a trendelemzés lehetőségében áll. A nagymintás ifjúságkutatás a részletes trendadatok szállítása mellett az elméleti munkák hipotéziseinek vizsgálatában is elvitathatatlan érdemeket szerzett. Az elmúlt évtizedekben a nemzetközi szakirodalomban két olyan keretrendszer

formálódott, amelyek értelmezési kereteket biztosítottak az ifjúsági vonatkozású elméleti munkákhoz, empirikus kutatásokhoz és köztük a nemzetközi összehasonlító vizsgálatokhoz. Ez a két kiemelt tematika az élethelyzet bemutatásán alapuló „átmenet” diskurzusa és az életmódot középpontba helyező ifjúsági „kultúra” diskurzusa (Szanyi, 2018).

A nemzetközi diskurzusokba többé-kevésbé illeszkedő vagy onnan táplálkozó, de kifejezetten magyarországi vonatkozású narratívák közül három fontosabb emelhető ki (Nagy – Tibori, 2016), amelyek a következők: az ifjúsági korszakváltás elmélete (Gábor, 2004), az ifjúságügy narratívája (Nagy, 2013) és az új csendes generáció paradigmája (Székely, 2014).¹⁷ Mindhárom elméleti megközelítés empirikus tesztelése a nagymintás ifjúságkutatás eredményein alapul¹⁸. A kutatás a jelentősebb elméletek mellett számos tudományos és szakmai publikációhoz biztosított empirikus adatot, a publikációk mellett alapja volt a Nemzeti Ifjúsági Stratégia helyzetelemzésének és más döntéselőkészítő dokumentumnak. A nagymintás ifjúságkutatás közkinccs is egyben, hiszen a publikációk mellett a feldolgozatlan eredmények is szabadon hozzáférhetők, ami a hasonló kutatások esetében egyáltalán nem magától értetődő, sőt. Az utolsó három hullám esetében (2012, 2016, 2020) a hozzáférés rendezett és transzparens módon zajlik. Ennek ellenére a leghango-

¹⁷Ezek az elméletek nem ugyanazon dimenziók mentén beszélnek a fiatalokról: az ifjúságügy narratívája arra igyekszik választ találni, hogy kik a fiatalok, az új csendes generáció arra koncentrál, hogy milyenek, az ifjúsági korszakváltás elmélete leginkább a miéltre keresi a választ. Ugyanakkor a modellek mindegyike kapcsolható a nemzetközi diskurzusokhoz, az ifjúsági korszakváltás az átmenet diskurzusához kapcsolódik szorosan, míg az ifjúságügy narratívája fejlődéslelektani megközelítések közé illeszkedik, az új csendes generáció koncepciója a generációs elméletek mentén fogalmazódik meg.

¹⁸Az ifjúsági korszakváltás elméletének empirikus alátámasztását a nagymintás ifjúságkutatás 2000-es évi adatfelvétele adja, az ifjúságügy narratívája és az új csendes generáció paradigmája elsősorban a 2012-es kutatás eredményeire támaszkodik.

sabb kritika a kutatással kapcsolatban épp az adatbázisok hozzáférhetőségével kapcsolatban fogalmazódott meg, kritizálva a hozzáférés módját és még inkább annak ütemezését. Ez is a kutatás fontosságára mutat rá, függetlenül attól, hogy maga a kritika jogos-e vagy sem¹⁹. A kritikák egy része kifejezetten nem szakmai alapon, sokkal inkább politikai érdekek mentén fogalmazódott meg, amely ugyan ráirányította a figyelmet a nagymintás ifjúságkutatásra, de inkább hátráltatta a szakmai munkát és ártott a kutatásnak. A nagymintás ifjúságkutatás két évtizede során többször került nehéz helyzetbe a szervezeti átalakulások, politikai csatározások miatt, azonban a külső bizonytalanságok a kutatás egységességét, az eredmények interpretálhatóságát mindezek ellenére sem tudták veszélyeztetni.

Az elmúlt két évtized alatt számos módszertani tapasztalatot gyűjthetünk a program által, amelynek legfontosabb tanulságai épp a kereteket kérdőjelezzik meg. A nagymintás ifjúságkutatás fő sajátosságát – a nagy mintát²⁰ – illetően, kevés kivételtől²¹ eltekintve jellemzően nem használják ki a kutatók. A négyéves adatfelvételi intervallum túlságosan ritkának, a mérőeszköz és az ahhoz kapcsolódó előkészítő és feldolgozási munka túlságosan hosszúnak bizonyul. A kérdőíves kutatások között a nagymintás ifjúságkutatás módszertana egyrészt régimódi a személyes, címlistas megoldásával, másrészt kifejezetten innovatív is a 8000 fős alampintába épített 2000 fős alminták és a táblagépes lekérdezés alkalmazásával²².

A trendek követhetőségének, illetve az ifjúságról átfogó ismeretek szerzésének igénye a kutatás folytatását sürgeti, azonban a korábbi keretek megújítása sem kerülhető el. A mind hosszabb kérdőív és az ehhez társuló, mind rövidebb kérdezetti figyelem a magas színvonalú adatminőség fenntartását lehetetleníti el.

Szükséges tehát, hogy a két évtizedes kutatási program megújuljon. Amit az ifjúságkutatás új fejezetében a régiből megtartani szükséges az a kutatás szakmai presztízse és a trendelemzések lehetősége.

Egy lehetséges új ifjúságkutatási koncepciónak az eddigi tapasztalatok alapján fő célja a sűrűbb adatfelvétel és eredményközlés kell legyen. Egy lehetséges megoldás:

- kétévente 2000 fős alampintával, amely a trendek mellett külön-külön fő tematikát tartalmaz (pl. egyik évben a családalapítás, gyermekvállalás, két év múlva a kultúra és digitális kultúra a fő tematika);
- kétévente (mindig a 2000 fős survey utáni évben) kisebb mintán, változatos módszertannal egy-egy szűkebb kérdéskör vagy célcsoport vizsgálatára kerül sor;
- négyévente külhoni adatfelvételre is sor kerül 500 és 1000 fős alampintákkal, a nyugati diaszpórát is érintve.

A kortárs társadalomtudományban az új generáció megismerése az egyik legnépszerűbb terület, Magyarországon is több műhelyben pezsgő szakmai munka folyik. Meggyőződésem, hogy van létjogosultsága a kutatássorozat folytatásának, az erények megtartásával, az újítások beépítésével új lendületet kaphat az ifjúság kutatása.

¹⁹A megfogalmazott kritika lényege, hogy a kutatás adatbázisai nem válnak rögtön/gyorsabban elérhetővé. A következetes és transzparens gyakorlat a tanulmánykötet bemutatásával egyidőben teszi szabadon és ingyenesen hozzáférhetővé az adatbázisokat, amelynek oka a kutatást készítő szakemberek elsőként való tudományos igényű publikálási lehetőségének biztosítása, ami nehezen megkérdőjelezhető. Egy kissé sántító hasonlattal élve a régész jogát sem vitatjuk, hogy először léphessen be az általa megtalált sírboltba, a csillagászat se, hogy elnevezhesse az általa felfedezett csillagot stb.

²⁰A nagymintás kvantitatív kutatások előnye a pontosabb becslés lehetősége, amely a magyarországi kutatásra vonatkozóan, az országos – 8000 főre vonatkozó – becslések esetében 95 százalékos megbízhatósági szinten +/- 1,12 százalékos mintavételi hibával számol. A nagy elemszámnak köszönhető alacsony mintavételi hiba azt jelenti, hogy a közölt országos megoszlásaink nagyjából egy százalékkal térhetnek el attól az értéktől, amit akkor kapnánk, ha a célcsoport minden egyes tagját megkérdeztük volna.

²¹pl. Nagy – Székely, 2014b.

²²Székely, 2018b; Székely, 2021b.

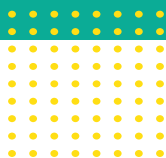
Irodalomjegyzék

- Bauer B. – Németh A. – Szabó A. (2017): A magyar ifjúságkutatás elmúlt fél évszázadának meghatározó szereplői és pillanatai. In Papp Z. A. (szerk.): Változó kisebbség. Kárpát-medencei magyar fiatalok. A GeneZYs 2015 kutatás eredményei. Mathias Corvinus Collegium – Tihanyi Alapítvány – MTA TK Kisebbségkutató Intézet, 29–68.
- Bauer B. – Szabó A. (szerk.) (2011): Arctalan (?) nemzedék. Budapest, Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet.
- Bauer B. – Szabó A. (szerk.) (2005): Ifjúság2004. Gyorsjelentés. Budapest, Mobilitás Ifjúságkutatási Iroda.
- Bauer B. – Szabó A. (szerk.) (2009): Ifjúság2008. Gyorsjelentés. Budapest, Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet.
- Domokos T. – Kántor Z. – Pillók P. – Székely L. (2021a): Magyar Fiatalok 2020 Kérdések és válaszok – Fiatalokról, fiataloktól. Erzsébet Ifjúsági Alap.
- Domokos T. – Kántor Z. – Pillók P. – Székely L. (2021b): Külhoni Magyar Fiatalok 2020 Kérdések és válaszok – Fiatalokról, fiataloktól. Erzsébet Ifjúsági Alap.
- Laki L. – Szabó A. – Bauer B. (2001): Ifjúság2000. Gyorsjelentés. Budapest, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.
- Gábor K. (2004): Ifjúsági korszakváltás. Új Ifjúsági Szemle 2(4), 5–24.
- Nagy Á. (2022): A lábjegyzeten is túl. Magyar ifjúságkutatás 2020. Szociális Demokráciáért Intézet – Excenter Kutatóközpont.
- Nagy Á. (szerk.) (2018): Margón kívül – magyar ifjúságkutatás 2016. Excenter Kutatóközpont.
- Nagy Á. – Szeifer Cs. (2016): Intézmények és folyamatok. In Elek T. (szerk.): 25 év – Jelentés az ifjúságügyről. Iuvenis – Ifjúságszakmai Műhely, Ifjúságszakmai Együttműködési Tanácskozás, 133–170.
- Nagy Á. – Székely L. (szerk.) (2016): Negyedszázad. Magyar Ifjúság 2012. Iuvenis Ifjúságszakmai Műhely – ISZT Alapítvány – Excenter Kutatóközpont – Új Ifjúsági Szemle Alapítvány.
- Nagy Á. – Tibori T. (2016): Narratívák hálójában: az ifjúság megismerési és értelmezési kísérletei a rendszerváltástól napjainkig. In Nagy Á. – Székely L. (szerk.): Negyedszázad. Magyar Ifjúság 2012. Iuvenis Ifjúságszakmai Műhely – ISZT Alapítvány – Excenter Kutatóközpont – Új Ifjúsági Szemle Alapítvány, 400–432.
- Nagy Á. – Székely L. (szerk.) (2014b): Harmadrészt. Magyar Ifjúság 2012. ISZT Alapítvány – UISZ Alapítvány – Excenter Kutatóközpont.
- Nagy Á. – Székely L. (szerk.) (2014a): Másodkézből. Magyar Ifjúság 2012. ISZT Alapítvány – Kutatópont.
- Nagy Á. (2013): Az ifjúsági korosztályok meghatározásának egyéni életúton alapuló paradigmája. In Székely L. (szerk.): Magyar Ifjúság 2012. Tanulmánykötet. Budapest, Kutatópont, 38–53.
- Pillók P. – Székely L. (2022): Kívánj tized! A magyarországi fiatalok nemzedéki önreflexiója és jövőképe. Nemzeti Ifjúsági Tanács Szövetség, Budapest.
- Szanyi-F. E. (2018): Nemzetközi diskurzusok az ifjúságkutatásban. In Székely L. (szerk.): Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016. Kutatópont – Enigma2001, 11–40.
- Szabó A. – Bauer B. – Laki L. (2002): Ifjúság2000 – Tanulmányok I. Budapest, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.
- Székely L. – Szabó A. – Szanyi F. E. – Ruff T. – Pillók P. – Bauer B. (szerk.) (2017): Gyorsjelentés a Kárpát-medencei fiatalokról.
- Székely L. – Szabó A. (szerk.) (2017): Ezek a mai magyar fiatalok! A Magyar Ifjúság Kutatás 2016 első eredményei. Új Nemzedék Központ.
- Székely L. (szerk.) (2021a): Magyar fiatalok a koronavírus-járvány idején. Tanulmánykötet a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 eredményeiről. Enigma2001
- Székely L. (2021b): A nagymintás ifjúságkutatás módszertana 2000–2020. (In: Székely L.: Magyar fiatalok a koronavírus-járvány idején. Tanulmánykötet a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 eredményeiről. Enigma2001, 257–272.
- Székely L. (2020): Szürke hatyúk. Enigma2001.
- Székely L. (szerk.) (2018a): Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016. Kutatópont – Enigma2001.
- Székely L. (2018b): Módszertani jegyzet: Magyar Ifjúság Kutatás 2016. (In: Székely L.: Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016. Kutatópont – Enigma2001, 479–502.
- Székely L. (2014): Az új csendes generáció. In Nagy Á. – Székely L. (szerk.): Másodkézből. Magyar Ifjúság 2012. ISZT Alapítvány – Kutatópont, 9–29.
- Székely L. (szerk.) (2013): Magyar Ifjúság 2012 – Tanulmánykötet. Kutatópont.

AZ IFJÚSÁG ÉLET- ÉS LÉTHELYZETÉNEK FELTÉRKÉPEZÉSE A RENDSZERVÁLTÁS UTÁNI MAGYARORSZÁGON – INTERJÚ DR. BAUER BÉLA IFJÚSÁGKUTATÓVAL

– Gyorgyovich Miklós –

A hazai ifjúság tudományos igényekkel felfűző kutatásai már az 1970-es évek elején megjelentek. A hatvanas évek végén megalakult az a szociológiai intézményrendszer, amelynek keretében többek közt létrejött a Magyar Tudományos Akadémia Szociológiai Kutatócsoportja, a Szociológiai Kutatóintézet és több egyetemi szociológia tanszék is. Ezzel párhuzamosan pedig elkezdődött egyfajta ifjúságszociológiai diskurzus, amelynek célja az ifjúság szisztematikus kutatásának megkezdése volt különböző célcsoportok, területek és módszerek segítségével. Az ifjúságszociológia kezdeti időszakában még főleg a pedagógiai megközelítés dominált, és elsődlegesen az ifjúság rétegeinek sajátosságait, tevékenységeit, erkölcsi, világnézeti, politikai állapotát és a nevelési tényezőket vizsgálták. De már akkor felmerült az ifjúságszociológia szervezett, átfogó rendszerének igénye, és felmerült egy központi, kutatásokat koordináló intézmény felállításának szükségessége is. Az 1970-es években a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága elfogadta azt az ifjúságpolitikai állásfoglalást, amely megalapozta az ifjúságkutatás módszeres és széles körű megindulását¹. Az ifjúságkutatásnak már ekkor kitűzött céljává vált az ifjúsági rétegek igényeinek objektív feltárása és a társadalmi folyamatok tudományosabb megismerése. Az ifjúságkutatás ma ismert rendszere ugyanakkor, a korábbi alapokra is jelentősen építve, a rendszer-transzformációs folyamat (1988-1990) után alakult ki. Az ezredforduló környéki vizsgálatok rámutattak, hogy az ifjúság helyzete jelentősen megváltozott, minek következtében a társadalom szélsőségesen polarizált szerkezetet öltött. Az ekkor megkezdődött, hazai keretek közt kvázi „legújabbkorinak” nevezhető ifjúságkutatási struktúra máig ható céljává az ifjúság élet- és léthelyzetének feltérképezése vált, a rendszerváltás utáni gazdasági és társadalmi változások fényében. Ezen a terepen folytatták le 2000-ben az első nagymintás, akkori nevén „Ifjúság2000” c. kutatást is, amely módszereiben és feltárt témáiban is közel azonos volt a mai ifjúságkutatásokkal is, azaz 8000 fős országos (korra, nemre, településtípusra, település nagyságra, megyére) reprezentatív mintán alapult, amely a 15-29 éves korosztályt szólította meg. (Bauer et al. 2011)²

¹Az ifjúságkutatás koordináló intézménye a Gáspár Ferenc által vezetett MSZMP Társadalomtudományi Intézet megfelelő Osztálya lett.

²Erről részletesebben lásd: Bauer Béla; Németh Adél; Szabó Andrea (2011): Adalékok a magyar ifjúságkutatás történetéhez. In: Bauer Béla, Szabó Andrea (szerk.): Arctalan (?) nemzedék – Ifjúság 2000-2010. Budapest, Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet

Lásd még erről: Bauer Béla, Németh Adél, Pillók Péter, Szabó Andrea (2017): A magyar ifjúságszociológia elmúlt ötven évének meghatározó szereplői és pillanatai. In: Bali János; Hajdu Ágnes; Marelyn Kiss József; Nádas Zsófia (szerk.) Hazatalálók és hazát találók. Tanulmányok a külföldi magyar ifjúság helyzetéről. Budapest, Nemzetstratégiai Kutatóintézet pp. 21-49.

Bauer Béla, Németh Adél, Szabó Andrea (2017): A magyar ifjúságkutatás elmúlt félévszázadának meghatározó szereplői és pillanatai. In: Papp Z. Attila (szerk.) Változó kisebbség: Kárpát-medencei magyar fiatalok: A GeneZYs 2015 kutatás eredményei. Budapest, MCC, Tihanyi Alapítvány, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Kisebbségkutató Intézet pp. 29-68.

Bauer Béla neve már ekkor kétségtelenül egybeforrott az ifjúságkutatás témakörével. Neve fémjelezte mind a hazai, négyévente ismétlődő ifjúságkutatás-sorozat első három hullámát 2000. és 2008. között, továbbá több kiegészítő felvételét is, mint a Mozaik2001³, illetve a Mozaik2011⁴, amely már akkor bevonta a határon túli magyar fiatalokat a kutatások homlokterébe. Interjúnk keretében az ifjúságkutatások rendszerváltást megelőző kezdeteiről, szerepéről, a korabeli célokról, módszertanokról, kihívásokról és élményekről beszélgetünk.

Béla, mesélj kicsit az ifjúságkutatói utadról! Hol találkozta veled, hogyan kezdted érdeklődni a terület iránt?

A '80-as évek végén, egészen pontosan 1986-ban iskolai népművelőként helyezkedtem el Újpalotán, a Kontyfa utcában. Ennek keretében többek közt ifjúsági programokat is szerveztünk az iskolában. Többet ott helyben találtam ki, mert korábban nem volt ilyen. Ezek között volt a táncháztól kezdve, a gyergyószentmiklósi általános iskolások képkiallításán át (amiért némi „rosszallást” is kaptam), a filmklubig minden. Már ekkoriban is több meghatározó élmény ért. Egy alkalommal „Az országúton” című filmet vetítettem nyolcadikosoknak. A mai napig megmaradt, hogy az egyik 'gyerekecske' (sic!), egy lány azt mondta, hogy neki az volt a döbbenetes, amikor a szereplőnek „piros volt az arca” – ugye ez egy fekete-fehér film, mégis már akkor rájöttem, mennyire fontos, hogy egy fiatal hogyan látja és érti, értelmezi a körötte lévő világot. További apró élmény, hogy ezek a fiatalok tíz-tizenöt évvel később is megismertek, rám köszöntek, a piacon olcsóbban adták portékáikat, tehát valami átment nekik abból, amit adni próbáltam. Ez volt tehát az egyik dolog, hogy találkozom azzal a közeggel, ahonnan

én is jövök, hisz én is egy angyalföldi közegből származom.

A Kontyfa utca után '88-ban jött a Frankovics Ifjúsági Ház⁵. Na, ott tényleg ilyen „paradicsom gyerekek” voltak. Azokat hívtuk így, akik tényleg veszélyeztetett, rendkívül sérülékeny fiatalok voltak, alkoholista családból, nyolc osztályt sem végzett vagy büntetett előéletű szülőkkel. Ott már komolyabban gondolkodtunk azon, hogy mit lehetne velük csinálni. Fel lehetne-e mérni az élethelyzetüket valamilyen módon? Az első igazi szociológiai élményem is ide kapcsolódott. A '80-as évek közepén Békési Ágnes⁶ tanította nekünk a főiskolán⁷ a családszociológiát, és akkor Somlai Péter⁸ családtörténet-megközelítése rendkívül érdekes volt számomra. Ekkor ajánlottak engem Somlai Péter és Kincses Károly⁹ figyelmébe, így én is mehettem velük terepre kutatni és kérdezni. Úgy gondoltuk, jó lenne megnézni ezeknek a családoknak az előzménytörténeteit, így elmentünk, ahova csak lehetőségünk volt, és az ő saját családi „fotóalbumjaikon” keresztül meséltettük őket a családjaik történetéről. Ez persze sok újpalotai család esetében, akik a tönk szélére kerültek, egy-két fényképet jelentett mindössze. Kiderült több családról is, hogy valamikor magasabb státuszúak voltak, ezért is rendelkeztek korabeli fényképekkel, amin keresztül könnyebben tudtak beszélni a család háttéréről és jelenlegi helyzetének kialakulásáról.

Olyan történetek jöttek elő, amelyek fénykép nélkül nem biztos, hogy elő kerültek volna. Ekkor talákoztam először - elbeszélés szintjén - a kitelepítés borzalmával, mások pedig valamilyen úton-módon érintettek voltak a holokausztban is, egy család felmenői pedig '56

³ Laki László; Szabó Andrea Bauer Béla, Nemeskéri István szerk. (2002): MOZAIK2001© Gyorsjelentés: Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Budapest, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet

⁴ Bauer Béla; Pillók Péter; Szabó Andrea szerk. (2013): Mozaik2011 - magyar fiatalok a Kárpát-medencében: kutatási jelentés. Belvedere Meridionale, Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet (NCSSZI)

⁵ <http://www.bmknet.hu/kozmuvcdk/3/html/tartalom/t27.html>

⁶ Békési Ágnes szociológus, egyetemi docens (ORZSE). Kutatási területe a család és a primér csoportok viszonyának vizsgálata

⁷ Budapesti Tanítóképző Főiskola (BTF), Az Eötvös Lorán Tudományegyetem Tanító-és Óvóképző Kar (ELTE TÓK) jogelődje

⁸ Somlai Péter szociológus, főiskolai és egyetemi tanár, számos családszociológiai kötet szerzője, a szociológiai tudomány kandidátusa, az MTA doktora, a Szociológiai Tudományos Bizottság, a Magyar Szociológiai Társaság, a Center for Family Research és az International Sociological Association tagja.

⁹ Kincses Károly muzeológus, fotótörténész, a Magyar Fotográfiai Múzeum alapítója.

kapcsán járták meg a börtönt, ami még ekkor is kihatott a család helyzetére. 15-20 családot látogattunk meg így, szembesülve a Frankovicsba járó gyerekek családi múltjával, tragédiáival. Ezek nagyon meghatározó élmények, találkozások voltak.

A motiváció egyértelműen kirajzolódik. Innen hogyan kerültél végleg az ifjúságkutatás terepére?

Elvégeztem a tanítóképző után a töri szakot, majd az 1990-es évek közepén a szociológiát is. Egyfelől ezzel egy időben történtek az előbbieken felvázoltak, másfelől talákoztam közben Stumpf Istvánnal¹⁰ az éppen induló Századvégtől, ahol már akkor felmerült az ifjúsági réteg kutatásának gondolata, illetve Gázsó Ferencsel¹¹ is, aki a magyarországi ifjúságkutatásnak akkoriban – és a korábbi évtizedekben – meghatározó szereplője volt. Ezzel körülbelül egyidőben a szociológia szakon is felmerült, hogy szükség lenne az ifjúságot szisztematikusan kutatni. Gázsó Ferenc kezdte (aki inkább politikai alapú megközelítést alkalmazott a fiatalok megközelítésében), Gábor Kálmán folytatta – aki a Jürgen Zinnecker¹² által fémjelzett német kutatási modellt képviselte Magyarországon. 1990. környékén Gábor Kálmán¹³ megközelítésében, a rendszerváltás után megjelenő friss problémaként előtérbe került a munkanélküli fiatalok helyzete, a leszakadás kérdése.

Így 1991-ben megalapítottuk a MUFTI¹⁴nevű szervezetet, ahol közvetlenül talákoztunk a jelenséggel. Ekkor még nem állt rendelkezésre hazai keretek között kipróbált módszertan, így kérdőíves kutatásokkal próbálkoztunk

a MUFTI-val kapcsolatba került fiatalok körében, illetve fókuszcsoport-beszélgetéseket folytattunk, de az akkor nagyon-nagyon korainak és újnak számított, így osztrák minta alapján próbálkoztunk vele, merthogy az egész MUFTI támogatása egy osztrák szervezet, a BFI Wien¹⁵ segítségével működött, és onnét hoztunk át bizonyos módszertanokat, amiben az egyik volt ez a csoportos beszélgetés. Akkor még fogalmunk sem volt, hogy ez mit jelent. Somlaira emlékszem, hogy nézett rám, miért nem egy emberrel beszélgettek egyszerre.

¹⁰ Stumpf István jogász, a szociológiai tudomány kandidátusa, egyetemi tanár, a Századvég Politikai Iskola alapítója, 1998–2002. között az első Orbán-kormány Miniszterelnöki Hivatal vezető minisztere, 2010–2019. között alkotmánybíró. 2021. február 1-től két évre kinevezve a felsőoktatási modellváltás koordinációjáért felelős kormánybiztos.

¹¹ Gázsó Ferenc (1932-2018) szociológus, egyetemi tanár. 1975-től a szociológiai tudomány kandidátusa. Kutatási területe a politikai rendszerváltás szociális környezete és az új demokratikus képzési-nevelési-szocializációs modellek volt. 1983. és 1989. között művelődésügyi miniszterhelyettesként tevékenykedett, majd 1989-90-ben a Minisztertanács Tanácsadó Testületének tagja volt. 1989. és 2002. között a Budapesti Tudományegyetemen a szociológiai tanszék egyetemi tanára volt. A Magyar Tudományos Akadémia Politikatudományi Intézetének osztályvezetője, 2006. és 2012. között a Prima Primissima díj Társadalmi Tanácsadó Testületének a tagja volt.

¹² Jürgen Zinnecker (1941-2011) német szociológus. 1971-ben doktorált a Berlieni Szabadegyetemen. 1981-ben elfogadta a meghívást a Marburgi Egyetemre. 1986-tól 2006-ig a neveléstudományok professzoraként tanított a szociálpedagógiára fókuszálva a Siegeni Egyetemen. Jürgen Zinnecker Bourdieu megközelítései alapján dolgozta ki megközelítéseit, elméleteit. Magyarul megjelent fontosabb publikációit lásd: Gábor Kálmán (szerk.): Ifjúságszociológia 2006.

¹³ Gábor Kálmán (1948-2009) kutatásai az 1980-as évektől a társadalmi átalakulás és az ifjúsági korszakváltás témakörben folytak. Ezen belül kiemelt kutatási területe volt a fiatalok nemzetközi összehasonlító vizsgálata, a magyar és német fiatalok kulturális mintái, a határon túli magyar fiatalok élettervezése és értékorientációi, a helyi társadalom és ifjúság, az egyetemistává válás és középosztályosodás. Vezető kutatóként részt vett az Ifjúság2000 és MOZAIK2001 vizsgálatában, valamint az Ifjúság 2004; ifjúság2008 kutatásokban is.

¹⁴ Munkanélküli Fiatal Tanácsadó Irodája, alapítva 1991 októberében.

¹⁵ Berufsförderungsinstitut Wien: Ausztria egyik vezető szakképzési és felnőttképzési szolgáltatója, amelyet a Szövetségi Munkaügyi Kamara és az Osztrák Szakszervezeti Szövetség hozott létre 1959-ben.

Hogy jutottatok el innen a négyévente ismétlődő 2000-ben induló nagymintás kutatásokig?

Számos tényező összjátéka kellett hozzá. Egyfelől a MUFTI-ban a '90-es évek közepén kezdtünk beszélgetni arról, hogy összességében hasznos volna egy olyan kutatás, ami lefedi a teljes hazai fiatalságot. Akkoriban Nemeskéri István¹⁶ tanította nekünk a módszertant, egy alkalommal ő javasolta a 8-12 ezer közötti mintaelemszámot. Mellette ugyanerről beszélgettünk Tóth Zsolttal¹⁷ és Nyitrai Imrével¹⁸ is, akkori szaktársaimmal, akik később szerepet kaptak az első Orbán-kormányban, illetve Stumpf Istvánban is megfogalmazódott a Századvég kutatóival együtt gondolkodva, hogy el kéne indulni ebbe az irányba. Tóth Zsolték később az Miniszterelnöki Hivatal (MEH) dolgoztak, ahol még egy intézmény alapítása is felmerült ezzel a céllal. Ezt követően 2000-ben nyílt mód arra, hogy a Miniszterelnöki Hivatal és az Ifjúsági és Sport Minisztérium (ISM) elindítson egy kutatást, így a gyakorlatban végül a Mobilitás égisze alatt a Drogkutatóval, a Nemzeti Ifjúságkutató Intézettel és a RISZI-kkel¹⁹ együtt, valamint a KSH kérdezőhálózata segítségével indult el az első nagymintás adatfelvétel, amelyre a MEH és az ISM közösen biztosította az anyagi háttérrel. Ki kell itt emelnem, hogy az ISM akkori minisztere, Deutsch Tamás²⁰ és az akkori ifjúsági helyettes államtitkár, Szabó László²¹ kiemelten támogatta a kezdeményezést. Az ifjúság2000 kutatás jelentőségét felismerve, kezdeményezői voltak a határon túli MOZAIK2001 kutatásnak, amely – ha jól emlékszem – már kizárólag az ISM támogatásával valósult meg.

Bocsánat, egy módszertani kérdést hadd ékeljek közbe. Miért pont 8000 fős mintában és 15-29 évesekben gondolkodtatok?

Mint említettem, Nemeskéri István javaslata volt ez az elemszám, aki egyfelől a legkisebb lakosságszámú megye (Nógrád) létszámát és a 15-29 éves korúak iskolai végzettségének akkori megoszlásait vette alapul. Külön említésre méltó egyébként a 29 éves kor, ugyanis kutatási szempontból akkoriban Európában és Magyarországon is 15-től 24 éves korig tekintették a népességet az ifjúsági korosztály részének, és mi voltunk azok az újítók – egész Európában –, akik azt gondolták, hogy mostantól 15-29 év legyen az intervallum. Az indok egész egyszerűen az volt, hogy már akkor érezhető volt a felsőoktatás expanziója, és felfelé tolódott a végső iskolai végzettség megszerzésének koréve. A másik indok a rendszertranszformáció²² előtti és utáni időszak különbsége volt. Azaz a kutatásba vont korcsoport idősebbjei iskolai végzettségeiket még a létező szocializmusban szerezték meg, és abban a tíz évben, amikor még erőteljes volt az ifjúsági munkanélküliség, meghatározó volt, kinek mikor szerzett végzettsége van. Sokan jelentek meg közülük később a felsőoktatásban is, így ez egy fontos szempontnak tűnt. Másrészt a gyermekvállalási szokások is eltérőek voltak. Ez látszik is, hiszen míg 2000-ben a 29 évesek kétharmadának volt már gyermeke, addig a legutóbbi, 2020-as vizsgálatban már ugye nagyon alacsony a gyermekesek aránya, főleg a fiúknál.

¹⁶ Nemeskéri István (1954-2007) matematikus, szociológus, a hazai társadalom- és piackutatás több kiemelkedő elméleti és gyakorlati műhelyében dolgozott. Munkatársa volt a Társadalomtudományi Intézetnek, a Magyar Közvéleménykutató Intézetnek, a Tárkinak, a Gallup Intézetnek, a MATÁV-nak, a Pantelnek, a Nemzeti Ifjúságkutató intézetnek, a Teleszkóp Kft-nek és 2004. óta haláláig vezette az N@N Kft-t. Az ő szakmai tudása alapozta meg a nagymintás ifjúságkutatásokat Magyarországon és a külhonban. Az ELTE TáTK óraadó tanárként volt népszerű és szeretett 'tanító'.

¹⁷ Tóth Zsolt szociológus, Stumpf István kabinetfőnöke (1999-2002), Áder János szociológiai tanácsadója (2012-2022)

¹⁸ Nyitrai Imre szociálpolitikus, szociológus 2000-2002. között Szociális és Családügyi Minisztérium, kabinetfőnök, társadalmi fősoportfőnöke, helyettes államtitkára. 2010-2014. között szociálpolitikáért felelős helyettes államtitkár. Jelenleg a Semmelweis Egyetem Egészségügyi Menedzserképző Központjának szenior szakmai szakértője, oktatója.

¹⁹ RISZI: Regionális ifjúsági Szolgáltató Iroda 2001-2008. Az Irodák a Mobilitás égisze alatt működtek, az Ifjúságkutatóval, valamint a Drogkutató Intézettel együtt https://ec.europa.eu/magyarorszag/information_services/citizens/euro_info/index_hu.htm

²⁰ Deutsch Tamás magyar politikus, a Fidesz alapító tagja. 1999 és 2002 között ifjúsági- és sportminiszter. 1990 és 2009 között országgyűlési képviselő, 2004 és 2006 között a magyar Országgyűlés egyik alelnöke. 2009-től az Európai Parlament képviselője.

²¹ Szabó László egykori diákvezető, politikus (Fidesz), főiskolai tanár. 1999-2002 között az ISM ifjúsági helyettes államtitkára volt. Jelenleg a Magyar Paraolimpiai Bizottság elnöke a Nemzeti Színház kommunikációs vezetője

²² A politikai átalakulás időszaka, amely kb. 1987. körül kezdődött és bizonyos elemei a mai napig tartanak (Szabó Andreával közösen létrehozott és használt meghatározás, megközelítés)

Itt szeretném még megjegyezni, hogy ugye azok, akik az akkori kutatás során 27-29 évesek voltak, ma már túl vannak az 50. életévükön, és akik akkor 15 évesek voltak, azok ma lassan 40 évesek lesznek. Érdekes és időszerű volna a generációk összehasonlítása is. Tehát amikor arról beszélünk, hogy mennyire szükséges ma egy ifjúságkutatás, felmerül bennem, hogy nem volna-e fontosabb a különböző kohorszok, generációk összehasonlítása inkább. Ez nem újkeletű gondolat bennünk, hanem már 2000-ben megfogalmaztuk, amikor lehetőséget kaptunk arra, hogy meglátogassuk Münchenben a Német Ifjúságkutató Intézetet. Itt először találkoztunk azzal, hogy hogyan lehet hullámokban is összehasonlítva kutatni a fiatalokat. Óriási dolog volt látni a generációk közti vizsgálatokat, és átgondolni, hogy „fú, de jó lesz, amikor már mi is a harmadik, negyedik vagy ötödik hullámnál tartunk.” A németek hívták fel a figyelmet a keleti és a nyugati életfelfogás különbségeire is, amit náluk a fizikai határ is, nálunk inkább maga a rendszerváltás időpontja határozott meg. Emiatt igazából ők hívták fel rá a figyelmet, hogy érdemes lehet fölteni a vizsgáltak életkorát 29 évre. Így, mivel nálunk nem volt bejáratott rendszer, mi voltunk azok, akik ezt meg is tudtuk tenni.

Úgy tudom, felmerült már a 35 éves életkor is.

Azt gondolom, hogy ma már odáig kéne fölteni az életkor felső határát, de meghagyva a 8000 fős mintát a 15-29 éveseknek, és – az arányokat tartva – a 30-35 évesek körével kiegészíteni a mintaméretet.

A nagymintás ifjúságkutatás-sorozat az összehasonlíthatóság miatt általában jelentősen támaszkodik a korábbi évek kérdőíveire. Viszont ennyi idő alatt mégis sok minden változott. Milyen témák merültek fel kezdetekben, amelyek ma már eltűntek?

Igen, eleinte 100-120 perces volt a kérdőív, ami kezdetekben főleg a KSH egy-egy korábbi adatfelvételére épült. Ez persze nagyon hosszú volt, ami egyfajta nem-mintavételi hibaként²³ torzított is, de akkor ezt még nem tudtuk, illetve a fiatalok még hajlandók voltak ilyen hosszú kérdőívre is érdemben reagálni.

Olyanokra is rákérdeztünk, amely eredményekhez a mai napig nem nyúlt senki. Borzasztó érdekes lenne most megnézni ezeket a kérdéseket, témákat.

A nyelvtudás, amire persze ma is rákérdeznek, de ugye akkor még egyértelmű volt az orosz nyelv erőteljes jelenléte. Pontosabban az, hogy azt mondták, tanultak négy-nyolc évet, de mégsem tudnak oroszul, mert nem volt fontos számukra. Érdekes volna ma megvizsgálni ennek a tovagyrűzését.

Végül pedig nagyon fontos volt, hogy annak idején a 16-18 éves lányok körében már megjelentek a házások, gyermekesek, vagy azok, akik házások nem voltak ugyan, de volt gyermekük. Mégis, a szexualitás sokáig tabu téma volt, így csak 2008-ban jutottunk el oda, hogy egy önkitöltős kérdőívben meg tudtuk kérdezni, hogy hány éves korában volt először szexuális kapcsolata, vagy hogy használ-e kondomot. Ebben a kérdőívben nagyon sok minden volt még a homoszexualitástól kezdve a dohányzáson keresztül a droghasználatig.

Akkoriban az önkitöltés is viszonylag új megközelítés volt. Milyen tapasztalatokat szűrtetek le ezekből az újszerű módszerekből?

Ott jöttünk rá, hogy ennek az önkitöltős módszernek milyen előnyei és hátrulütői vannak, hiszen ezzel -eredeti szándékunk ellenére – egyben a fiatalok funkcionális analfabetizmusát is felmértük. Az intimebb kérdések miatt ugyanis önállóan kellett volna válaszolniuk néhány kérdésre, így a kérdezőbiztosok is utasításba kapták, hogy nem segíthetnek. Mégis kiderült, hogy nagyon sok fogalmat nem értenek meg a fiatalok. Kértük is a kérdezőket, hogy visszakérdezés esetén jelezzék a borítékon, hogy mely kérdések megértése okozott problémát. Már akkor lehetett látni, hogy a diploma sem feltétlenül jelenti azt, hogy ne legyen valaki funkcionálisan analfabéta. Az érettségi meg abszolút nem. Emiatt történt, hogy a kérdőívben és elemzések során is különválasztottuk a középiskolai érettségit adó és érettségit nem adó középiskolai végzettséget. Így visszaidézve, számtalan olyan dolog volt, ami önkéntelenül is nagyon sok társadalmi szituációra rávilágított, de korlátozott is bennünket.

²³ Lásd erről: Pillók Péter (2010): Az elhanyagolt tényező, avagy nem mintavételi hibák a kérdőíves adatfelvételekben. Doktori értekezés. https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/39994/Kd_12470_t%C3%A9zis.pdf

Egy másik érdekesség, hogy az első hullám után 2001-ben külhonban is készítettünk adatfelvételeket, aminek egy érdekessége volt, és azóta sem volt ilyen, hogy a határon túl, a Kárpát-medencében magyarokkal együtt élő, de a többségi nemzethez tartozó fiatalokkal is fölveltük a kérdőívet az ő anyanyelvükön. Ez az adatbázis sincs teljes mértékben feldolgozva, pedig nagyon érdekesek lennének. Óriási eredmény volt az is, hogy hogyan hatnak egymásra az együtt élő nemzetiségek, mennyire áll közel egymáshoz az együtt élők, de más anyanyelvű fiatalok értékrendje.

Az első három hullámot te vezetted. Mik voltak azok az eredmények, amikre a legbüszkébb vagy személy szerint, amiket nem tudnánk ma e nélkül a felvétel nélkül?

Talán az, hogy először próbáltuk bemutatni az „ifjúsági kultúrát”. 2000-ben például még megkérdeztük, hogy milyen szépirodalmi műveket és milyen tudományos műveket olvasnak a válaszadók. Aztán, hogy miket tekintettek a fiatalok szépirodalomnak, az egy külön dolog, de ezt úgy tudom, azóta se kérdezte senki. Továbbá jó néhány olyan témára kérdeztünk rá, ami alapadatként szolgál azóta is. Tehát például az internet- és számítógéphasználat. A különböző technológiák otthoni megléte.

A kutatásból lehet visszafejteni, hogy melyik az a társadalmi réteg, akik először jutnak számítógéphez, aztán internethez. 2000-ben a megkérdezett fiatalok alig tizede mondta azt, hogy van otthon internete, és nem egészen harminc százalékuk volt számítógépe, de sok esetben azok is inkább Commodore 16-osok, 64-esek és Amigák voltak.

Ami érdekes, újszerű volt és amire büszke vagyok, hogy mi alkalmazott kutatást csináltunk, abban az értelemben, hogy megpróbáltuk a kérdőívet a szakpolitikai igényekhez, a mindenkori kormányzati munkához igazítani. Ez annyit jelentett, hogy végig a megrendelő (állam) általi alkalmazhatóságot tartottuk szem előtt. Ez borzasztóan fontos volt a határon túli kutatásoknál is, mert annak mentén alakították ki aztán a határon túli magyar fiatalok támogatását.

Összességében azt hiszem, hogy az ifjúságkutatásban nekem az a fontos, hogy ezzel az alapkutatással egyfajta vitaalapot tudunk biztosítani, aminek az eredményeit el lehet utasítani, el lehet fogadni, de nem lehet megkerülni. Tehát azt gondolom, hogy az a fajta szemlélet, amit mi akkor gondoltunk, az a mai napig vita tárgya, és annak is kell lennie.

Mik ma szerinted a legfontosabb kihívások az ifjúságkutatások előtt, amire a mindenkori ifjúságkutatóknak figyelni kéne?

Azért nem tisztességes erre a válaszom, mert már elmúltam 60. Tehát amire én figyelek, az már inkább egy nagyszülői megközelítés. Engem már óhatatlanul is befolyásol az a gondolat, hogy az utódaim, a gyerekeim és leendő unokáim mire hogyan reagálnának. Azt hiszem, hogy az ifjúságkutatásnak van egy életkori felső határa. Ha magamból indulok ki, akkor azt mondom, hogy 50 éves kornál. De ha ezt 10 évvel ezelőtt kérdezed, azt mondom, hogy 40-50 között, mert későbbre tolódott a gyermekvállalás ideje is. Igazából, ha ezt meg lehet határozni, akkor azt mondom, hogy ott van vége a dolognak, amikor kamaszodni kezdenek az utódaid, mert elfogult leszel, másra fogsz figyelni. Illetve azért, mert egyáltalán nem biztos, hogy le tudod fordítani a fejedben megfogalmazott kérdéseidet azoknak a fiataloknak nyelvére, akiktől meg akarod mindezt kérdezni egy kérdőívben. Ezért gondolom, hogy az ifjúságkutató számára igenis van egy életkori határ...

De hogy a kérdésre is válaszoljak, azt mondom, hogy az igazi kihívás szerintem részben a módszertan. Már 2008-ban is problémás volt a személyes adatfelvétel. Ma azt gondolom, hogy ez sokkal nehezebb, mert ahogy mondtam, 2000-ben, ha hosszú is volt, a 100-120 perces kérdőívre még válaszoltak a fiatalok. 2004-ben már a 60-65 perc is problémás volt, sőt maga az adatfelvétel is egyre nagyobb gondot okozott. 2008-ban tudtuk például, hogy Budapesten mindenképpen háromszoros címjegyzékkel kell készülni, ezért inkább négyszer több címmel indultunk neki, de kiderült, hogy még az ötszörös is kevés lett volna, és Pest megyében is csak minden harmadik címen engedték be a kérdezőbiztosokat, így kvótázni kellett. Ez azért fontos, merthogy az adatok torzulása folyamatosan abból is adódik, hogy ugye itt egy nyolcezres mintánál igazából nem kéne súlyozni, de amikor a hetedik-nyolcadik helyről kergetnek el, akkor az mintavételi problémát jelenthet később. 2008-ban is érzékelhető volt, hogy nem lehetett bejutni bizonyos területekre, például egyes cigány közösségekbe, ahol korábban még nyitottabbak voltak. Illetve az alsó, de a felső társadalmi decilisek megszólítása általában is megoldandó problémát okozott.

Ami talán még egy fontos tapasztalat, hogy az általam vezetett három hullámból nem véletlenül a 2008-as adatfelvétel volt a legjobb. Főleg azért, mert lehetőséget kaptunk 16 előzetes fókuszcsoport felvételére is. Rájöttünk, hogy a fiataloknál az attitűdkérdéseket nagyon jól kiegészítik a fókuszcsoportok, az eredményeket pedig a végleges kérdőív kialakításánál is figyelembe vehettük, így egy jóval magasabb minőséget biztosítva a kérdések összeállításánál.

Merre kéne tovább menni?

Egyrészt azt gondolom, hogy egy kutatás nem fejlődik, hanem változik. Másrészt pedig nehéz erre kizárólag az ifjúságkutatás kontextusában válaszolnom, mert ami most engem érdekel, az inkább a generációk egymásra hatása. Azaz, hogy hogyan és miként hatunk egymásra, különböző életkorba, kohorszba tartozók. Mik azok az elemek, amiből hitelesíteni tudom egy másik társadalmi csoport viselkedését, társadalmi reakcióit. Ez abból a szempontból is fontos, hogy bár életkor szerint vesszük föl a kutatásokat, mégis látni kell, hogy egészen más társadalmi státuszok vannak. Egészen más egy városi, egyedül élő huszonéves egyetemista helyzete, világlátása, mint egy huszonéves vidéken élő anyukáé, akinek már van két-három gyereke.

Emellett az online és az offline tér használata is érdekes kérdés. 2008-ban találkoztunk először azzal, hogy az az elit csoport, aki már 2000-ben is számítógéppel rendelkezett, azt mondja, hogy öneki fontos az olvasás. 2014-ben találkoztam azzal, amikor először egy hallgató azt mondta, hogy „tanár úr, ami nincs fent a Google-ön, az nem létezik”. Addig ugye a könyvtárnak és a hagyományos offline térnek meghatározó szerepe volt a tanuló fiatalok körében is. Azt gondolom, hogy a transzferek, a különböző információ-, illetve tudatátadási technikák, és azoknak az érvényesítésének és érvényesülésének a vizsgálata is fontos volna, amit egyetlen generáció kiemelésével nem biztos, hogy pontosan be lehet mutatni. Minél idősebb valaki, annál fontosabb számára a múlt is, ezért érdekes volna megnézni, hogy mennyire fontos ez a korosztályoktól való életkori távolság és a társadalmi változásokban ez hol jelenik meg. Hogy mennyire vagy büszke, és mennyire tudsz támaszkodni mindarra, amit

hozol magaddal. családoból iskoláidból társadalmi közegeből.

Mivel alkalmazott kutatásról beszélünk, olyanról, amit érdemes felhasználni a mindenkori kormányzati munkában és kommunikációban is, ezt is fontosnak tartom. Egy ilyen generációkutatást nem is kellene négyévente lefolytatni, öt-hat évente is elég volna sort keríteni rá.

A beszélgetés vége felé még hadd kérdezzem meg, milyen személyes emlényeidre emlékszel vissza szívesen az ifjúságkutatások kapcsán?

Talán arra, hogy humor nélkül nem lehet szociológiával foglalkozni. Ha nem tudod kinevetni magad, nem tudsz humorral túllépni bizonyos kritikákon, akkor nem fog menni. Konkrét élményekre már nehezen emlékszem vissza, de talán az fontos, hogy eleinte tényleg iszonyatos kritikák értek bennünket a kutatás kapcsán, miért így és miért azt kérdeztük, amit. Másfelől később többektől is, akik kritizáltak bennünket, azt láttuk, hogy ők is úgy beszélnek róla, mint akik szakértőként részt vettek ebben a kutatásban.

Végül pedig nagyon-nagyon igazságtalan lennék, hogyha nem beszélnék azokról, akik nélkül nem jött volna létre a magyarországi és határon túli nagymintás ifjúságkutatás. Elsődlegesen Szabó Andreát kell említenem²⁴ – akivel egyébként, amikor először találkoztunk, borzasztóan nem értettünk egyet a kutatás kapcsán, de akit mára nagyon közeli barátomnak mondhatok – sok mindent az ő megközelítései, precizitása, kételkedése, enyémtől eltérő értékrendje nélkül észre sem vettem volna. Remélem, hogy hasonlóan gondolja ő is.

Továbbá fontos volt Laki László²⁵ szerepe, aki egy egészen más generációhoz tartozik és az Ifjúság2000-es kutatás egyik szakmai vezetője volt, vagy Gábor Kálmán társadalmi megközelítése, aki a Zinnecker-féle ifjúsági értékrend megközelítésre hívta fel a figyelmet, és a 2000-es, a 2004-es és részben a 2008-as kutatásban is részt vett.

De szeretném még megemlíteni Gázsó Tibor²⁶, Nagy Ádám²⁷ Máder Miklós²⁸ Pillók Péter²⁹ nevét is, akik közül Tibor az egyik kezdeményezője volt a kutatásnak, illetve a többiekkel együtt alkotója és résztvevője volt a különböző kutatási hullámoknak. Itt emelném ki Pillók Pétert, aki 2008-ban átvette a nagymintás ifjúságkutatás módszertani vezetését Nemeskéri István halála után.

Végezetül, milyen tanácsot tudnál adni azoknak a fiatal olvasóknak, akik kutatói pályára kívánnak lépni, és talán különösen is érdeklődnek az ifjúságkutatás iránt?

A kétkedés. A kétkedés joga. Azt gondolom, hogy ez a mindenkori, társadalommal foglalkozó, magát tudományos megközelítésűnek valló egyén legfontosabb feladata, a kétkedés képessége: saját tudásában, illetve annak képessége, hogy ennek ellenére mégis meg tudja jeleníteni, fogalmazni mindazt, amit tapasztal, át tudja adni, amit neki valójában válaszolnak, és nem csak azt, amit ő a saját szemüvegén keresztül megtapasztal és megért a válaszokból. Én azt gondolom, hogy ez egy nagyon fontos tulajdonság. Én nem biztos, hogy 30-40 éves korom között ezzel tisztában voltam. Körülbelül a 2008-as kutatásnál eszméltem rá, hogy ez mennyire fontos.

²⁴ Szabó Andrea politológus, szociológus. Kutatási területei: politikai részvétel, politikai szocializáció, választói magatartás, társadalmi integrációs folyamatok. 2001-2004. között a Nemzeti Ifjúságkutató Intézet kutatója. A nagymintás ifjúságkutatások egyik kezdeményezője és a folytonosság képviselője ezen a területen, mivel az eddig lebonyolított nagymintás ifjúságkutatások – egy kivételével – mindegyikének munkatársa. Jelenleg a Társadalomtudományi Kutatóközpont egyik igazgatója. Bibó István Emlékdíj kitüntetettje. (2022)

ⁱ Bauer Béla PhD szociológus. Főbb kutatási területei: ifjúságszociológia; generációk szociológiája; kultúra-és művelődésszociológia; külhoni magyarság szociológiája; közlekedésszociológia. Tanítói, népművelői, történelem tanári és szociológus végzettséggel rendelkezik. Doktori disszertációját filológiából védte meg Kolozsváron a Babes-Bolyai Tudományegyetemen (BBTE) Cseke Péter professzor irányítása mentén. Jelenleg a Századvég Tudásközpont Alapítvány vezető kutatója, valamint a Magyar Közlekedéstudományi és Logisztikai Intézet tudományos főmunkatársa. Több magyarországi és külhoni egyetem óraadója.

Publikációi: <https://m2.mtmt.hu/gui2/?type=authors&mode=browse&sel=authors10043346>

²⁵ Laki László szociológus. Kutatási területei: ifjúságszociológia, munkaszociológia, politikai szociológia. 1994-2008.

²⁶ Gázsó Tibor szociológus, 1996-2010. között a Századvég kutatási igazgatója

²⁷ Nagy Ádám ifjúságpolitikai szakértő

²⁸ Máder Miklós szociológus, a Nemzeti Ifjúságkutató Intézet és utódainak kutatója 2001-2010. között

²⁹ Pillók Péter szociológus, a Nemzeti Ifjúságkutató Intézet és utódainak kutatója 2001-2012. között. Jelenleg a Századvég Tudásközpont Alapítvány kutatási igazgatója, a PPKE egyetemi docense

AZ IFJÚSÁG ÉLETHELYZETÉNEK ÉS POLITIKAI AKTIVITÁSÁNAK FELTÉRKÉPEZÉSE A RENDSZERVÁLTÁS UTÁN MAGYARORSZÁGON – INTERJÚ DR. SZABÓ ANDREA¹ TÁRSADALOMKUTATÓVAL

– Déri Andris –

Az ifjúságkutatás ma ismert intézményrendszere, mint a Bauer Bélával készült interjú bevezetőjében részletesebben is olvasható, az 1990-re kikristályosodó demokratikus átmenet után alakult ki és szilárdult meg. A politikai rendszerek változása különösen fontossá és aktuálissá tette azt, hogy a fiatalokat az (ifjúsági) kultúra szempontjai mellett a politikai-ideológiai elkötelezettségek és aktivitás mentén is vizsgálják. Szabó Andrea, aki a nagymintás ifjúságkutatásokban a kezdetektől fogva meghatározó szerepet vállal, ezt a szempontot (is) képviselte a kutatáso-rozatban és további jelentős ifjúságkutatásokban, amelyekben részt vett, és amelyek alapvetően határozzák meg, mit tudunk, mit gondolunk, és hogyan beszélünk a mai magyar fiatalokról.

Szabó Andreával az eddigi pályafutásáról, a nagymintás ifjúságkutatások ebben elfoglalt helyéről, és néhány további tartalmi és módszertani kérdésről beszélgettünk.

Mielőtt kifejezetten az ifjúságkutatásokra kanyarodnánk, egy általánosabb kérdéssel kezdenék. Hogyan lettél társadalomtudós? Mi vezetett téged a társadalom kutatása felé?

Van egy történetem ezzel kapcsolatban. 1989. szeptember 23-án ott voltam a Kossuth téren, amikor a köztársasági elnök, illetve egészen pontosan az ideiglenes köztársasági elnök, Szűrös Mátyás², kikiáltotta a köztársaságot. A Kossuth tér akkor még más elrendezésű volt, és az ideiglenes köztársasági elnök kihajolt a parlament egyik ablakából, úgy mondta el az óriási tömeg előtt a beszédét. Ebből egyébként egy szót sem hallottunk, csak azt érzékeltek, hogy a tömeg ujjong, és a tömeghatások révén persze mi is ujjongtunk. Az egy meghatározó generációs élményem, én akkor úgy éreztem,

hogy kaptam egy feladatot, hogy őrizzem meg azt, amit a köztársasági elnök a kezembe adott, őrizzem a demokráciát és a köztársaságot.

Ennek szellemében gondolkodom mind a mai napig, és úgy gondolom, hogy ezt a feladatot akkor tudom a legjobban ellátni (tudom, hogy ez kicsit patetikusnak hangzik manapság) hogyha jó, társadalmilag hasznos kutatásokat végzek. Azok a területek, amikkel foglalkozom, tehát a választói magatartás, a politikai érdeklődés és részvétel, a fiatalok, mind olyan témakörök, amelyek adott esetben kézzelfogható haszonnal is járnak a társadalom számára. Tehát így teszek eleget ennek a feladatnak, amit nagyon sok évvel ezelőtt, elsőéves egyetemistaként kaptam az ideiglenes köztársasági elnöktől.

¹Szabó Andrea szociológus, politológus, a politikatudomány doktora. A Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézetének igazgatója ELTE ÁJK Politikatudományi Intézetének egyetemi adjunktusa, az Aktív Fiatalok Kutatócsoport vezetője.

²Szűrös Mátyás (1933–): politikus, 1951-től a rendszerváltásig az MDP majd az MSZMP, utána 2002-ig az MSZP tagja. 1989. október 23. és 1990. május 1. között ideiglenes köztársasági elnök.

Szóval nem is volt kérdés, a sorsom, mivel szociológiából és aztán párhuzamosan politikatudományból szereztem diplomát, később elvégeztem a szociológia doktori iskolát, amelyik akkor még egy különleges doktori iskola volt. Ma már nem lehetséges, de akkor az ELTE Szociológiai Intézet és a Közgáz, tehát a mai Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia Tanszéke együtt szervezte a szociológia PhD-t. Mi voltunk a második évfolyam, és volt jó néhány olyan óránk, ahol az első és a második évfolyam együtt járt, tehát mi ilyen különleges évfolyam voltunk. Elvégeztem ezt az egyesített doktori iskolát, szigorlatoztam belőle, de aztán őszintén szólva, némi lustaság miatt, a szociológiát mégsem fejeztem be, tehát nem adtam le a doktori disszertációt, hanem politikatudományból doktoráltam. Szabó Máté³ professzor úrnál írtam a doktori disszertációm.

Vannak-e olyanok a tudományos életben, akiket mentoraidnak tekintesz?

Úgy vélem, hogy azok az igazán jó kutatók, akik szakmai alázattal rendelkeznek, aminek nagyon fontos tétele az, hogy legyenek példaképeid, mentoraid, vagy legyenek olyan emberek, akikre felfigyelsz, tiszteled a munkásságukat. Jó néhány ilyen ember volt az életemben, akiről azt kell, hogy mondjam, hogy nélkülük nem ott tartanék, ahol most tartok. Először Gázsó Ferenc és Somlai Péter professzor urakat, illetve természetesen Bihari Mihályt⁴, Szabó Mátét és Körösenyi András⁵ szeretném megnevezni. Tehát a szociológiai vonal és a politikatudományi vonal is megvan a szakma szocializációban, és mindez egyesült abban a munkacsoportban az MTA Politikatudományi Intézetében, amelyik politikai szocializációval foglalkozott az 1980-as évek közepétől. A munkacsoportnak Kéri László⁶, Stumpf István, Laki László, voltak a tagjai, és Gázsó Ferenc vezette. A látásmódot, azt, hogy a politikatudományt és a szociológiát nem lehet egymástól és a társadalomtól elválasztani, hanem ezt az egészet együtt kell nézni – és nekünk felelősségünk van a társadalom irányában –, ezt részben tőlük tanultam.

³Szabó Máté (1956–): jogász-politológus, 2007 és 2012 között az állampolgári jogok országgyűlési biztosa, majd 2013-ig az alapvető jogok biztosa.

⁴Bihari Mihály (1943–): jogász, politológus, a politikatudományok akadémiai doktora. 1999 és 2008, valamint 2010 és 2013 között az Alkotmánybíróság tagja, 2005–2008-ban elnöke.

⁵Körösenyi András (1959–): politológus, az MTA doktora, 2010 és 2015 között az MTA Politikatudományi Intézetének igazgatója, 2012–2015 között az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont főigazgatója. Kutatási területei: plebiszciter politika, vezérdemokrácia, demokráciaelmélet, politikaelmélet, magyar politika.

⁶Kéri László (1951–): politológus, kutatási területei közé tartoznak: politikai változások, a többpártrendszer alakulása, politikai kultúra és szocializáció, a média és a politika változó viszonya.

Ehhez a körhöz jöttek még azok a mentorok, akiről fentebb beszéltem.

Ez kicsit megerősíti azt a hipotézisemet, hogy a politikatudomány elitjében azért inkább férfiak voltak jelen. Jelentett-e számodra bármi hátrányt, vagy akár előnyt, hogy nőként léptél a szakmába?

Az a helyzet, hogy amikor '97 őszén elkezdtem dolgozni a Politikatudományi Intézetben, akkor azt hiszem, én voltam a legfiatalabb, és nem sok nő volt rajtam kívül. Kicsit csodabogárnak is tekintettek egy időben, hogy egy fiatal nő mit keres ott, de nagyon befogadó volt a közeg. Tehát összességében nekem a Politikatudományi Intézetben soha semmilyen hátrányom nem volt abból,

hogy nő vagyok, sőt, bizonyos értelemben, egy idő után, amikor rájöttem arra, hogy tényleg komolyan gondolom azt, amit csinállok, akkor az elfogadás mellett a befogadás is megtörtént. Szerintem ez a két szó nem teljesen ugyanazt jelenti, tehát nem egyszerűen elfogadták, hogy ott vagyok, hanem tényleg támogattak abban, amit kutatok. Ennek kapcsán tennék hozzá a mentorokhoz még egy nevet, aki nagyon sokat segített nekem, Kovách Imrét⁷ szeretném mindenképpen megemlíteni, aki már a '97-es időszakban is ott volt, és aztán később is, mostanában is nagyon sokat dolgozom vele.

Szociológusként sem éreztem soha, hogy hátrány lenne, hogy nő vagyok. Mondok erre egy nagyon fontos példát, hogy mennyire befogadó, és nem diszkriminatív jellegű a társadalomtudomány. A Társadalomtudományi Kutatóközpontot, ahol most főállásban dolgozom, tulajdonképpen négy intézetből egyesítették Körösenyi András vezetésével. Ez a Politikatudományi Intézet, a Szociológiai Intézet, a Kisebbségkutató Intézet és a Jogtudományi Intézet⁸ és jelenleg ebből a négy intézetből hármat nő vezet⁹. Ráadásul, tudomásom szerint a Corvinus Egyetemen is, illetve nálunk az ELTE ÁJK-án is a tanszékvezetők nők¹⁰. Tehát, ebben a közegben ma már az, hogy női vezetők vannak, teljesen általános, és én kívánom minden tudományterületnek, hogy annyira nagy lehetőséget adjon a nőknek és a férfiaknak, mint a miénk. Sőt, azt kívánom leginkább, hogy ez ne is legyen kérdés. Szerintem csak a tudományos teljesítmény alapján kell különbséget tenni az emberek között, nem pedig a nemük szerint.

Kanyarodjunk rá az interjú tulajdonképpeni apropójára, az ifjúságkutatásokra. Azt mondtad, hogy a '89-es élmények már hozták magukkal, hogy a fiatalok szerepével is foglalkozz. Mi volt az első ifjúságkutatás, amiben részt vettél?

Már egészen korán, azt hiszem, PhD-s voltam, amikor kollégáimmal együtt elkezdtünk egyetemista kutatásokat végezni, még hozzá egy akkor nagyon kurrens területen, az állami- vs. magán-felsőoktatással kapcsolatosan. Közéjük tartozott Kákai László¹¹, aki Pécsen jelenleg egyetemi tanár és intézetvezető, Kern Tamás¹² és Kucsera Tamás Gergely,¹³ illetve további, nagyon kedves kollégák.

Ekkor az 1990-es évek közepénél járunk, teljesen más viszonyok vannak, mint manapság. Dominánsak voltak az állami egyetemek, és csak néhány magánintézmény jött létre. Úgy gondoltuk, az, hogy kik járnak akkor magánegyetemekre, milyen színvonal van ezekben az intézményekben összehasonlítva az állami felsőoktatással, és egyáltalán milyen a diplomák értéke Magyarországon, egy olyan terület, amelyet még soha senki nem kutatott korábban. Valahonnan innen kezdődött a mi kutatásunk, és ebből egyébként publikáltunk is folyóiratcikket (pl. Felsőoktatás hallgatói szemmel, Educatio 1996/tél), illetve egy monográfiát¹⁴ is írtunk a kutatótársakkal.

⁷Kovács Imre, akadémikus (1953–): szociológus, 2005 és 2010 között az MTA Politikai Tudományok Intézete igazgatóhelyettese, 2011 és 2012 között az MTA Szociológiai Kutatóintézet igazgatója. Kutatási témái közé tartozik a vidék- és faluszociológia, az elit és a hatalmi viszonyok kutatása.

⁸Korábban az MTA, jelenleg az Eötvös Loránd Kutatóhálózat intézményei.

⁹A Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézetének igazgatója jelenleg Gárdos-Orosz Fruzsina alkotmányjogász, a Politikatudományi Intézet Igazgatója Szabó Andrea, a Szociológiai Intézet igazgatója pedig Messing Vera szociológus.

¹⁰A BCE Politikatudományi Tanszékének tanszékvezetője Ványi Éva, az ELTE ÁJK Politikatudományi Intézetének igazgatója Arató Krisztina.

¹¹Kákai László (1964–): politológus, szociológus, a Pécsi Tudományegyetem Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszékének vezetője. Kutatási területei közé tartoznak: helyi önkormányzatok; helyi politika; civil szervezetek, civil társadalom, politikai kultúra.

¹²Kern Tamás (1970–): politológus, a Pécsi Tudományegyetem oktatója, 1998–2011 között a Századvég Politikai Iskola Alapítvány munkatársa.

¹³Kucsera Tamás Gergely (1976–): filozófus, szociológus, közgazdász, a Pécsi Tudományegyetem Alkotmányjogi Tanszékének címzetes egyetemi tanára. Kutatási területei: felsőoktatás, ifjúságpolitika, kultúr- és művészetpolitika, művészetelmélet, filozófia, esztétikátörténet, társadalom és gazdaságtörténet, vezetés- és igazgatáselmélet.

¹⁴Csegény Péter – Kákai László – Kern Tamás – Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea: Sikerárgazat?! Az állami felsőoktatás Magyarországon. Budapest–Pécs. HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, 2005.

Ez minden bizonnyal az egyetemista-kutatásaidnak is előzménye lehet, de még mielőtt odajutunk, beszéljünk a nagymintás ifjúságkutatásokról is, amiket már egészen az elejétől, a 2000-es felvételtől vezető kutatóként kísértél.

Igen, amikor 1998-ban az első Orbán-kormány megalakult, akkor az egyik mentorom, Stumpf István kancelláriaminiszter lett, tehát a második számú miniszter Orbán Viktor miniszterelnök után. Stumpf Istvánról tudni kell, hogy ő a hazai ifjúságkutatásnak egy nagyon fontos alakja volt az 1980-as évek végén és az 1990-es évek elején, amikor politikai szocializációval foglalkozott, utána pedig választói magatartással. Fiatalon, külső kutatóként dolgoztam a Századvégben, és ott merült fel bennünk, egészen pontosan Gázsó Tiborral folytatott beszélgetéseink során, hogy nagy mintán kellene megvizsgálni, hogy a rendszerváltás milyen traumákat, vagy adott esetben milyen pozitívumokat okozott a magyar ifjúság körében, és folytassuk azokat a hagyományokat, amit Gázsó Ferenc, Stumpf István, Laki László a '90-es évek legelején a *Vesztesek*¹⁵ és a *Rendszerváltás és ifjúság*¹⁶ című kötetekben elkezdték. Ezek közvetlenül a rendszerváltásnak a hatásait vizsgálták, és utána volt egy 4–5 éves időszak, amikor az egész ifjúsági társadalomra vonatkozóan nem jelentek meg nagy kutatások.

Úgy gondoltuk, hogy elsősorban a német Shell Study-t¹⁷ figyelembe véve nálunk Magyarországon is lehetőség lenne, állami források bevonásával, hogy elinduljon egy kutatási program, így megkerestük Stumpf Istvánt az ötletünkkel.

Tudni érdemes, és ez egy nagyon érdekes történet, hogy tőlünk teljesen függetlenül, más kutatóintézetekben, más szellemi műhelyekben pontosan ugyanabban az időben fogalmazódott meg egy ilyen igény, tehát ez valahogy „benne volt” a levegőben. Velünk párhuzamosan Bauer

Béláék elindítottak egy folyamatot, és valamikor 1998 végén, 1999 elején ért össze ez a két kezdeményezés, és kezdődött meg egy deliberáció, el kellene kezdeni az ötleteket összezsírozni. Hozzá tartozik az igazsághoz, és ezt talán Béla is így gondolja, hogy ez nem ment nagyon könnyen. Nekünk is volt egy elképzelésünk, ami ugye a Gázsó-Laki hagyományoknak a továbbvitele, és volt a Béláék által hozott, elsősorban kultúrából vagy oktatás irányából érkező hagyomány, ezeket kellett valahogyan összeilleszteni.

A megoldás az lett, hogy megalapították a Nemzeti Ifjúságkutató Intézetet, Bauer Béla vezetésével, és idehelyeződött a nagymintás kutatások indításához szükséges potenciál. Azt is tudni kell, hogy az első nagymintás kutatásokat tényleg rendkívül széles ifjúságkutatói szakmai konszenzus övezte: emlékszem, és talán azok megerősítenek ebben, akik részt vettek ezeken az üléseken, hogy hosszú-hosszú órákon keresztül győzködtük egymást a kutatókkal, hogy szükség van erre, hogy fontos ez az egész, hogy miről szóljon, hogy mennyire vegyük a különböző iskoláknak a hagyományait figyelembe, és ki vegye fel az adatokat. Ez utóbbi egy nagyon fontos kérdés volt, és az a konszenzusos döntés született, hogy szintén az 1980-as évek végének, 1990-es éveknek a fejleményeit figyelembe véve, a Harcsa István¹⁸ által vezetett KSH osztállyal történik meg a megegyezés. Harcsáék nagyon sok ifjúsággal kapcsolatos kutatást, illetve elemzést készítettek. Végül így alakult ki az együttműködés, és az első nagymintás kutatás adatait KSH kérdezőbiztosi hálózata vette fel, természetesen annak a pozitívumaival és korlátaival együtt: ha bárki ránéz az első kérdőívre, az láthatja, hogy meglehetősen statisztikai szemléletű volt. A KSH adatfelvevői hozzászórtak egy eljárás-hoz, kérdezési technikához, ezért ragaszkodni kellett ezekhez az elvekhez. Ez egyáltalán nem ártott magának a kutatásnak, mert pontosan azt jelentette, hogy tudtunk a korábbi adatfelvételekhez kapcsolódni.

¹⁵ Gázsó Ferenc – Stumpf István (szerk.): *Vesztesek. Ifjúság az ezredfordulón*. Budapest. Ezredforduló Alapítvány, 1995.

¹⁶ Gázsó Ferenc – Stumpf István (szerk.): *Rendszerváltozás és ifjúság*. Budapest. Politikatudományok Intézete, 1992.

¹⁷ A Shell Jugendstudie (Shell Youth Study) egy rendszeres németországi ifjúságkutatás, aminek első adatfelvétele 1953-ban volt, és eddigi legutóbbi, a 18. 2019-ben. Az adatfelvételek során kb. 2500 12 és 25 év közötti fiatal kérdezők meg. (https://www.shell.de/about-us/initiatives/shell-youth-study/_jcr_content/root/main/containersection-0/simple/simple/call_to_action/links/item1.stream/1642665746304/cc089c96f35209143fdcdbead8365dc26f9a238/shell-youth-study-2019-summary-en.pdf)

¹⁸ Harcsa István: szociológus, társadalomstatistikus, korábban a KSH Társadalomstatistikai főosztályának vezetője, jelenleg a Fényes Elek Társadalomstatistikai Egyesület elnöke. Kutatási területei: társadalmi rétegződés és mobilitás, életmód és életkörülmények vizsgálata, családszociológia.

Vannak-e olyan eredmények, akár az első felvételekből, akár az azóta felvett nagymintás kutatásokból, amiket kifejezetten fontosnak tartasz, és befolyásolhatták a magyar fiatalokról alkotott képünket?

2020-ig, egy kivételével, mindegyik hullámnak a vezető kutatói teamjében benne voltam, tehát nagyon közelről ismertem a folyamatokat is, a kérdőívek kialakítását, az egész lebonyolítást, és természetesen az eredményeket is. Ami személy szerint nekem egy rendkívül fontos információ volt, az egyrészt az oktatási expanziónak a megjelenése, majd az oktatási expanziónak a befekészése. 2000-tól nagyon szépen látjuk, ahogy növekszik a középszintű oktatásban majd a felsőoktatásban a hallgatói részvétel, és aztán a 2008-as kutatás mutatja meg a plafont, onnantól kezdve látjuk azt is, ahogy elindul lefelé az oktatási expanzió, folyamatosan csökken a rendszerszerű oktatásban résztvevők aránya, majd utána beáll egy szint. Ezt tényleg fantasztikus ívben mutatta meg az ifjúságkutatás.

Egy másik nagyon fontos eredmény az ifjúsági életszakasz kitolódásának a megmutatása. A Zinnecker¹⁹-féle német szociológiai vonal, majd ezt átvéve Gábor Kálmánék fogalmazzák meg Magyarországon először az ifjúsági életszakasz kitolódásának az elméletét, vagyis azt, hogy létrejön egy olyan periódusa az ember életének, amit ifjúságinak nevezünk, amelyik egyszerre független a gyermekkortól, és az úgymond felnőtt kortól is, mert rendelkezik két nagyon fontos jellemzővel. Az egyik a szabadon felhasználható idő [leisure time], és a másik a döntéseknek, a felelősségvállalásnak az elodázása. Ez a kettő együtt érvényesül ebben az ifjúsági életszakaszban. Az elmélet az 1980-as évek közepének Nyugat-Németországában született és Gábor Kálmán kutatásai az 1990-es évek közepén azt mutatták, hogy talán Magyarországon is vannak már ennek jelei. A nagymintás ifjúságkutatások egészen plasztikus bizonyítékkal szolgáltak erre, több szempontból is, először is azért, mert látszott, ahogy az első munkába állás időpontja

kitolódik, majd, amit az előbb is mondtam, az oktatási rendszerben eltöltött idő meghosszabbodik, és végül az első gyermekvállalás időpontja is lényegesen emelkedik.

Ezekből a folyamatokból gyönyörűen lehetett követni az ifjúsági életszakasznak a meghosszabbodást. Ez volt a második. Ezek mind szociológiai jellegűek.

De politikatudományi szempontból is van két nagyon fontos eleme a nagymintás ifjúságkutatásoknak, aminek tényleg elképesztően fontos a hozzáadott értéke. Az egyik az általam politikai generációknak nevezett két csoportnak, két integrációs csoportnak a kimutatása, ez volt a Critical Mass-nemzedék, és a másik pedig a Kuruc.info-nemzedék,²⁰ vagyis a kétezres évek közepére, végére nagyon pontosan lehetett érzékelni, hogy a két világháború közötti társadalmi törésvonalak visszajönnek a 2000-es évek Magyarországon. Így az egyik oldalon a vidéki, feltörekvő, első generációs értelmiségiekből álló, a Jobbikhoz kötődő kuruc.info-nemzedék állt, a másikon a magasabban iskolázott, városi kultúrával rendelkező Critical Mass-nemzedék kezdett összeérni, és versenyt futni egymással. Akkor még nem dőlt el, hogy a kettő közül melyik lesz az, amelyik meghatározó kulturális dimenzióvá válik, és az különösen nem dőlt el, hogy lesz egy harmadik, amely tulajdonképpen mind a kettőt leszorítja, és egyértelműen dominánssá válik a politikai integrációs dimenziók szempontjából.

Ez az egyik, és a másik pedig a fiatalság politikai passzivitásának a teljesen világos és egyértelmű bizonyítékokkal rendelkező leírása, tehát az alacsony politikai érdeklődés, a politikai részvételi passzivitás és a politikai alrendszer alóli kivonulás, ezek szintén kristálytisztán láthatóak voltak a nagymintás vizsgálatokból.

Tehát összeérték bizonyos tendenciák külön-külön, amelyek létezéséről egyébként tudtunk, de így együtt nagyon kevésbé voltak láthatóak, és nagyon szépen látszott a politikától való elfordulás, ezt a szakma úgy hívja, hogy a politikai elidegenedés folyamata.

¹⁹ Jürgen Zinnecker (1941–2011): német ifjúságszociológus, szociálpedagógus, 1986 és 2006 között a siegen-i egyetem professzora, a '80-as évektől a Shell ifjúságkutatás egyik vezetője, az ifjúsági életszakasz oktatási expanzió miatti kitolódására vonatkozó elmélet [jugendliches Bildungsmoratorium] kidolgozója.

²⁰ A két politikai identitáscsoport első leírása az Aktív fiatalok első, 2011-es, egyetemisták és főiskolások körében végzett adatfelvételéhez kötődik, ami az interjú későbbi szakaszában még említésre kerül. A Critical Mass-nemzedék a fenntarthatóság értékeit képviselő magasabb státuszú csoport, míg a Kuruc.info-nemzedék az akkor szélsőjobboldali Jobbik Magyarországért mozgalommal szimpatizáló csoport elnevezése volt, akiket a rendszerváltás veszteségeként azonosítottak – ld. pl. Szabó Andrea (szerk.): Racionálisan lázadó hallgatók, 2012. Apátia – Radikalizmus – Posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében I. Szeged, Belvedere Meridionale, 2012.

Ami nagyon érdekes, az az utolsó, a 2020-as nagymintás kutatás, amelyik ennek a politikai elidegenedésnek a megtorpanását és egy kicsi visszafordulását mutatja. Déri Andrással készített kutatásaink azt mutatják, hogy lehetséges, hogy ezen a téren a Covid hozhatott valamilyen változást, tehát az otthon töltött idő meghosszabbodása, a karanténidőszak, illetve az, hogy sokkal több impulzus érte a fiatalokat itt a közélettel összefüggésben, lehetséges, megfordította ezt a folyamatot. Ennek a tartóságáról azonban semmit nem tudunk, ehhez ismételtlen valamilyen nagyobb mintás kutatásra lesz szükség.

Itt egy zárójelet szeretnék nyitni. A fiatalok vizsgálatára nem alkalmasak a szokásos felnőtt omnibusz vizsgálatoknak az 1000, maximum 1500 fős mintái, mert ezekbe csak 100–150 18–29 év közötti fiatal kerül be, ezért óriási hibahatárokról beszélünk: ha véletlen mintavételről és személyes megkérdezésről van is szó, akkor is 10–10 százalékpont körüli határokról beszélhetünk, tehát nyilvánvalóan nem lehet érvényes következtetéseket levonni ezekből a kis mintákból. A fiatalokat, és ez egy határozott kutatói javaslatom, ne az ilyen az omnibusz²¹ vizsgálatok alapján vizsgáljuk, hanem a fiatalokra vonatkozó következtetéseket bizony önálló kutatásokból kell levonni. Zárójelet bezárva.

Tehát azt, hogy itt egy egyszeri Covid-hatásról van-e szó, vagy pedig egy tartós, a fiatalságnak egyfajta öntudatra ébredéséről (nem akarok előre szaladni, és ezért tényleg csak egy kérdőjeles mondatként mondom), ezt nem tudjuk ebben a pillanatban megmondani.

Ha már itt tartunk, akkor újra kinyitnám azt a zárójelet, amit most bezártál, mert mostanság egy gyakran felmerülő kérdés, hogy egyáltalán van-e még szükség kvantitatív kutatásokra, ifjúságkutatásokra a big data korában, amikor meg tudjuk nézni, hogy mire keresnek a Google-ben, és mit csinálnak online a fiatalok? Te mit gondolsz erről?

Azok közé tartozom, akik a módszertani pluralizmusnak az abszolút hívei. Virágozzék ezer virág! – és ez nemcsak a kultúrára igaz, hanem a kutatási módszertanra is.

Azt hiszem, hogy nem lehet a különböző módszertanokat elválasztani egymástól. Tehát nincsenek éles határok a big data, a survey és a kvalitatív módszertan között, hanem a XXI. század arról szól, hogy big data, survey és fókuszcsoportos vizsgálat együttes használatával tudunk érvényes válaszokat adni arra a kérdésre, hogy hogyan is gondolkodnak a fiatalok. Mert az igaz, hogy a big data révén tudjuk, hogy milyen kereséseket folytatnak mondjuk a Google-ban, vagy mit csinálnak a TikTokon. Adott esetben rá tudunk nézni, hogy miről beszélgetnek a nyilvános közösségi felületeken, de az attitűdjeiket, bizonyos témákkal kapcsolatos véleményeiket mind a mai napig azért mégiscsak a survey-vel tudjuk a leginkább megismerni, és fókuszcsoportos beszélgetésekkel tudunk ezek mögé nézni. A motivációkat, a miérteket, például hogy miért keresnek rá egy bizonyos szóra a Google-ban, vagy miért úgy gondolkodnak egy adott témáról, ahogyan, azt a kvalitatív módszertan alkalmazása segíti a leginkább.

Mondok egy nagyon konkrét példát. Mondjuk ott van a zöld elköteleződés. Mindenki arról beszél, hogy a fiatalok mennyire zöld elkötelezettek. Ez biztos, hogy így van?! Nem lehetséges, hogy ez is egy középosztálybeli gondolkodásmódnak egy rossz, vagy hamis képe? Szerintem, ha csak a big datát néznénk önmagában, akkor lehet, hogy azt mondanánk, hogy milyen sokan foglalkoznak a zöld kérdésekkel, de amikor például egy survey-ben megkérdezzük, és jól kérdezzük meg, akkor ki fog derülni, hogy azért árnyaltan kell megközelíteni ezt a zöld elköteleződést. Amikor arról van szó, hogy általában zöldnek lenni, az sokak számára nagyon vonzó, de amikor arról van szó, hogy na de akkor fizessél érte többet, sőt, adott esetben sokkal többet, vagy vegyél vissza a saját fogyasztásodból, és ilyen kérdéseket is fölteszünk (ez például a big datával egyáltalán nem vizsgálható), akkor ki fog derülni, hogy a zöld elköteleződés már csak „zöldike” elköteleződés. Amikor pedig fókuszcsoportos beszélgetéseken beszélgetünk erről, akkor meg nagy hallgatás lesz, ha azt kérdezzük meg, hogy akkor mégis te személyesen milyen módon próbálsz ezeket a problémákat megoldani.

²¹ Jellemzően kisebb mintán, rendszeresen végzett kérdőíves kutatások, amelyekre a kutatók/megrendelők néhány kérdésből álló „csomagokkal” nevezhetnek be.

Tehát az az én tanácsom a kezdő kutatóknak, és az egyetemen is ezt tanítom, amikor közvélemény-kutatásról van szó, hogy ne abszolutizáljunk módszereket. A szociológia arról szól, hogy együtt kell kezelnünk a különböző módszertanokat. Persze vannak divatok, egy időben mindenki csak survey-t készített, egy időben mindenki esküdözött a fókuszcsoporthoz, hogy annál jobb módszer talán nincs is, most meg mindenki a big datát emlegeti. Azt gondolom, hogy például a politikai gondolkodást, amiből ugye politikai cselekvés születik, nem lehet csak az egyik, vagy csak a másik módszertannal megvizsgálni, hanem ezek együttesen vezetnek, vagy vezethetnek egy érvényes válaszhoz. Aztán persze az is lehet, hogy egyik sem, de azt hiszem, hogy ez már nem módszertani kérdés, hanem a megismerés határait feszegeti, az viszont visszavezet Arisztotelészig, meg Platónig, most ne nyissuk ki.

Ugorjunk vissza a kronológiához! A másik olyan nagyon jelentős kutatássorozat, amiben meghatározó szereped van, az az Aktív Fialok, aminek a kutatócsoportját 2009-ben alakítottátok, az első kutatás pedig 2011-es. Ennek mi a története, mi hívta létre az igényét?

Ennek nagyon érdekes sztorija van. Ugye vannak négy-évente a nagymintás vizsgálatok, 2000–2008, és ott vagyunk a 2010-es országgyűlési választások környékén, és látjuk, hogy valami megváltozott a politikai viselkedésben. A Fidesz a mandátummegoszlást tekintve kétharmados győzelmet szerez, és a szavazatok számában is óriási többséggel bír, és valahogy érezzük a levegőben, hogy ez a fiatalokra is kihat. Akkor három, éppen egyetemista, illetve doktorandusz hallgató, Oross Dániel²², Róna Dániel²³ és Keil András, akik közül kettőt személyesen ismertem már korábról, megkerestek az egyetemen, hogy szeretnék ezt valahogy megérteni, megvizsgálni a fiatalok körében zajló folyamatokat, és tudták, hogy én ifjúságkutatással is foglalkozom, mit tanácsolnék nekik. Akkor azt kérdeztem, hogy srácok, mennyi pénzetek van? Erre kikerekedett a szemük, és azt mondták, hogy tulajdonképpen pénzük az nincs.

Innen indult az egész beszélgetés, hogy mit lehetne vajon tenni, hogy mégis tudományosan érvényes ered-

ményekhez jussunk és ne kelljen horrorisztikus összegeket kifizetni a tudásért. Így találtuk ki, hogy ha már létrejött ez az Aktív Fialok Kutatócsoport, mi lenne, ha ezt tartalommal is megtöltenénk, és nem általában a fiatalokat vizsgálnánk, ami óriási pénzügyi erőfeszítésbe telik (ezt őszintén mondom, mind a mai napig így van), hanem annak egy kitüntetett rétegét, az egyetemistákat. Még hozzá megpróbálnánk megnézni – mondtuk ezt 2010-ben –, hogy vajon online módon el tudjuk-e őket érni (ne felejtjük el, ez tíz-tizenkét évvel ezelőtti történet), tudunk-e reprezentatív kutatást végezni online módon, low-budget módon, tehát tulajdonképpen a saját ingyen munkánkkal. Nagyon gyorsan rájöttünk a válaszra, hogy nem lehet. Már akkor is szükség volt kiegészítő személyes kutatásra, akkor találtunk ki egy know-how-t, hogy hogyan lehet egyetemistákat Magyarországon reprezentatív módon, személyesen megkérdezni, és ez a know-how mind a mai napig létezik: 2010-ben, majd 2013-ban, 2015-ben és 2019-ben volt Aktív Fialok kutatás országos reprezentatív mintákon.

Most 2023 őszén tervezzük a következő, immár ötödik hullámot. Alapvetően személyes kutatást tervezünk, azonban újra feltettük magunknak azt a kutatási kérdést, hogy vajon 2023-ban lehet-e online módon reprezentatív mintán vizsgálni az egyetemistákat? Nem tudjuk erre a választ, de felkészülünk arra, hogy valójában továbbra is csak a személyes kérdés a megfelelő módszertan. És viccesen itt jegyzem meg, hogy nyitottak vagyunk az irányában, hogy szponzorokat találjunk a kutatásunkhoz, tehát aki a cikket olvasva esetleg úgy dönt, hogy egy ilyen nagyon fontos tudományos célra szeretne áldozni a vagyonából, akkor örömmel várjuk a jelentkezését. A kutatás ugyanis mind a mai napig teljesen nonprofit alapú, ebből mi kutatók lényegében semmilyen anyagi juttatást nem kapunk, itt tényleg mindenki ingyen teszi bele a munkaerejét, a munkaidejét, sőt szabadidejét, mert ez úgymond szerelemgyerek. Ennek kizárólag tudományos értéke és egyértelmű társadalmi hasznossága van, mert nagyon jelentős eredményekhez jutunk, még hozzá teljesen szabadon, hozzáférhető módon, Magyarországon abszolút egyedülállóan. Mi már a 2010-es években megvalósítottuk a Heinrich Böll Alapítvány támogatásával az open access szisztémát, ami az utóbbi

²² Oross Dániel (1985–): politológus, a TK Politikatudományi Intézet Politikai Viselkedés Osztályának vezetője. Kutatási területei: demokratikus innovációk, politikai részvétel, politikai szocializáció, ifjúságpolitika.

²³ Róna Dániel (1984–): politológus, a 21 Kutatóközpont igazgatója. Kutatási területei: Politikai szociológia, közvélemény-kutatás.

években nagyos divatossá vált, tehát a kutatás komplett infrastruktúrája és eredményei az első pillanattól kezdve szabadon felhasználhatók. Teljes adatbázishoz, komplett kérdőívhez lehet hozzájutni, és szabadon hozzáférhetőek azok a kötetek, amiket írtunk, és ezekben a kötetekben különböző szakmai csoportokhoz vagy szellemi műhelyekhez tartozó fiatal és kevésbé fiatal kutatókat hívtunk meg. Abszolút egyedi kutatásról van szó, ezért beszélek róla ennyire nagy szenvedéllyel és ilyen nagy szívvel.

És még biztos rengeteg mindenről lehetne beszélni, én még egy dolgot gondoltam megemlíteni, mert a Friedrich Ebert Alapítvánnyal végzett 2021-es nemzetközi kutatásotok²⁴ még nevében is valamelyest rezonált a nagymintás ifjúságkutatásokra. Mi hívta elő a kutatás szükségességét, és kell-e, hogy legyen folytatása szerinted?

Ritkán szoktam ilyet mondani, de nagyon hálás vagyok a Friedrich Ebert Stiftungnak. Ez nem egy kötelező kör, sokkal több annál. Van egy alapítvány, amelyik teljesen

saját maga indít egy kutatássorozatot azért, hogy megismerje a közép-európai fiatalok gondolkodását.

Erre senki nem ad neki pénzt, senki sem bíztatja őket, hanem öntevékenyen (civil kurázi) megkeres helyi, tehát az adott országban élő kutatókat, és bevonja őket egy kutatási programsorozatba. Megmondom őszintén, én még ilyennel korábban nem találkoztam. Bíró-Nagy András²⁵ kollégámat és engem kerestek meg Magyarországról, és nagyon nagy örömmel vállaltuk el ezt a nem kis munkát, ami egy ilyen nemzetközi összehasonlító kutatás megszervezésével jár.

Egy majdnem egy éves előkészítő munkát követően 2021 nyarán történt, sajnos, (ezért Andrással egy kicsit rossz a szájízünk) online módon az adatfelvétel. Sajnos, 2021 az még egy olyan év volt, és erre már nem nagyon emlékszünk, amikor Közép-Európa szinte egyetlen egy országában sem lehetett személyes kutatást végezni, és egyedül az online metodológia volt az, amelyik minden országban rendelkezésre állt.

²⁴ Bíró-Nagy András – Szabó Andrea: Magyar Fiatalok 2021. Elégedetlenség, polarizáció, EU-pártiság. Friedrich-Ebert-Stiftung, Budapest, 2021

²⁵ Bíró-Nagy András (1982-): politológus, nemzetközi kapcsolatok szakértő. A Policy Solutions politikai elemzőintézet igazgatója, a TK Politikatudományi Intézet kutatója, a Magyar Politikatudományi Társaság elnökségi tagja..

A kutatásban részt vettek a V4-es országok, Csehország, Lengyelország, Szlovákia, Magyarország, és ami teljesen egyedülállóvá teszi, hogy ezeken túl a három balti ország, Lettország, Litvánia és Észtország is. Ennek a hét országnak egy időben egyszerre ugyanazon kérdőívvel történt a kutatása. Az is lehetővé vált annak a bizonyos egyéves előkészítő munkánknak a során, hogy egy kicsit összerakjuk a különböző kutatási problémákat. Nem egyszerűen egy standard kérdőívet vettünk fel, amilyen általában a nagy nemzetközi összehasonlító kutatásoknál történni szokott – nyugat-európai, amerikai kollégák létrehoznak egy kérdőívet, akkor ezt kérdezd le, az mindegy, hogy abszolút nem adekvát a közép-európai környezetbe. Nem, tehát itt lehetőség volt egy deliberációra, amikor hosszú-hosszú órákon keresztül győzködtük egymást (mindezt interneten), hogy milyen kérdések legyenek benne az adott kérdőívben. Természetesen azt tudni kell, hogy egy kérdőív végső formájának létrehozása az egy, maximum két embernek a feladata, szlovén kollégák vállalták ezt a munkát, akik már egy előző hullámban a balkáni országokra kiterjedő kutatási láb kérdőívét is összerakták.

Ezen kívül lehetőség volt arra, és ezt is a Friedrich Ebert Stiftung finanszírozta, hogy minden országban külön-külön interjúkat és fókuszcsoportos vizsgálatokat készítsenek. Mindamellet minden ország eltérhetett a központi kérdőívtől, és országspecifikus kérdéseket tehetett fel. Ez óriási lehetőség, hiszen nemcsak a V4-es

és balti összehasonlítás állt rendelkezésre, de pluszban még nemzetspecifikus kérdéseket is beemelhetett, amit mindannyian megkaptunk. Tehát minden résztvevő ország látta a helyi, országspecifikus problémákat is.

Hogy szükség van-e ennek a folytatására? Nagyon remélem, ha nem is jövőre, még csak nem is két év múlva, de mondjuk 2026-ban, öt év elteltével sikerül legalább részben megismételni a kutatást, és azt is megmondom, hogy miért. Nagyon kevés V4-es és különösen nagyon kevés V4 plusz balti államok összehasonlító kutatási lehetőség van, és még ezen belül is nagyon kevés a fiatalokra vonatkozó kutatás. Azt gondoljuk, hogy a V4-es országok mennyire hasonlóak történelmileg, de valójában nagyon kevés olyan tényleges empirikus információ van, amellyel bizonyítani tudjuk ennek az állításnak a validitását, vagy éppen meg tudjuk cáfolni azt. A mi elemzéseink, amit Bíró Andrissal, illetve a többi kollégával készítettünk (ma már több angol nyelvű eredmény is publikálásra került) azt mutatják, hogy részleges hasonlóságokról beszélhetünk ezen országokban. A magyar fiatalok például több szempontból eltérőek az összes többi országtól, és különösen igaz ez a politikai gondolkodásra. Különösen érdekes, hogy hol helyezkednek el a magyar fiatalok az optimizmus-pesszimizmus skálán, és az ő kritikus hozzáállásuk egészen egyedülálló az összes ország között.

Viszont van egy nagyon pozitív végkicsengése mindannak, amit mondtam, vagy egyáltalán a kutatásnak; nevezetesen az, hogy a fiatalok európai uniós elköteleződése mind a hét országban nagyon magas, és ezen országok között nincs olyan, amelyik kivételt képezne. Tehát a magyar fiatalok is nagyon elkötelezettek az európai uniós tagság mellett. Bár nagyon sok dimenzió elválasztja őket, annak ellenére, hogy a történelmi múltjukban sok a hasonlóság, az mindenképpen összeköti a közép-kelet-európai fiatalokat, hogy számukra a nemzeti identitáson túl az európai identitás is fontos tényező.

Mindjárt jön az utolsó kérdés, de előtte: van-e még bármi olyan, amiről szerinted beszélni kellene, ha a témánk Szabó Andrea mint ifjúságkutató?

Talán az, hogy én magamat már nem egyszerűen ifjúságkutatóként definiálom, nem minden percemet töltöm ma már ifjúságkutatással. A 2000-es évek közepén, a 2010-es években sokkal több időben foglalkoztam ifjúságkutatással, ma már általában inkább a politikai magatartás, ezen belül is a politikai érdeklődés foglalkoztat. Pont ez, tehát a politikai érdeklődés köti össze a pályafutásom során megtalált területeket, tehát az ifjúságkutatást, a politikai magatartást és a választói magatartást.

Most már ezek a témák érdekelnek leginkább, de nagyon érdekes például, hogy most fogunk beadni kutatótársaimmal egy nagy OTKA-pályázatot, és ebben a második választóval szeretnénk foglalkozni, amelyik megint egy kicsit visszavezet engem a fiatalokhoz, viszont már a választói magatartással, a politikai viselkedéssel és a politikai érdeklődéssel összekötve.

Ha most találkoznál a 1989-ben a parlament előtt álló Szabó Andival, mit mondanál neki? Milyen tanácsot adnál neki?

Kitartás, egyszer majd oda fogsz jutni, ahová szeretnél. A másik pedig az, hogy ne foglalkozz azzal, hogy a külvilág mit mond, csak azzal, hogy te saját magad mit gondolsz magadról! És azt mondanám, hogy képes vagy arra, hogy a terveidet megvalósítsd. De, ami a legfontosabb, ennyi idő után azt mondanám magamnak, hogy még mindig tudsz tükörbe nézni!

AZ ORSZÁGOS EREDMÉNYEKTŐL A KISTELEPÜLÉSEK PRODUKTUMÁIG, AVAGY MIT ADNAK NEKÜNK AZ IFJÚSÁGKUTATÁSOK?

– Gondi-Bokányi Zita –

Magyarországon 2000 óta négyévente végeznek országos szintű, nagymintás, reprezentatív ifjúságkutatást, amely átfogó, a fiatalok életét meghatározó valamennyi aspektusra kiterjedő képet ad a vizsgált korosztály élethelyzetéről, a rendszeres felmérés pedig lehetőséget biztosít a kapott eredmények összevetésére, az esetlegesen kirajzolódó trendek nyomon követésére (Bauer & Szabó, 2004).

Az országos ifjúságkutatások eredményei szilárd alapul szolgálnak a fatalság megértéséhez, azonban a helyi, települési sajátosságokra nem világítanak rá.

2020 és 2022 között az EFOP-1.2.3-VEKOP/15 – Komplex ifjúsági fejlesztések – Új Nemzedék újratervezett projekt rész céljai közé tartoztak olyan kutatási-elemzési tevékenységek, melyek a hazai fiatalok minél átfogóbb megismerésére, az ifjúságpolitikai ágazati és társágazati fejlesztési célú beavatkozások tervezési és megvalósítási mechanizmusainak vizsgálatára, valamint az önkéntesség mint a társadalmi kohézió erősítésének egyik eszközének hazai elterjedtségének és esetleges gátló tényezőinek feltárására volt hivatott.

A nagymintás kutatások adataira épülve lehetőség nyílt területi fókuszú helyzetelemzések elkészítésére, melyek keretein belül az adott régió sajátosságainak megismerése elősegítette a helyi szintű programok, szolgáltatások irányainak meghatározását is, tekintve, hogy a korábbi ifjúságkutatások tapasztalatai is azt mutatták, hogy eltérések mutatkoznak az egyes régiók között a fiatalok élethelyzetének, lehetőségeinek, szükségleteinek és aktivitásának vonatkozásában. Az elkészült helyzetelemzések a területi szintű tervezés ifjúsági szemléletű megközelítéséhez is hozzájárultak.

A projekt időtartama alatt a kutatók összesen 31 településsel és fővárosi kerülettel kerültek kapcsolatba, melynek következtében különböző módszerekkel készítettek elemzéseket. A legelterjedtebb ezek közül a személyes és online kérdőívezés volt, melynek alapját – az összehasonlíthatóság érdekében – az országos ifjúságkutatások kérdései adták.

Módszertan kicsiben és nagyban

A kutatási módszerek kialakítása, illetve a meglévő kutatási módszerek felülvizsgálata komoly dilemma elé állította és állítja a kutatókat, hiszen az elmúlt két évtized technológiai forradalma világszerte radikálisan megváltoztatta a kommunikációs mintázatokat. A technológiai fejlődés, a digitalizáció, az internet és a mobil eszközök elterjedése kapcsán átalakult kommunikációs csatornákra az empirikus társadalomkutatás is kénytelen reagálni. Pillók és Stefkovics (2017:213) rámutatnak, hogy az új kommunikációs formák megjelenése és más általános tendenciák (pl. csökkenő válaszadási hajlandóság, nehezebb elérés) egy olyan módszertani transzformációt indukálnak az empirikus adatfelvételek esetében, ami jelenleg is a szemünk előtt zajlik. Az átalakuló módszerekhez kapcsolódóan a két legfontosabb párhuzamosan tendencia a klasszikus adatfelvételi módok (személyes, telefonos) fokozatos presztízsvesztése és az online vizsgálatok térnyerése (Pillók & Stefkovics, 2017: 213). Domokos és munkatársai (2021: 45) szerint kiemeleten kérdéses mindez az ifjúsági korosztály vizsgálata esetében, hiszen a fiatalok jellemzésénél a tudományos és a mindennapi gondolkodásban is központi szerepet kap az online világ, amely az utóbbi évtizedekben kiteljesedett, így a mai 15–29 éves korcsoport értelmezhetetlen a digitális kultúra kontextusán kívül.

Az országos ifjúságkutatások módszertana

Az országos ifjúságkutatások mintavétele több lépcsőben történt, rétegzett valószínűségi mintavételi módszer alkalmazásával. Első lépésként a vizsgálandó települések, a második körben az ezeken felkeresendő címek kiválasztására került sor. Az elsődleges mintavételi keretet (PSU) a magyarországi települések jelentették, a másodlagos mintavételi keretet (SSU) az ezen településeken élő olyan 15–29 éves fiatalok alkották, akik Magyarországon állandó lakóhellyel rendelkeztek a mintavétel idején.

2020-ban a célcsoportot azok 15–29 éves fiatalok alkották, akik 1991. január 1. és 2005. december 31. között születtek. Számuk 1.614.973 fő volt a mintavételkor. Első lépésként a településeket rétegekbe sorolták földrajzi elhelyezkedésük és a településen élő fiatalok száma alapján, összesen 95 réteget meghatározva. Ezek után rétegenként véletlen mintát vettek, 346 települést kiválasztva. A második lépcsőben

a kiválasztott településeken az adott réteg elemszámával arányos módon a Belügyminisztérium lakcím-nyilvántartási adatbázisából véletlen valószínűségi mintavétellel választotta ki a kutatógárda azokat, akik a mintába kerültek. 2020-ban 32.000 címmel dolgoztak a kutatók: egy 8.000 címet tartalmazó főcímlistával és három, egyenként 8.000 címet tartalmazó pótcímlistával. Így a 8.000 fős alpminta és a 2.000 fős részminták településmintái külön-külön is leképezik az ország településstruktúráját regionális elhelyezkedés és a település mérete szerint. A négy 2.000 fős alpminta külön-külön és az összeillesztett 8.000 fős alpminta egyaránt reprezentatív a 15–29 éves magyarországi lakosságra (Domokos et al., 2021: 76).

A települési szintű ifjúságkutatások kérdőíves módszertana

Az EFOP-projekt keretében megvalósult települési szintű ifjúságkutatások mintavétele esetleges volt, azt nagyban meghatározta az adott település pályázóinak aktivitása és a kérdőívek terjesztési módszere. Azon településeken esetében, ahol működött iskola, a településen élők és/vagy tanulók alkották a célcsoportot; a legtöbb ilyen iskolában a meghatározott célcsoport egésze lekérdezésre került. A kutatók szabad teret engedtek a kérdésben, hogy hogyan kerül meghatározásra és kategorizálásra a fiatal korcsoport. A településeken nagyon nehéz volt egyetlen konkrét definíciót találni a „fiatal” fogalom meghatározására, hiszen a különböző szakmák, az egyes szakemberek mind-mind különbözőképpen határozták meg a korosztályt. Egyes (kisebb) településeken a 10–12 éveseket is a célcsoportba sorolták volna a városvezetés, míg a főváros kerületeiben az országos ifjúságkutatások korosztályi behatárolását vették alapul. A legtöbb esetben így a kutatók a 15–29 éves korosztály vizsgálatát javasolták az összehasonlíthatóság érdekében, néhány esetben azonban vizsgáltak ennél fiatalabbakat és idősebbeket is. Azon településeken, ahol a meghatározott korcsoportnál fiatalabbak is a kutatás célcsoportját képezték, a legalacsonyabb életkor 12 év volt, míg a legidősebb válaszadók 35 évesek voltak. Az összes kitöltő átlagéletkora a vizsgált időszakban 19,7 év volt (Gondi-Bokányi – Tiszolczi, 2022).

A kérdőívezés kétféle módon zajlott; online lekérdezés, illetve papíralapú, önkitöltős kérdőív formájában.

A terjesztésért minden esetben az adott település felelt. A válaszok nem tekinthetők reprezentatívnak, egyfajta helyzetképet nyújtottak a pályázóknak.

„Big picture” versus helyi eredmények

A négyévente megismételt ifjúságkutatások célja, hogy felmérjék, milyen módon változika fiatalok attitűdje az alábbi témák mentén:

- Koronavírus-járvány és annak hatásai a fiatalokra
- Önkéntesség
- Családalapítás
- Gyermekvállalás
- Életesemények
- Oktatási helyzetkép
- Továbbtanulás
- Munkavállalás és jövőtervezés
- Munkavégzés és körülményei
- Munkanélküliség
- A munkahely biztonságának megítélése
- Külföldi tanulási és munkavégzési tervek
- Szabadidős tevékenységek
- Kultúra
- Sportolás és egészség
- Digitális kultúra
- Infokommunikációs eszközök
- Társadalmi közérzet
- Intézményi bizalom
- Vallásosság
- Politikai érdeklődés
- Ifjúsági problémák

A 2020-as ifjúságkutatásban megvizsgálták a családalapítás, valamint a gyermekvállalás alapvető mutatóit és motivációit, emellett a fiatalok oktatási helyzetét és továbbtanulási terveit. A munkaerőpiaci pozícióhoz kapcsolódóan a kutatók kitértek a munkavállalási potenciál elemzésére, foglalkoztak a külföldi munkavállalással és a jövőtervekkel. Bemutatásra kerültek a fiatalok szabadidős terei és tevékenységei, foglalkoztak a kultúrafogyasztással, az internet-hozzáféréssel és -használattal. Az fiatalok életmódja a sportolási szokások és a kockázati magatartások mentén is elemzésre került. A politikai attitűdök blokkban a korosztály identitásával és ideológiai meghatározottságával foglalkoztak, a fiatalok legnagyobb problémáiként azonosított ügyeket is azonosították (Domokos et al., 2021: 6). A helyi, települési szintű kutatások kérdéseit – az összehasonlíthatóság érdekében – ugyanezen témablokkokra

alapozva, ám helyi igényekre is reagálva alakították ki. Mivel azonban az országos ifjúságkutatások csak megyei szintig biztosítanak reprezentatív eredményeket, a települési szintű eredményekkel való összehasonlítást a kutatóknak el kellett vetniük.

A településen élő és/vagy tanuló fiatalok valós élethelyzetének, szükségleteinek, igényeinek és kezdeményezéseinek felmérése során az alábbi témák jelentek meg:

- Családdal, családi élettel kapcsolatos attitűdök
- Oktatás, továbbtanulás, pályaválasztás, munkaerőpiac
- Szabadidő, közösségi programok és szolgáltatások ismertsége, hiányzó szolgáltatások és lehetőségek, igények felmérése
- Fiatalok helyben tartása
- A települési ifjúság önképe, jövőképe
- A települési ifjúsági önreprezentáció iránti igénye, ennek lehetőségei
- Fiatalokkal kapcsolatos előítéletek a településen
- Egészség és sport
- Vallásosság
- Önkéntesség
- Közösségi aktivitás, önkéntesség, közösségi részvétel, önszerveződés
- Vállalkozóvá válás
- Kommunikációs csatornák, tájékozódási platformok
- Társadalmi szerepvállalás, (közéleti) aktivitás
- Ifjúsági érdekérvényesítés (motivációk és igények)
- A települési ifjúsági önkormányzattal kapcsolatos igények, vélemények
- A koronavírus-járvány és annak hatásai a fiatalokra

Míg az országos ifjúságkutatások a szakpolitika és a gyakorlati beavatkozások alapjául kell hogy szolgáljanak, addig a helyi ifjúságkutatások célja kiegészül a segítséssel és tanácsadással. A közösségbe való aktív bevonáshoz elengedhetetlen a kommunikáció, az azt megkönnyítő és gátló tényezők megismerése, illetve a személyiségfejlesztő módszerek is (Bodor & Letenyiné Mráz, 2007).

Az ifjúsági problémák kezelése során feltárt jellegzetességeknek, ifjúságot érintő kérdéseknek mindig van egy tágabb kontextusa; gyakran a korosztálytól független problémaként hatékonyabban lehet kezelni azokat. Míg a szakpolitikák középpontjában általában egy nagyobb társadalmi probléma áll, addig az egyes települések vezetőinek azt a sok esetben heterogén társadalmi csoportot kell

szem előtt tartaniuk, amely közösséget alkot a település életében (Domokos & Ruff, 2010). Így tehát az ifjúságkutatások során feltárt jelenségekre, tendenciákra országos szinten a szakpolitikáknak kell reagálnia, azonban helyi szinten a település vezetésének, illetve azon kompetens személyeknek, akik intézményi háttérrel is rendelkeznek. Erősen alapozni kell a helyi társadalomra és a település civil szervezeteire, akikkel együttműködve kell válaszokat keresni. A települési szintű ifjúságkutatások tervezésénél az ifjúságot érintő problémákra válaszok keresése, továbbá ifjúsági koncepció és stratégia kialakítása volt a fő szempont.

Kihívások a jövőben

Magyarországon évtizedek óta több szervezet foglalkozik kisebb-nagyobb ifjúságkutatással, az ifjúságot érintő közvetlen beavatkozással vagy projektek keretében történő hálózatépítéssel.

Az ifjúságkutatás gyakorlatában a tudásalapú megközelítés kiemelt fontosságú; a megalapozott kutatások megerősítik a döntéseket, valamint biztosítják a szakpolitika és az ifjúsági szociális és közösségszervező munka értékelését. Elengedhetetlen a módszertani megközelítések széles körű alkalmazása, a fiatalok bevonása, továbbá az ifjúságkutatás területén zajló kutatási projektek közti együttműködés és párbeszéd.

Mind az országos, mind a helyi ifjúságkutatás létfontosságú annak érdekében, hogy a szakemberek, a települések és az országvezetők a jövőben is megértsék a fiatalokat.

Ennek érdekében, új alapokra helyezve, a jelen generáció infokommunikációs és internethasználati szokásaihoz igazodva kell a következő kutatásokat elvégezni. A már kialakított módszertant olyan online megoldásokkal kell ötvözni, melyek növelik a válaszadási hajlandóságot.

Domokos Tamás nyomán az ifjúságkutatás fontos alappillérvé vált, hogy a felmérések fiatal kutatókat, tehát magukat az érintetteket is bevonva kerüljenek kialakításra a gyakorlat minden szakaszában, az igények felmérésétől és az irányadó kérdések megformálásától kezdve a végrehajtáson keresztül az értékelésig.

Legyen szó akár szakpolitikai beavatkozásról vagy helyi stratégia elkészítéséről, a pontosság és hatékonyság alapfeltétele a folyamatos monitoring; a fiatalok véleményének kikérése, a rendszeres kutatás és adatgyűjtés, valamint ezeknek a folyamatoknak a nyomonkövetése.

Összegzés

A társadalom alapját a fiatalok jelentik, ezért elengedhetetlen szisztematikusan, meghatározott időközönként feltárni az ő valóságukat. Mind az országos, mind a helyi szintű társadalmi változások megértéséhez tudni szükséges, hogy a fiatalok mit gondolnak bizonyos témákról, mik az elképzeléseik és ténylegesen hogyan alakítják a saját életüket, ezt milyen folyamatok befolyásolják és ezen folyamatok hatásaképp hogyan változtatják a társadalmat is. Mindezen túl országos és települési szinten is kiemelten fontos, hogy a szakpolitikáktól kezdve, a különböző programokon, projekteken, tevékenységeken át, ezek kialakításakor a szakemberek tisztában legyenek azzal, hogy az általuk elindított beavatkozások és meghozott döntések előreláthatólag ösztönzően és segítően fognak-e hatni, és ha igen, akkor milyen eredményességgel és milyen mértékben.

Ezt az eredményességet és a mértéket a nyomon kell követni, hogy a későbbi döntéshozatal során szükség esetén korrigálhassák, továbbfejleszthessék.

Országos szinten a szakpolitika és a gyakorlati beavatkozások tényleges alakításának folyamatai rendkívül szerteágazóak és a soktényezősök, de az ifjúságkutatás elengedhetetlen, szilárd alap a társadalom életében.

Helyi szinten pedig, amennyiben a település vezetői az eredményeket és a gyakorlati beavatkozásokat összehangoltan, kellő szakértelemmel végzik, akkor a fiatalokra vonatkozó és a fiataloktól származó alapos tények biztosabb alapot jelentenek a település és annak közösségének életében.

Irodalomjegyzék

Bauer B. & Gábor K. & Gázsó T. & Fábri I. & Laki L. & Rosta G. & Tibori T. & Szabó A. (2001): Ifjúság2000 Gyorsjelentés, Budapest, Magyarország: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet

Bauer B. & Szabó A. (2005). Ifjúság2004. Gyorsjelentés. Budapest: Mobilitás, Ifjúságkutatóiroda

Bauer B. & Szabó A. (2009). Ifjúság2008. Gyorsjelentés. Budapest: Szociális és Munkaügyi Intézet.

Bauer B., Németh A., Szabó A. & Csányi K. (2014). A magyar ifjúságszociológia elmúlt 50 évének meghatározó szereplői és pillanatai [kézirat].

Bodor T. & Letenyeiné Mráz M. (2007). Az ifjúsági tanácsadás módszertana. In Nagy Á. (szerk.), Ifjúságsegítés: probléma vagy lehetőség az ifjúság? Szeged: Belvedere Meridionale, Budapest: Palócvilág Alapítvány.

Domokos T. & Ruff T. (2010). Egri fiatalok a bizonytalan jelenben – kutatási beszámoló. Székesfehérvár: Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet.

Domokos T., Kántor Z., Székely L. & Pillók P. (2021). Magyar Fiatalok 2020: Kérdések és válaszok – Fiatalokról, fiataloktól. Budapest: Erzsébet Ifjúsági Alap Nonprofit Kft.

Gondi-Bokányi Z. & Tiszolczi P. (2022): Települési szintű ifjúsági kutatások tapasztalatai. In: Y.Z. Folyóirat 2022/4

Pillók P. & Stefkovics Á. (2017). Inaktív hallgatók?: Adalékok a kvantitatív ifjúságkutatások módszertani problémáihoz. In Szabó A. & Oross D. (szerk.), Csendesek vagy lázadók? – A hallgatók politikai orientációi Magyarországon (2011–2015) (pp. 213–238). Budapest: MTA TK PTI, Szeged: Belvedere Meridionale.

Szabó A., Bauer B. & Laki L. (szerk., 2002). Ifjúság2000. Tanulmányok I. Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.

Székely L. (szerk., 2012). Magyar Ifjúság 2012 – Tanulmánykötet. Budapest: Kutatópont Kft.

MOZAIKOS IFJÚSÁG. A HATÁRON TÚLI MAGYAR NAGYMINTÁS IFJÚSÁGKUTATÁSOKRÓL

– Veres Valér –

Elemzésünk áttekinti a magyarországi ifjúságkutatás kezdeményezésére elindult, határon túli magyar ifjúságkutatások nagymintás adatfelvételeinek tematikai alakulását és szakirodalmát.

A 2000. évben lebonyolított nagymintás magyarországi adatfelvételt követően (Laki et al. 2001) alapos kutatói előkészítéssel, határon túli kutatók bevonásával, egy évvel később sor került a MOZAIK2001 nagymintás ifjúságkutatásra, amely a 15–29 éves határon túli magyar, és a velük egy térségben élő, többségi nemzethez tartozó fiatalokat vizsgálta, Erdélyben, Dél-Szlovákiában, a Vajdaságban, és Kárpátalján melynek során az öt régióban 5500 magyar és 2000 többségi nyelvű kérdőívet vettek fel a négy különböző országban, a Kárpát-medence régióiban (Szabó et al., 2002). A határon túli magyar ifjúsági közösségek szociológiai vizsgálata nem folytatódott nagymintás survey felvételekkel 2004 és 2012 között, bár kisebb adatfelvételekre, különösen kvalitatív vizsgálatokra sor került. (Szabó et al., 2012)

A 2016-os és 2020-as Magyar Ifjúság Kutatás 2016 és Magyar Ifjúság Kutatás a MOZAIK2001 által kijelölt irányvonalak mentén, a korábbi kutatások eredményeivel összehasonlítható módon készült, egyszerre próbált illeszkedni az első, Mozaik2001 kutatás során vizsgált tematikához, kérdéstípusokhoz, ugyanakkor a kezdeti hullámnál nagyobb mértékben próbálta összehasonlíthatóvá tenni a magyarországi vizsgálat eredményeit a határon túli (külhoni) magyar fiatalokról szóló kutatásokkal.

Ennek értelmében, a 2016. és 2020. évi kisebbségi magyar adatfelvételek tematikája túlnyomóan megegyezett a magyarországi vizsgálattal. Azonban a határon túli kérdőívek tartalmaztak a kisebbségi helyzettel kapcsolatos kérdéseket is, és néhány eltérő kérdés akár országonként is bekerült, majdnem minden kérdésblokkban. Továbbá, több, a magyarországi kérdőívekben megtalálható kérdés is kimaradt, amely vagy olyan magyarországi életvitelre, közéleti kérdésre vonatkozott, amelyet nem volt érdemes határon túl vizsgálni, vagy pedig a kutatói döntések alapján, terjedelmi megfontolásból kimaradtak. A külhoni magyar fiatalok mintája mindkét adatfelvétel esetében összesen 4000 fős nagyságrendű volt. Ennek értelmében, Erdélyben (Székelyföldön 1000 fős reprezentatív almintán) 2000, Dél-Szlovákiában 1000, Vajdaságban és Kárpátalján 500-500 fős kérdőíves adatfelvétel valósult meg. Az esetszámok külön-külön nem magasak, de szükségesek ahhoz, hogy mindegyik régióban releváns helyzetelemzés legyen végezhető, statisztikailag is elemezhető minta alapján, tekintettel a vizsgált népességi arányokra és azok területi szórására. Emellett a magyarországi adatokkal való jobb összehasonlíthatóság érdekében a határon túli kérdőívezések időpontjai is magyarországi adatfelvétellel azonos periódusban kerültek sorra (lásd még Székely, 2021b).

A külföldi tematika dinamikája

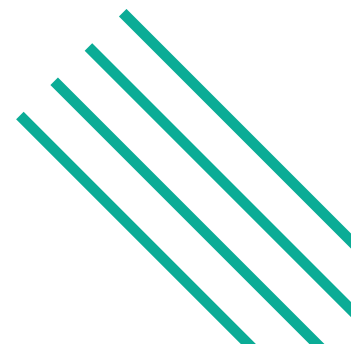
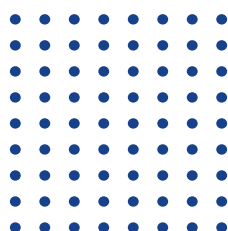
A határon túli, nagyobb lélekszámú magyar lakta kárpát-medencei régiókban megvalósított, új nagymintás ifjúságkutatásra az indulástól másfél évtizedes távlatban került sor. Az eltelt hosszú idő miatt, különösen a 2016. évi adatfelvétel előkészítése során, számos dilemmával szembesültünk, amelynek egy részével a magyarországi vizsgálatok esetében is szembesültek a kutatók (Székely, 2018b), és azokkal összefüggésben kerültek megoldásra. Itt elsősorban a kérdőív fejlesztése kapcsán a korábbi eredmények tapasztalataiból adódó jobbitó módosításokra gondolunk, ám egy kutatássorozat részeként, ugyanakkor az új megközelítések nehezíthetik az időbeli trendek vizsgálhatóságát, ezért az egyes kérdések megfogalmazását, megtartását erősíti (lásd Székely 2023, e lapszámában). De talán ennél is nagyobb kihívást jelentett, hogy az időközben a tágabb régióban lezajlott társadalmi-gazdasági átalakulás és digitalizáció jelentős változásokat eszközölt, a fiatalok kommunikációs eszközhasználatában, az életmód és a szabadidő vonatkozásában, az anyagi helyzet és a jóléti viszonyok terén. E kérdések, dilemmák megvilágításához megvizsgáltuk, hogy a határon túli fiatalok kutatásában a Mozaik2001 során használt kérdőívek milyen tematikákat, kérdéseket tartalmaztak, hány kérdés mentén, mennyire részletesen vizsgálták az egyes témákat, és ez hogy változott meg a 2016., illetve a 2020. évi adatfelvételekben. A 2016. évi kérdőív vitái során a fő alapelv a magyarországi

felvétellel való nagyfokú összehasonlíthatóság volt. Ennek érdekében az Ifjúság2000 és a Mozaik2001 kutatásokhoz képest a magyarországi kérdőív is átvett kérdéseket a határon túli kérdőívben kifejlesztett koncepcióból, bár nagyobb részt az adaptáció fordított irányú volt. Azonban a legtöbb kérdéstomb tartalmazott kisebbségspecifikus kérdéseket is, míg néhány Magyarország-centrikus kérdést, vagy túl részletesnek talált tematikai kínálatot (munkaerőpiac, közélet) lerövidítve adaptáltak a határon túli főkérdőívbe. E kérdőív emellett még tartalmazhatott egy adott régióra specifikus kérdéseket.

Bár a kérdések pusztán számát tekintve 2001 és 2016 között lényeges csökkenés nem látható, a kérdésszámok mögötti itemek, táblázatos kérdések változása azonban jól látható az adatfájlban megjelenő itemek (változók) számának jelentős csökkenésében, 1087-ről 661-re, amely még 2020-ban kis mértékben tovább csökkent (lásd 1. táblázat). Ez a változás jelentős mértékben annak tulajdonítható, hogy időközben lemondtak a háztartástábláról, és az iskolai életút-tábláról (illetve másképp kérdezték), amelyek közül, különösen a háztartásban élők előre nem ismerhető száma miatt sokkal több változót tartalmazott, és feldolgozhatóságuk is nehézkes volt. Az itemek száma jól mutatja, hogy a kérdőív kitöltésének átlagos ideje 60 percről 40 percre mérséklődött 2001 és 2016 között.

1. táblázat: Kérdés- és itemszámok, határon túli kérdőívek

Adatfelvételi hullámok	Kérdések száma	Itemek száma
2001	187 (170)	1087
2016	182	661
2020	162	632

Az itemek száma a határon túli adatfelvételek során tükrözik a kérdőívezés terjedelmét, leszámítva az előbb említett táblázatos kérdezést a (2001). Ebből a szempontból ez eltér a magyarországi kérdezéstől, ahol a modulok miatt az itemek puszta száma nem sokat mond. Ugyanis, ahogy erről az „osztott mintákról” Székely Levente írásában (2023) olvashatjuk, egyáltalán nem mindegy, hogy egy-egy kérdőívezés során az itemek mekkora részét kérdezik meg közvetlenül egy adott helyzetben, Persze egyéni szinten, a szűrőkérdések miatt a határon túli kérdőívek esetében is a válaszadási idő, és az érvényes itemek szám eltérő volt, például a még nem dolgozó fiataloktól nem kellett a munkaerőpiaci kérdéstömböt megkérdezni.

Amennyiben megvizsgáljuk az egyes adatfelvételek tematikus hangsúlyait az egyes témákra osztott kérdésszámok alapján, ahogy a kérdőív sorszámozásában megjelenik, kapunk egy hozzávetőleges képet a vizsgálatok fókuszáról. Ezek az adatok tükrözik egyrészt a kutatói tervezés tematikus hangsúlyait, valamint az illető évben felmerült aktuális problémákat is. Amint a magyarországi felvételek elemzéséből megtudhattuk, a kérdőívekben¹ négy kiemelt tematika található, amelyek az eddigi ifjúságkutatásokban, határon innen és túl, az átlagoshoz képest jóval hangsúlyosabban voltak jelen. Éspedig: a szocio-demográfia alapváltozók, a családtervezéssel, gyermekvállalással kapcsolatos kérdések; az oktatás és a munkaerőpiaci helyzet; valamint a társadalmi közérzet, közélet és politika (Székely, 2023). Ezek mellett, a határon túli kérdőíveknek hangsúlyos részei a nemzeti identitás, a magyarságtudat

és a nyelvhasználat összefüggő tematikái, amelyek már a Mozaik2001 kérdőívben is 16 kérdést tartalmaztak a magyarországi négy kérdéshez képest, ám a 2016. évi, határon túli főkérdőívben ez 26-ra emelkedett (lásd Veres – Ruff, 2018). Igaz, Magyarországon is növelték a kérdések számát 15-re, emellett még külön kérdések voltak az értékrendre, nemzeti attitűdökre és a vallásosságra vonatkozóan, amelyek száma viszont terjedelmi okokból alacsony maradt. A 2020. évi kérdőívben pedig még néhány kérdés kimaradt: mind a belföldi, mind pedig a külföldi kérdőívek esetében, a lekérdezés optimalizálása érdekében, mivel az identitás és a vallásosság bizonyos vonásai rövidtávon (négyévente) számottevően nem változnak, ami változik, azt viszont vizsgálták (pl. attitűdök, csoportközi viszonyok). Az összes témát elemezve, a három adatfelvétel során, illetve belföldi, határon túli összehasonlításban megállapítható, hogy a fő időbeli változások mindkét populáció tematikáiban, a kérdések számában, ugyanolyan irányban tükröződnek (lásd új média, közéleti kérdések, önkéntesség, magyarságtudat sajátos megjelenése vagy részleges eltűnése 2020-ra, helyette a Covid-19 járvány hatásainak vizsgálata jelenik meg, lásd Székely, 2021a). Ugyanakkor, a határon túli adatfelvételek súlypontja az identitás, nyelvhasználat, és a többséggel való viszony vizsgálatát illetően végig fennmaradó tematikák, amelyek eltérnek a belfölditől. Ugyanakkor láthatjuk, hogy a családpolitika, oktatási helyzet és munkaerőpiac vizsgálata kisebb hangsúllyal, kevesebb kérdéssel jelenik meg a határon túli kérdőívben, ez kiegészült 2016-ban a bizalom és az etnikai szolidaritás piaci kérdéseivel (lásd 2. táblázat).

¹ A témák elkülönítése során a lehatárolás nem lehet tökéletesen egyértelmű, mivel egyes kérdések több témához is besorolhatók, vagy egy-egy kérdés csak lazán kapcsolódik egy témához, de nem alkot külön témát.

2. táblázat: Témák kérdésszámokkal (Referencia: erdélyi kérdőívek)

Téma	Magyarország Ifjúság2000	Mozaik 2001	Magyar-ország 2016	Magyar-ország 2020	HT 2016	HT 2016
Demográfia, életesemények, családalapítás	16	13	37	41	30	30
Oktatás, iskolai életút	10	16	24	25	9	9
Munkaerőpiaci életút, vállalkozás	24	18	31	26	13	13
Társadalmi közérzet, közélet, politika, szervezetek	29	20	29	38	13+6+6	12+6+6
Háztartás, lakás, anyagiak	31	31	20	17	23	18
Szabadidő, sport, egészség, turizmus	20	20+18	21	21	19+4	19+4
Kultúra, (új)média	18	15	33	27	17	15
Nemzeti/csoport identitás, magyarságtudat, nyelvhasználat	4	11+5	15	14	16+10	16+1
Értékrend, attitűdök, vallásosság,	5	5+5	5	4	5	4
Aktualitások, egyéb (pl.státustörvény, bizalom, Covid-19)	4	9	15	26	4	2
Kérdések a kérdezőbiztosoknak	0	1	7	7	7	7
Összesen	161	187(170*)	237	246	182	162

Megj. A háztartástábla, iskolai adatok kitöltésekor a kérdések száma átlagosan, 3 tagú családnál 16-17 kérdéssel megnövekedett.

A kérdésszámok pusztán változása azonban nem tükrözi az egyes tematikák konceptualizálásában beállt változásokat, hiszen sok esetben a kérdések száma hasonló maradt, de a kérdések szövege részben vagy teljesen megváltozott. E változások a magyarországi adatfelvételek kérdőíveinek változása alapján jól követhetők, ezért itt inkább azt érdemes áttekinteni, hogy milyen kérdések vizsgálata változott meg lényegesen a 2001 és a 2016–20 kérdőívekben. Itt nem térünk ki azokra a tematikus, illetve módszertani-kérdezéstechnikai változásokra, amelyek a magyarországi kérdőíveket is hasonló formában és mértékben érintették 2000 és 2016 között, erről olvashatunk Székely Levente (2023) írásában.

Ebben a cikkben a hangsúlyt azon kérdéskörök változásaira helyeztük, amelyek a határon túli kérdőívek sajátos kérdései, és így eltértek a belföldi kérdőívtől. Ezek is két csoportba sorolhatók. Az egyik kérdés azokat a kérdéseket tartalmazza, amelyek a létező tematikákon belül eltérőek, nem szerepelnek a belföldi kérdőívben egyáltalán. A másik csoport egy új tematikát vagy altematikát jelent. Ilyen új tematika volt a Mozaik2001-ben a turizmus blokk, ami részletesen vizsgálta a külhoni régiók magyar ifjúságának főként a Magyarországra irányuló turisztikai szokásait, valamint az akkoriban megjelent Státustörvény alkalmazásának a tapasztalatait, megítélését mérte fel. Ezek a tömböt többnyire megrendelői kérésre kerültek be, bár közérdekű jellegük és aktualitásuk akkoriban nem volt megkérdőjelezhető. A 2016. évi határon túli kérdőív tartalmazott az identitásra irányuló és nyelvhasználati kérdések mellett egy bizalom- és etnikai fogyasztói magatartás blokkot, amely jól kiegészítette az identitás és nyelvhasználat vizsgálatának változólistáit, az újabb kutatási irányok mentén. Itt nem megrendelői, hanem kutatói igények működtek, különösen a határon túli vonatkozásban. A nyelvtudás, nyelvhasználat altéma részletes megjelenése egy fordított hatás volt, amelyet a belföldi kérdőívbe vettek át a határon túli kérdőívek tematikájából adaptálva többségi viszonyokra.

A kérdőívek kidolgozásakor lényeges feladat volt az anyagi helyzet és a jólét vizsgálatára alkalmas kérdések időbeli adaptálása, hiszen mind a fogyasztás módja, mind az eszközei megváltoztak részben, 16-20 év alatt. Továbbá a válaszadói attitűdök változása nem teszi lehetővé a jövedelmek hagyományos megkérdezését, amelyet 2020-ra teljesen kihagytak a kérdőívekből, helyette a szubjektív jólét már létező kérdései kaptak hangsúlyosabb szerepet, de a digitális felszereltség, eszközhasználat is alkalmas az anyagi helyzet részletes vizsgálatára, amelynek kérdései tovább gyarapodtak az idők során (lásd Veres 2020b).

A terepmunka kihívásai a határokon túl

A határon túli adatfelvételek mintavétele és tereptapasztalatai jelentősen eltérnek a magyarországitól, és az egyes országok helyzete is különböző.

Bár a 2001 és 2016, illetve 2020 között eltelt hosszú időszak számos újítást hozott a szociológia módszertani kivitelezési eszköztárában, a digitalizációval a mintavétel

alapvonásai lényegesen nem változtak, ami segíti az adatok összehasonlíthatóságát. A magyar nyelvű kisebbségi fiatalok populációja körében folyamatosan mintegy 4000 fős minta kiválasztására került sor, amely nemek, korcsoportok, lakóhely típusa és regionális elhelyezkedés mentén hasonlóan voltak kiválasztva, és reprezentatívnak tekinthetők. A mintaszámok a következők voltak: Romániában (Erdély, ebből Székelyföld külön 1000 fő): 2000 fő, Szlovákia (Felvidék, dél-szlovákiai területek): 1000 fő, Szerbia (Vajdaság): 500 fő, Ukrajna (Kárpátalja): 500 fő. Emellett a 2001. évi adatfelvétel a régióban élő többségi, nem magyar fiatalokra is kiterjedt, kisebb mintákkal, összesen 1500 fővel Kárpát-medence szinten.

A minták reprezentativitáshoz a mintavételt az adott országok népszámlálási adatai alapján alakították ki, szükség esetén más vizsgálatokat is figyelembe vettek (Kárpátalja esetében a magyarországi gyakorlattól eltérően, a minta kialakításhoz nem volt használható a címnyilvántartás, mivel azok nem tartalmaznak nemzetiségi adatokat, és egyes régióban esetenként a magyarok aránya alacsony, ezért nem lett volna célszerű ezekre alapozni). Így Erdélyben és Szlovákiában a véletlen sétás, illetve Vajdaságban és Kárpátalján a kvótás mintavétel került alkalmazásra.

Az egyes országokban, területi szempontból a kutatás azon közigazgatási egységekre vonatkozik, amelyekben a magyar nemzetiségűek aránya számottevőnek tekinthető. Ez azokat a településeket jelentette, ahol a magyar fiatalok aránya meghaladta a 10 százalékot, kivéve a nagyobb városokat, amelyek akkor is bekerültek a mintába, ha az ott élő magyar közösség létszáma meghaladott egy, a régióban releváns lélekszámot (lásd Brassó, Kassa esetét). Az egyes országok kisebbségi magyar mintáiba számos településen élő magyar fiatal került be, ez időben némiképp változott, de nagyságrendileg a következők: Erdélyben több mint 100, Dél-Szlovákiában 50-55, Kárpátalján 50 és Vajdaságban 35-40 település.

Ahhoz, hogy az olvasó képet kapjon, hogyan lehet reprezentatív mintát nyerni a kisebbségben élő magyar korcsoportból, röviden vázoljuk az Erdélyi mintavétel 2016. és 2020. évi módozatát. Első lépésben az erdélyi megyéket felosztottuk a két nagyrégió között, Székelyföld és Erdély többi része (Partium és Belső-Erdély, Bánság). Itt a fiatal korosztály területi eloszlása miatt az 50-50%

mintafelosztásra került sor. Ezt követően a mintát rétegeztük megyék szerint 2011. évi népszámlálási nemzetiségi, koréves adatai alapján. Ezt követően a mintát tovább rétegeztük településtípus szerint, három kategóriát kialakítva: megyeszékhelyek, többi város és a községek/falvak. Ez utóbbiakat pedig a magyarság helyi aránya és a néprajzi-földrajzi jellegzetességek alapján tovább csoportosítottuk, ahol ez célszerű volt (például Kolozs megyében Kalotaszeg, Mezőség és Aranyosszék falvai). Az így lehatárolt földrajzi-etnográfiai falucsoportokból és a kisvárosokból, ahol ezek száma magasabb volt, egyszerű véletlen kiválasztással jelöltük ki a településeket, majd a településeken belül utcákat, vagy házsámokat, szintén véletlenszerűen, a helyi sajátosságoknak megfelelően, ahol a szükséges minta-esetszám lekérdezésére sor került. (A helyi kisebbségben és szórványban a kiválasztott utcában élő minden magyarul beszélő fiatal fel kellett kerülni.) A kérdezés 2020-ban a legtöbb régióban digitális módszerrel (tablet segítségével) történt, GPS követéssel (lásd még Székely 2018b, 2021b).

A határon túli/külhoni magyar ifjúsági közösségek vizsgálata nagymintás kutatások elemzése alapján

A Mozaik2001 kutatás eredményeit első körben a Gyorsjelentés kötetben közölték (Szabó et al., 2002). A kötet első részében a határon túli magyar fiatalok szociológiai jellemzőit írták le a kérdőív fő kérdésblokkjai szerint, először összesítve, illetve regionális összehasonlításban, esetenként magyarországi összehasonlításban is. Ezt követően pedig mindegyik magyarlakta régióról külön tanulmány született, Romániából kettő is, egy külön Székelyföldről és egy külön Belső-Erdély és Partium címmel (Szabó et al., 2002). Az erdélyi adatok elemzése alapján a székelyföldi adatok feldolgozása során megjelent a Székelyföldi Mozaik kötet (Bíró – Bálint, 2004), ezt követően, immár a teljes romániai magyar ifjúságra kiterjedően, egy részletes elemzés jelent meg a Perifériából a centrumba címmel, Gábor K. és Veres V. (2005) szerkesztésében, amelyben, a centrum-periféria és az ifjúsági korszakváltás (lásd Gábor – Jancsák, 2004; Gábor, 2004) elméleti keretével indítva a Bevezetőt, ezt követően az erdélyi ifjúság anyagi és rétegződési helyzete jövőtervezését Veres Valér, az időhasználat és iskolai teljesítmény kérdését Papp Z. Attila vizsgálta a középiskolások körében. A tanuló fiatalok és az oktatási rendszer változásai c. fejezetben Csata Zsombor: Az iskolázottsági esélyek társadalmi meghatározottsá-

gáról írt, Erdei Itala pedig a hallgatói mobilitást vizsgálta a Kárpát-medencében. Majd az Értékek, normák, identitás Erdélyben c. fejezetben Csata István az erdélyi magyar fiatalok értékeiről, Nagy (Bernáth) J. Krisztina az erdélyi magyar fiatalok vallásosságát vizsgálta, és Veres Valér az erdélyi magyar fiatalok nemzeti identitását meghatározó tényezőkről szóló írása zárja a kötetet, amelyben a tanulmányok zöme a nagymintás Mozaik2001 kutatás erdélyi adatait elemezte (Gábor – Veres, 2005).

A Mozaik2001 kutatást követően, hosszabb szünet következett a nagymintás adatfelvételt illetően, ezidő alatt minőségi módszerekkel készültek kisebb vizsgálatok (Szabó – Bauer – Pillók, 2012), illetve többségi-kisebbségi kontextusban, de csak egy országban (Kiss–Barna szerk. 2011). Majd egységes módszertannal, de kisebb mintákon egy átfogó survey kutatásra is sor került, a GeneZYS 2015 kutatás megnevezéssel, amelynek eredményei alapján, más, kisebb kutatások elemzését is belefoglalva, átfogó, alapos elemzéseket olvashattunk külföldi fiatalokról (lásd Papp, 2017).

A 2016-os kutatás a következő nagymintás határon túli adatfelvétel. Ennek eredményei alapján, először a magyarországi körkép részeként, mintegy annak „árnyékában” kerültek közzétételre a külföldi, kisebbségi magyar fiatalok adatfelvételeinek első eredményei (Székely et al., 2017; Székely – Szabó, 2017). Ezt követően már egy olyan tanulmánykötetben (Székely, 2018a) kerültek feldolgozásra a határon túli kérdőíves adatfelvételek, amelyben immár a külföldi magyar fiatalok is relevánsan, megfelelő fókusszal kerültek elemzésre, külföldi kutatók bevonásával, bár a tanulmányok nagy részében a fő fókusz továbbra is a belföldi magyar ifjúság maradt.

A kötetet Szanyi-F. Eleonóra (2018), a Nemzetközi diskurzusok az ifjúságkutatásban című tanulmánya nyitja, áttekintve benne a benni a kortárs ifjúságkutatást alakító elméleteket. Székely Levente összegző, áttekintő írását Kárpát-medence szinten követi Makay Zsuzsanna és Domokos Tamás írása a magyarországi ifjúság családtervezéséről, demográfiaifolyamatai, majd hasonló témában, de a határon túli fiatalokra koncentrálva, Papp Z. Attila és Vita Emese írását olvassatjuk Megmaradás és átörökítés – külföldi magyar fiatalok demográfiai, társadalmi folyamatai címmel. Bokányi Zita – Gyorgyovich Miklós – Pillók Péter (2018)

a magyar fiatalok társadalmi rétegződéséről és mobilitásáról szóló cikkükben a mobilitási rész elég részletesen kitér a határon túli fiatalokra is, de a rétegződési modellt csak a magyarországi fiatalokra alkalmazták. Bocsi Veronika: Erőforrástérkép címmel a magyar fiatalok oktatási helyzetképét nyújtották. Szanyi-F. Eleonóra és Susánszky Pál a magyar fiatalok karrierpálya-szakaszainak elemzéséről írtak. Ádám Szilvia, Susánszky Éva és Székely András írása az egészség- és rizikómagatartás alakulását vizsgálta a Kárpát-medencei magyar fiatalok körében. Gábrity-Molnár Irén és Morvai Tünde egy Kárpát-medencei problématerkép készítették, utalva a tanulmány címében a nemzedéki problémákra. A kötet többi írása a fiatalok kulturális és kommunikációs magatartásáról, attitűdjeiről és identitásáról szólnak. Szabó Júlia és Hires-László Kornélia a kulturális fogyasztást veszik górcső alá, különös tekintettel a határon túli fiatalokra. Régi és új kultúra címmel, Székely Levente és Aczél Petra, Magyar világ 2.0. A fiatalok és az „új média” névvel illetett kommunikációs szokásait vizsgálták, míg Veres Valér és Ruff Tamás írása Kötődések – identitás címmel a magyar fiatalok nemzeti-etnikai attitűdjeit, identitását és személyes kapcsolatokat elemezte a Kárpát-medence országában, külön alfejezetet szánva a határon túli magyar fiatalok kisebbségi identitásmintáinak, attitűdjeinek vizsgálatára (lásd Veres – Ruff, 2018). A kötet befejező részében a fiatalok és a politika viszonyáról írt Szabó Andrea, valamint Mráz Ágoston Sámuel, utóbbi a Fiatal magyar választók címmel. A kötetet Székely Levente módszertani jegyzete zárja a Magyar Ifjúság Kutatás 2016 mintavételéről és más módszertani kérdéseiről (Székely, 2018a).

A 2016. évi adatfelvétel erdélyi adatait külön is feldolgozták, akárcsak a Mozaik2001-et. Veres Valér (2020a) szerkesztette Erdélyi magyar ifjúság című kötetben a 2016. évi adatfelvételtől újabb, a korábbiaknál részletesebb, vagy más fókuszú tanulmányok születtek. E kötetnek másik nagy újdonsága, hogy az elemzések során a 2001. évi Mozaik2001 adatfelvétel eredményeivel szisztematikusan összehasonlították a 2016. évi tendenciákat, állapotokat. A tanulmányokban, átfogó szakirodalmi áttekintés és többváltozós modellek alkalmazásával vizsgálták az erdélyi magyar fiatalok szociológiai jellegzetességeit. Az első fejezet témája a társadalmi szerkezet, ennek keretében a már dolgozó erdélyi fiatalok foglalkozási rétegződését, anyagi helyzetét; az iskolázottság és az iskolai mobilitás,

szerzője Veres Valér, aki a harmadik fejezetben a magyar ifjúság nemzeti identitásának és csoportattitűdjeinek változását is vizsgálta. A második részben a fiatalok munkaerőpiaci helyzetéről és a sikeresség, a munka és a magánélet egyensúlyáról, illetve arról olvashatunk, hogyan változott ez 2001 és 2016 között Erdélyben a családtervezés és párkapcsolatok kontextusában, Geambaşu Réka és Vita Emese tollából. A negyedik fejezetben a fiatalok vallásosságának változását vizsgálja Kiss Dénes, az erdélyi magyar fiatalok értékorientációjáról és szabadidős-kulturális fogyasztási szokásairól Szabó Júlia írt. Az erdélyi magyar ifjúság szervezeti életéről Dániel Botond, a médiahasználat, közösségi média és kapcsolatok kérdésköréről Rusu Szidónia közölt, és mindezek az írások az erdélyi magyar fiatalok körében, a 2001–2016 közötti időszakban lezajlott változásokra koncentráltak, több esetben Kárpát-medence szintű, vagy a román fiatalokkal történő összehasonlításban, ahol volt hasonló témájú kutatás (Veres szerk., 2020a).

Végül, a 2020. évi adatfelvétel határon túli adatfelvételeiről külön készült gyorsjelentésben már sor került a magyarországi és a határon túli változások rövid áttekintésére, régiók szerint (Domokos – Kántor – Pillók – Székely, 2021). A 2020. évi határon túli Magyar Ifjúság Kutatás eredményeinek részletes feldolgozásából, korábbi eredményekkel való perspektivikus összevetéséből is született egy kötet, amely a külhoni régióban élő fiatalokat helyezi fókuszba, az összehasonlító elemzés módszerével. Terjedelmi okokból a magyarországi tendenciákat, adatokat csak kiegészítő jelleggel érintik, vagy utalnak a már elkészült feldolgozásokra. A kötet Erdélyben jelenik meg 2023-ban a kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézet Kiadójában. A kötet célja, hogy, különösen a Magyar Ifjúság Kutatás sorozatban felhalmozódott adatokat és tudást egy helyen rendszerezve bemutassák mindazt, amit Románia/Erdély, Dél-Szlovákia/Felvidék, Ukrajna/Kárpátalja és Szerbia/Vajdaság régiókban élő magyar kisebbségi fiatalok szociológiai jellegzetességeit, változásait illetően számottevőnek, szélesebb körű érdeklődésre érdemesnek tekintettek. A bevezetőt a szerkesztők, Vita Emese és Veres Valér jegyzik, amelyben egy új kontextusba helyezik a régió ifjúságának vizsgálatát, a Mozaik2001 elemzéseire viszonyítva. A kötet tartalmát áttekintve, az első két tanulmányban társadalmi szerkezeti és demográfiai sajátosságokról olvashatunk: Veres Valér a fiatalok réteghelyzetének és munkaerőpiaci esélyeinek alakulásáról ír, a hálózati társadalomba való differenci-

ált bekapcsolódásból adódó esélyek keretezésével. Vita Emese és Geambaşu Réka a párkapcsolatok és a gyermekvállalási magatartás változásait vizsgálják az elmúlt két évtized trendjei alapján, megállapítva, hogy a 20–29 évesek a fő érintettek a kapcsolati dinamikában és életük rendhagyó változásaira került sor, különösen a házasságkötések és a gyermekvállalás visszaszorulása tekintetében. Kiss Dénes és Rosta Gergely arról ír, hogy milyen hatással bírt a koronavírus-járvány az ifjúság vallásos és egyházi életére, kapcsolataira. Dániel Botond és szerzőtársai a fiatalok önkéntességhez való viszonyát, aktivitását vizsgálta, rámutatva, hogy a szervezeti közelség és az önkéntesség összefüggésben áll egymással. Székely András és Susánszky Éva írása a belföldi és külföldi fiatalok egészségi állapotát és kockázati magatartását vizsgálták, melynek során felhívták a figyelmet a környező országokban élő magyar fiatalok egészséggel kapcsolatos életminőségében, és az egészséggel való elégedettség, egészségmagatartásban megfigyelhető eltéréseire és hasonlóságaira. Az öt országban élő magyar fiatalok médiafogyasztásáról, információszerezési trendjéről, és a közösségi média világáról Székely Levente és Rusu Szidónia írása tájékoztat. Megtudhatjuk, hogy a laptop/ számítógép- és internetkapcsolattal való ellátottság 2020-ra már közel teljesnek mondható minden Kárpát-medencei régióban, a magyar fiatal korosztályban. A fiatalok szabadidős és kulturális fogyasztási mintáiról, ezek társadalmi meghatározottságáról Szabó Júlia és Hires-László Kornélia közölt, rámutatva a nemek, az iskolázottság és a származás kiemelt hatására régiótól függetlenül, bár kultúrafogyasztási mintázatok terén beazonosítanak fontos regionális eltéréseket is. Székely Levente módszertani zárótanulmánya a Magyar Ifjúság Kutatás 2020. évi határom túli adatfelvételeit ismerteti, elemézi, rámutatva a mintavételi sajátosságokra, eltérésekre is (Vita – Veres szerk., 2023).

Kitekintés és tanulságok

A nagymintás ifjúságkutatások Kárpát-medence-szintű, több országra, régióra kiterjedő trendszerű vizsgálatának elméleti értelmezésében jelentős változásokat figyelhetünk meg.

Közös pont az értelmezésekben, hogy a régió országaiban élő magyar fiatalok társadalmi-gazdasági helyzetét, életmódjának és a társadalmi érvényesülés pályáinak változását csakis szélesebb, nemzetközi és európai kontextusba helyezve értelmezhetjük.

Ami az induló szakaszt illeti, az ezredforduló körüli fiatalok állapotvizsgálatának értelmezéséhez a rendszerváltás átmeneti bizonytalanságait (Szabó – Bauer – Laki – Nemeskéri, 2002), illetve ifjúsági korszakváltás kontextusát használták fel (Gábor, 2004), amely kibővül a centrum-periféria keretezéssel Gábor – Veres, 2005), aminek értelmében, akkor a Wallersteinra (1991) visszavezethető centrum-periféria, félperiféria fogalmaival élve próbálták a régió fiataljainak eltérő helyzetét társadalmi viszonyainak változását értelmezni. Ennek az volt a lényege, hogy az ezredfordulóval és az EU-csatlakozással járó hol gyorsabb, hol lassabb ütemben zajló társadalmi-gazdasági átalakulási folyamat, amely magába foglalja a tulajdon-szerkezet átalakulásától a demokratikus intézményrendszer kiépülésén át, az oktatás tömegesedését is, emellett a lejátszódó változások a posztindusztriális átmenet és az ifjúsági korszakváltás (Zinnecker, 1993; Chisholm, 1993) a Kárpát-medence országaiban élő fiatalokat is az euroatlanti civilizáció rendszerébe kapcsolja, így perifériás helyzetből a félperiféria irányába mozdította el. Az egyes kisregiók, fővárosok tekintetében, EU-csatlakozás kiteljesedésével a centrum helyzet értelmezése sem tűnik elrugaskodottnak, ha a centrumországokra jellemző mobilitási pályák, karrieresélyek és életutak sokszínűségére gondolunk, beleértve a külföldi oktatási- és karrierlehetőségeket, turizmust, a jövedelmek és vásárlóerő növekedését (Eurostat 2022). A lehetőségek kiteljesedése azonban a kockázatok egész sorát is magukkal hozták (Beck, 2003; Somlai, 2007). A megjelent tanulmányok rámutatnak, hogy a kisebbségi és többségi magyar fiatalok jelentős része számára az életlehetőségek új, szélesebb tárháza nyílt meg, ugyanakkor az életpálya, az iskolából a munkába való átmenet bizonyosságai és kiszámíthatósága meggyengült (Bocsi, 2018; Csata, 2017; Szanyi – Susánszky, 2018; Gábrity-Molnár – Morvai 2018; Veres, 2020b).

A 2016 és 2020. évi kutatások elemzése során egy olyan keretelési irányváltásra került sor, amely a globális hálózati társadalom foglamával, elemeivel próbálta leírni a tágabb régiók sokszínűségét a fiatalok vonatkozásában. Manuel Castells (1996) azon téziséből indultak ki, amely szerint a centrum–periféria elmélet fokozatosan érvényét veszti, és helyébe lép a globális hálózati társadalom elmélete, ennek keretelésével értelmezhetjük a különböző régiók ifjúsági csoportjainak viszonyrendszerét, figyelembe véve a társadalomszerkezetben elfoglalt helyet és a települést, kistérségi sajátosságait (Bevezető, Veres, szerk., 2020). . Itt olyan szempontok kerülnek terítékre, mint a globalizáció hatására egyre inkább differenciálódó iskolázottsági és munkavállalási lehetőségek és kihívások, nem csupán a Kárpát-medence régióinak ifjúsági közösségei között, hanem egy régió belül is. Továbbá hangsúlyos a lakóhely pozíciója: minél közelebb van a globális hálózati csomópontokat képező nagyvárosokhoz, és ahhoz megfelelő nyelvtudással és tudástőkével is rendelkeznek, annál gazdagabbak az érvényesülési esélyeik és a szabadidő eltöltésének formái, a szórakozási és rekreációs lehetőségeik, valamint annál könnyebben tudtak eljutni a világ más, globalizált pontjaira, míg a leszakadó térségekben élő, hátrányos helyzetű nemzettársaik lehetőségei igen korlátozottak maradnak. A magyar kisebbségi fiatalok által lakott településeken élők eltérő mértékben kapcsolódtak be a castelli értelemben vett globális hálózati világba és gazdaságba (Veres, 2020, Előszó: Vita – Veres 2023).

A leszakadó térségek, és azon belül is a hátrányos helyzetű fiatalok karrieresélyeinek értelmezésében még megjelenik a perkariátus foglamának használata. A Standing-féle perkariátust úgy jellemezhetjük, mint alkalmi, rövid távú vagy ideiglenes munkát végző, alacsonyan bérezett, evickélő dolgozókat (Standing, 2012, 588–608). A liberalizált piacgazdaságok és a globalizáció kiteljesedésével egy olyan globális osztályszerkezetbe kerültek bele a Kárpát-medence fiataljai, amelyben létrejött a perkariátus mint a több millió rugalmas és bizonytalan munkaviszonnal rendelkező, rosszul fizetett munkavállalók (Veres 2020; Uő., 2023).

A jelenség különösen érinti a fiatalokat a Kárpát-medencében. A perkariátus jelenség erdélyi és kárpát-medencei vonatkozásaival már Csata Zsombor foglalkozott korábbi kutatásokra alapozva (lásd Csata, 2017).

Módszertani szempontból is számos tanulsága volt a nagymintás ifjúságkutatásoknak. Még a Mozaik2001 kérdőívben megfogalmazott csoportidentitás mérésnek, amely nem csupán statikus módon mérte a magyarságtudatot, hanem a fiatalok releváns, legfontosabb referenciacsoportjára kérdezett rá, ezáltal felszínre hozva a regionális nemzeti identifikációk rétegeit, és ezek relatív fontosságát. Ezek a módszertani újítások később bekerültek a Kárpát-Panel vizsgálatokba is, amelyek a teljes, felnőtt magyar népesség identitását és társadalmi változásait vizsgálta.

A nagymintás ifjúságkutatások lehetővé tették, különösen Erdélyben a nagyon fontos regionális különbségek felszínre hozását, a székelyföldi és a helyi/térségi kisebbségben élő erdélyi magyar fiatalok közötti jelentős különbségeket mind a modernizációs, és életpálya vonatkozások, mind pedig az identitás és csoporttitudók vonatkozásában, ami viszont kisebb mintákon megbízható módon nem tehető meg. Továbbá, a nagyobb minták lehetővé tették a fiatalok kohorsz-elemzéseit, a gyermekvállalás, párkapcsolat korcsoportos vizsgálatait, valamint az iskolai mobilitás és a rétegződés differenciált vizsgálatát a tanuló, illetve tanulmányaikat befejezett fiatalok körében.

A fent felsorolt szempontok és megállapítások megerősítanak abban, hogy szükség van, négyévente, a szokásosnál kissé nagyobb mintákon a határon túli magyar fiatalok vizsgálatára, a magyarországi fiatalokkal párhuzamosan, több országban egységes kérdőívvel, egy időpontban, és a lehetőségek szerint, minél több vonatkozásban idősorosan is ismétlődő kérdések alapján.

Irodalomjegyzék

- BECK, U.,(2003): A kockázat-társadalom – Út egy másik modernitásba. Századvég, Budapest.
- Biró A. Z. -- Bálint B. (szerk), (2004): Székelyföldi Mozaik. Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó-KAM-Regionális és Antropológiai Kutatások Központja.
- BOKÁNYI Z. – GYORGYOVICH M. – PILLÓK P. (2018): Rétegek és társadalmi mobilitás a fiatal társadalmi csoportban. In: SZÉKELY Levente (szerk.): Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016. Budapest, Kutatópont Kft. – Enigma Kiadó, 143–183.
- Bocsi V. (2018): (Kárpát-medencei) Erőforrástérkép – magyar fiatalok az oktatás In: Székely L. (szerk.): Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016. Budapest, Kutatópont Kft. – Enigma Kiadó, 185–208.
- Szanyi-F. Eleonóra – Susánszky Pál: In: Székely L. (szerk.): Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016. Budapest, Kutatópont Kft. – Enigma Kiadó, 271–315.
- CSATA Zs. (2005): Az iskolázottsági esélyek társadalmi meghatározottsága az erdélyi magyar fiatalok körében. In: Csata, Zs. (2017): Helyzetkép a határon túli magyar fiatalok munkaerőpiaci és gazdasági helyzetéről. In A. Papp Z. (szerk.): Változó kisebbség. Kárpát-medencei magyar fiatalok, a GeneZs 2015 kutatás eredményei. Budapest, MCC – MTA TK Kisebbségkutató Intézet, 367–390.
- EUROSTAT (2022): Wages and labour costs. Eurostat: Statistics explained. Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Wages_and_labour_costs, https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=earn_nt_net&lang=en (Utolsó letöltés: 2022. 11. 25.).
- Domokos T. – Kántor Z. – Pillók P. – Székely L. (2021b): Külhoni Magyar Fiatalok 2020 (Gyorsjelentés). Kérdések és válaszok – Fiatalokról, fiataloktól. Budapest: Erzsébet Ifjúsági Alap.
- GÁBOR Kálmán – VERES Valér (szerk.): A perifériáról a centrumba. Az erdélyi fiatalok helyzetképe az ezredforduló után. Szeged–Kolozsvár, Belvedere Kiadó–Max Weber Társadalomkutató Alapítvány, 75–107.
- Laki L. – Szabó A. – Bauer B. (2001): Ifjúság2000. Gyorsjelentés. Budapest, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.
- Gábor K. (2004): Ifjúsági korszakváltás. Új Ifjúsági Szemle 2(4), 5–24.
- GÁBOR K. – JANCSÁK Cs.(szerk.), (2004): Ifjúsági korszakváltás. Ifjúság az új évezredben. Szeged, Belvedere Meridionale.
- Gábor K. – VERES V. (szerk.), (2005): A perifériáról a centrumba. Az erdélyi fiatalok helyzetképe az ezredforduló után. Szeged–Kolozsvár, Belvedere Kiadó–Max Weber Társadalomkutató Alapítvány.
- Gábrity-Molnár I. – Morvai T. (2018): Kárpát-medencei Problématérkép – nemzedéki problémák. In: Székely L. (szerk.): Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016. Budapest, Kutatópont Kft. – Enigma Kiadó, 271–315.
- Kiss, T. – Barna, G. (szerk.), (2011): Erdélyi magyar fiatalok. Összehasonlító elemzés. Kolozsvár, ISPMN–Kriterion.
- Papp Z., A. (szerk.) (2017): Változó kisebbség. Kárpát-medencei magyar fiatalok. Budapest, MCC TA – MTA TK KI.
- Szanyi-F. E. – Susánszky P. (2018): Iskolapadból a munkaerőpiacra – magyar fiatalok karrierpálya-szakaszainak elemzése In: Székely L. (szerk.): Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016. Budapest, Kutatópont Kft. – Enigma Kiadó, 209–233.
- SOMLAI P. (2007): A posztadoleszcscenek kora. Bevezetés. In: SOMLAI P. – BOGNÁR V. – TÓTH O. – KABAI I. (szerk.): Új ifjúság. Napvilág Kiadó, Budapest. 1–35.
- Standing, G. (2012): The Precariat: from denizens to citizens? Polity, 44(4), 588–608.
- Szanyi-F. E. (2018): Nemzetközi diskurzusok az ifjúságkutatásban. In Székely L. (szerk.): Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016. Kutatópont – Enigma2001, 11–40.
- Szabó A. – Bauer B. – Laki L. – Nemeskéri I. (2002): Mozaik 2001 – Gyorsjelentés. Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Budapest, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.
- Szabó A. – Bauer B. Pillók P. (szerk.), (2012): MOZAIK2011 – Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Kutatási jelentés
- Székely L. – Szabó A. – Szanyi F. E. – Ruff T. – Pillók P. – Bauer B. (szerk.) (2017): Gyorsjelentés a Kárpát-medencei fiatalokról.
- Székely L. – Szabó A. (szerk.), (2017): Ezek a mai magyar fiatalok! A Magyar Ifjúság Kutatás 2016 első eredményei. Új Nemzedék Központ.
- Székely L. (szerk.) (2018a): Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016. Kutatópont – Enigma2001.
- Székely L.(2018b) Módszertani jegyzet: Magyar Ifjúság Kutatás 2016. In: Székely L. (2018a): Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016. Kutatópont – Enigma2001, 479–502.
- Székely L. (2020): Szürke hattyúk. Enigma2001.
- Székely L. (szerk.) (2021a): Magyar fiatalok a koronavírus-járvány idején. Tanulmánykötet a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 eredményeiről. Enigma2001
- Székely L. (2021b): A nagymintás ifjúságkutatás módszertana 2000–2020. In: Székely L.: Magyar fiatalok a koronavírus-járvány idején. Tanulmánykötet a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 eredményeiről. Enigma2001, 257–272.
- Székely L. (2023): Engedünk a 48-ból? – Mérlegen a nagymintás ifjúságkutatás két évtizede. YZ folyóirat.
- Veres V. (szerk.), (2020a): Valér Erdélyi magyar ifjúság. Szociológiai jellegzetességek és változások 2001 és 2016 között. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó.
- Veres V.– Ruff T. (2018): Kötődések – identitás, személyes kapcsolatok és nemzeti-etnikai attitűdök a Kárpát-medence magyar ifjúsága körében. In: Székely L. (szerk.): Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016. Budapest, Kutatópont Kft. – Enigma Kiadó, 389–435.
- Veres V. (2020b): Az erdélyi magyar ifjúság társadalmi szerkezetének és iskolai mobilitásának változásai (2001–2016). In: VERES Valér (szerk.): Erdélyi magyar ifjúság. Szociológiai jellegzetességek és változások 2001 és 2016 között. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 15–67.
- Vita E. – Veres V. (szerk.), (2023): Változó ifjúság a Kárpát-medence országában. Szociológiai tanulmányok a magyar fiatalok két évtizedéről. Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet.

Az YZ Folyóirat kiadását az Erasmus+ támogatta a PRIME projekt keretében.

A projekt címe és azonosítója:

„Promoting and Improving Existing Methods of Youth Participation”

2022-1-HU01-KA220-YOU-000089532

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

KIK VAGYUNK?

Hazánk ifjúságának szócsöve vagyunk nem csak itthon, de Európában is. Számos érdek-képviselési fórum és tanács

tagjaként képviseljük a fiatalok érdekeit az adott szervezet asztalánál ülve, így többek között jelen vagyunk a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórumban és a Nemzeti Fenn tartható Fejlődési Tanácsban is.

Ifjúsági szervezetként kiemelt stratégiai partnerségi kapcsolatot ápolunk a Kulturális és Innovációs Minisztériummal, a Területfejlesztési Minisztériummal és a Tempus Közalapítvánnyal biztosítva ezáltal a szilárd és hatékony érdeképviseletet.

MIÉRT VAGYUNK?

- **hogyan edukáljunk!**
Tréningek segítségével a fiatalok problémamegoldó és kommunikációs készségeit, az érvelési technikáikat. Növeljük közéleti aktivitásukat.
- **hogyan támogassunk!**
A fiatalokat mentorprogramok és vezetői készségeket fejlesztő programok által. Tagszervezeteinket a szolgáltatási portfóliónk segítségével közel 15 területen.
- **hogyan képviseljük!**
A mindennapi problémákat, az azokra adott megoldási javaslatokat, az ifjúság és a velük foglalkozó civil szervezetek érveit és érdekeit a döntéshozók előtt.
- **hogyan összehozzunk!**
Rendezvényeink, önkéntes- és mentorprogramjaink által közösségeket kövacsolunk össze.
- **hogyan ösztönözzünk!**
Ösztönözzük az ifjúság és a civil szektor vállalkozási kedvét, támogassuk az innovatív ötleteiket.

PROJEKTJEINK

ÉPÍTSD FEL!

A települési szinten működő diák- és ifjúsági önkormányzatok számára találkozási pontot generál, képzéseket és szervezetfejlesztést biztosít, pályázati lehetőségeket és szakmai támogatást nyújt.

KÖZÉLETI MENTORPROGRAM

A tehetséges fiatalok közéleti aktivitását fokozza, a társadalmi felelősségvállalást erősíti a felnövekvő generációk körében.

LÉPJ FEL!

Célja, hogy egy hazai turné alkalmával országos szinten felmérje és összegezze a fiatalok problémáit, majd azokra megoldási javaslatokat dolgozzon ki.

SZÓLJ BELE!

Az Ifjúsági Párbeszéd projekt megvalósítása. A hazai fiatalok becsatornázása EU-s szinten az őket érintő ügyek és kérdések kapcsán.

PRIME

DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

• **PRIME:** A „Promoting and Improving Existing Methods of Youth Participation” (röviden: PRIME) projekt célkitűzése az iskolai keretek közötti és önkormányzati ifjúsági részvételi formák értékalapú fejlesztése a Kárpát-medencében (Magyarország, Szlovákia, Románia), a mai fiatalokkal foglalkozó szakemberek (pedagógusok, ifjúsági referensek) leginkább indokolt problémáira reagálva.

DIYO

• **DIYO:** A „Promoting dialogue between European youth organisations for inclusive democratic participation in Europe” (röviden: DIYO) projekt célkitűzése, hogy a fiatalok aktív demokratikus állampolgárságra nevelését a tradicionális értékek integrálásával újragondoljuk, hogy az (ismételten) felkerüljön az értékalapú ifjúsági munka napirendjére. Ezzel támogatva az ifjúsági szervezetek és képzők / ifjúságsegítők munkáját, Európa-szerte egyre több gyermek és fiatal számára (18-29 évesek) életképes választási lehetőséget adva az érdemi, tradicionális értékek mentén szerveződő szerepvállalásra az európai közéletben.

KÖZÖSSÉGKÉPZŐ

• **Közösségképző:** Az ifjúsági szektor utánpótlásképzését biztosítja, a 35 év alatti szakemberek és önkéntesek vezetőképzése.

SZABADEGYETEM

• **Szabadegyetem:** Célja a fiatalok megszólítása, edukálása egy több napos, szórakoztató nyári program keretei között.

Y.Z. SZAKMAI FOLYÓIRAT

• **Y.Z. szakmai folyóirat:** A folyóirat célja, hogy közérthető módon rendszeresen biztosítson szakmai tartalmakat érdekes és fontos témákban.

DIGITÁLIS VALÓSÁGOK

• **Ifjúság szakmai konferenciák:** Igyekszünk minden évben az ifjúság-szakmához kapcsolódóan olyan konferenciákat rendezni az érdeklődők számára, melyek aktuálisan kapcsolódnak az ifjúságot érintő problémákhoz, valamint lehetőséget biztosítanak a fiataloknak a fejlődésben és a jó gyakorlatok elsajátításában. Ilyen konferenciánk például a Digitális Valóságok, a Roma Ifjúsági Konferencia, valamint az Ifjúsági Munka Konferencia.

SZÁMADATOK

105

tagszervezet

7

fős elnökség

közel
100 EZER

megszólított fiatal

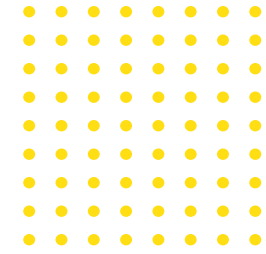
több, mint
15

projekt évente

5

munkacsoport

A jövő(de)t képviseljük!

PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

SZÓLJ BELE!
IFJÚSÁGI PÁRBESZÉD

LÉPJ FEL!
KÖZÖSSÉGI FÓRUM

NIT KÖZÉLETI
MENTORPROGRAM

ÉPÍTSD FEL!
DIÁKSZERVEZET-FEJLESZTÉS

NIT
SZABADEGYETEM

NIT
KÖZÖSSÉGKÉPZŐ

DIGITÁLIS VALÓSÁGOK
ISMERD A JÖVŐD!

TALK WITH NIT
KÖZÉLETRŐL KÁVÉ KÖZBEN

Y.Z.

A NIT IFJÚSÁGSZAKMAI
FOLYÓIRATA

ifjusagitanacs.hu
facebook.com/HungarianNYC
instagram.com/ifjusagitanacs/
youtube.com/@nemzetiifjusagitanacs2142

**NEMZETI
IFJÚSÁGI
TANÁCS**